

De effectuering van een omgangsregeling

*Een theoretisch en
empirisch onderzoek
naar de problemen
bij omgangs-
effectuering*

Ursula Heeffe

Wetenschapswinkel
Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg

Februari 2000

Wetenschapswinkel
Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg

Postbus 90153

5000 LE Tilburg

Tel. 013 - 466 2645

E-mail: Wetenschapswinkel@kub.nl

Internet: <http://cwis.kub.nl/~dso/wewi/>

ISBN: 90-73758-23-8

Voorwoord

Eén op de drie huwelijken in Nederland eindigt in een echtscheiding. In veel gevallen zijn (jonge) kinderen bij de echtscheiding betrokken. Afspraken over de omgang met de kinderen zijn niet altijd eenvoudig te maken. De ouders kunnen dan de rechter vragen om een omgangsregeling vast te stellen. Vaak zullen ouders een dergelijke regeling volgen. Maar ook komt het voor dat één van de ouders niet de gewenste omgang met zijn of haar kind krijgt. Hoe kan een ouder verandering brengen in een dergelijke ongewenste situatie? De wet biedt hiervoor geen pasklare oplossing.

Ursula Heffer heeft in haar onderzoek *De effectuering van een omgangsregeling* geïnventariseerd welke mogelijkheden er zijn om omgang te effectueren. Ze heeft daarbij een ruime insteek gekozen waarbij naast wettelijke methoden als dwangsom, lijfswang en gezagswijziging ook buitenwettelijke methoden als omgangsbemiddeling en -begeleiding betrokken zijn. Deze inventarisatie geeft een goed overzicht van de huidige effectueringsmogelijkheden.

Het onderzoek is echter niet beperkt gebleven tot de Nederlandse situatie. Ursula Heffer heeft ook gekeken naar hoe omgang in de ons omringende landen geëffectueerd wordt. Een dergelijke internationale vergelijking, waarbij de situatie in landen als België, Engeland en Noorwegen bekeken is, plaats de effectueringsmogelijkheden die in Nederland gehanteerd worden in een ruimer perspectief.

Innovatief voor dit type onderzoek is ook het toevoegen van een empirische component. Ursula Heffer heeft een uitgebreid onderzoek onder de Rechterlijke Macht, de Raad voor de Kinderbescherming en de advocatuur gehouden om inzicht te krijgen in de praktijksituatie van de effectuering van omgangsregelingen.

De studie van Ursula Heffer geeft niet alleen een uitgebreid overzicht van effectueringsmogelijkheden, maar door de internationale vergelijking en de empirische onderzoekscomponent is het mogelijk een evenwichtige afweging van de inzet van de verscheidene mogelijkheden te maken. Ursula Heffer is erin geslaagd een heldere analyse te geven van een gebied van het recht waarop door hoog oplopende emoties het zicht weleens vertroebeld is.

In de afgelopen jaren hebben de Wetenschapswinkel van de Katholieke Universiteit Brabant regelmatig vragen bereikt die lagen op het terrein van dit onderzoek. In de loop van 1999 is besloten een overkoepelend onderzoek naar de problematiek van de effectuering van omgangsregelingen te starten. Dit onderzoeksrapport probeert in algemene zin een antwoord te geven op vragen rond het omgangsrecht die de Wetenschapswinkel bereiken.

Tim van der Avoird
Hoofd Wetenschapswinkel

Voorwoord van de auteur

In opdracht van de Wetenschapswinkel van de KUB in Tilburg heb ik de afgelopen zeven maanden gewerkt aan een onderzoek omtrent de effectuering van omgangsrecht. Ik heb met veel plezier gewerkt aan dit onderzoek, mede omdat mijn interesse op het gebied van het Personen- en Familierecht ligt. Met name voor wat betreft het opzetten en uitwerken van een empirisch onderzoek heb ik veel geleerd. Dit onderzoek dient tevens als scriptie voor de privaatrechtelijke afstudeerrichting van de opleiding Nederlands Recht aan de KUB.

Het rapport bestaat uit een literatuuronderzoek en een praktijkonderzoek. Voor het praktijkonderzoek heb ik een drietal vragenlijsten verstuurd naar verschillende respondenten. Bij deze wil ik daarom alle rechters, medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming en advocaten bedanken die de enquête ingevuld hebben teruggezonden. Mede dankzij hen was ik in staat een goed inzicht te krijgen van de huidige praktijksituatie.

Verder wil ik prof. mr. P. Vlaardingerbroek bedanken die mij vanuit de vakgroep Privaatrecht heeft begeleid. Ook wil ik mevrouw drs. M.L. Pols-Haighton en drs. M.P. van der Avoird van de Wetenschapswinkel bedanken. Met name wil ik hen bedanken voor het commentaar en de hulp bij het schrijven van dit rapport.

In het bijzonder wil ik nog mijn ouders en mijn vriend bedanken omdat zij mij de mogelijkheid hebben gegeven deze studie af te ronden. Tot slot wil ik iedereen bedanken die een bijdrage heeft geleverd aan mijn onderzoek, maar die niet bij naam genoemd is.

Ursula Heeffter
Januari 2000

Inhoudsopgave

Voorwoord i

Voorwoord van de auteur iii

Samenvatting 1

Lijst met gebruikte afkortingen 4

Inleiding 5

1 Reden van dit onderzoek 5

2 Probleemstelling en plan van aanpak 5

Deel 1: Literatuuronderzoek

1 Omgangsrecht in de wet 7

1.1 Inleiding 7

1.2 Omgang tussen ouders en hun kind(eren) 8

1.3 Omgangsrecht tussen het kind en derden 9

1.4 Informatie en consultatie 10

2 De huidige effectueringsmogelijkheden 11

2.1 Inleiding 11

2.2 De middelen uit het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering 11

2.2.1 *De dwangsom (art 611a Rv)* 12

2.2.2 *Lijfswang* 14

2.2.3 *Reële executie* 16

2.3 De mogelijkheden uit Boek 1 BW 17

2.3.1 *De bijzondere curator* 18

2.3.2 *Ondertoezichtstelling* 18

2.3.3 *(Dreiging met) gezagswijziging* 20

2.4 De buitenwettelijke methoden 21

2.4.1 *Omgangsbemiddeling en/of omgangsbegeleiding* 22

2.4.2 *Schorsing alimentatieverplichting* 25

2.5 Berusten met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal 26

2.6 Conclusie 27

3 Effectuering van omgang in België, Engeland en Duitsland 31

3.1 Inleiding 31

3.2 Omgangsrecht in de ons omringende landen 31

3.2.1 *Omgangsrecht in België* 31

3.2.2 *Omgangsrecht in Engeland* 32

3.2.3 *Omgangsrecht in Duitsland* 33

3.3 De handhavingsmogelijkheden uit de ons omringende landen 34

3.3.1 *Inleiding* 34

3.3.2	<i>Dwangsom</i>	34
3.3.3	<i>Lijfswang</i>	35
3.3.4	<i>Reële executie</i>	35
3.3.5	<i>(Dreiging met) gezagswijziging</i>	36
3.3.6	<i>Omgangsbemiddeling en/of omgangsbegeleiding</i>	36
3.3.7	<i>Strafrechtelijk sanctie</i>	40
3.3.8	<i>Contempt of court</i>	40
3.3.9	<i>Overige mogelijkheden</i>	40
3.4	<i>Overzicht van de effectueringsmogelijkheden per land</i>	41
3.5	<i>Conclusie</i>	42

Deel 2: De praktijksituatie

4 Resultaten onderzoek Rechterlijke Macht 47

4.1	<i>Inleiding</i>	47
4.2	<i>Welke methoden past U toe en vindt U deze effectief?</i>	47
4.2.1	<i>Inleiding</i>	47
4.2.2	<i>De dwangsom</i>	47
4.2.3	<i>Lijfswang</i>	48
4.2.4	<i>(Dreiging met) gezagswijziging</i>	48
4.2.5	<i>Ondertoezichtstelling</i>	49
4.2.6	<i>De bijzondere curator</i>	49
4.2.7	<i>Omgangsbemiddeling en/of begeleiding</i>	50
4.2.8	<i>Berusting met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal</i>	51
4.2.9	<i>Schorsen van de alimentatie-verplichting</i>	51
4.2.10	<i>Het gebruik van de wettelijke en buitenwettelijke methoden en hun effectiviteit</i>	52
4.3	<i>De taak van derden bij de uitvoering van de effectueringsmogelijkheden</i>	53
4.3.1	<i>Inleiding</i>	53
4.3.2	<i>Raad voor de Kinderbescherming</i>	53
4.3.3	<i>Gezinsvoogdij-instellingen</i>	54
4.3.4	<i>Algemeen Maatschappelijk Werk</i>	54
4.3.5	<i>Overige instanties</i>	54
4.4	<i>Welke problemen ervaart U bij de door U opgelegde middelen?</i>	55
4.5	<i>Kent U nog andere wettelijke of buitenwettelijke middelen om een omgangsregeling te effectueren?</i>	56
4.5.1	<i>Inleiding</i>	56
4.5.2	<i>Eventuele andere mogelijkheden</i>	56
4.6	<i>De mogelijkheden in de ons omringende landen</i>	57
4.6.1	<i>Inleiding</i>	57
4.6.2	<i>Verplichte bemiddeling</i>	57
4.6.3	<i>Een strafrechtelijke sanctie</i>	58
4.6.4	<i>Niet mogen scheiden als de kinderen jonger dan 12 jaar zijn</i>	58
4.6.5	<i>Contempt of court</i>	59
4.6.6	<i>Omgangshuizen</i>	59
4.6.7	<i>Effectueringsmogelijkheden in de ons omringende landen</i>	60

4.7 Conclusie	60
---------------	----

5 Resultaten onderzoek Raad voor de Kinderbescherming 63

5.1 Inleiding	63
5.2 Bij welke methoden wordt U bij de uitvoering betrokken en vindt U deze methoden effectief?	63
5.2.1 <i>Inleiding</i>	63
5.2.2 <i>De dwangsom</i>	64
5.2.3 <i>Lijfswang</i>	64
5.2.4 <i>(Dreiging met) gezagswijziging</i>	65
5.2.5 <i>Ondertoezichtstelling</i>	65
5.2.6 <i>Bijzondere curator</i>	66
5.2.7 <i>Omgangsbemiddeling en/of omgangsbegeleiding</i>	67
5.2.8 <i>Berusting met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal</i>	67
5.2.9 <i>Schorsen van de alimentatieverplichting</i>	68
5.2.10 <i>Het gebruik van de wettelijke en buitenwettelijke methoden en hun effectiviteit</i>	69
5.3 Welke problemen ervaart U bij de uitvoering van de huidige effectueringsmogelijkheden?	70
5.4 Kent U nog andere wettelijke of buitenwettelijke middelen om een omgangsregeling te effectueren?	70
5.4.1 <i>Inleiding</i>	70
5.4.2 <i>Eventuele andere mogelijkheden</i>	71
5.5 De mogelijkheden in de ons omringende landen	72
5.5.1 <i>Inleiding</i>	72
5.5.2 <i>Verplichte bemiddeling</i>	73
5.5.3 <i>Strafrechtelijke sanctie</i>	73
5.5.4 <i>Niet mogen scheiden als de kinderen jonger dan 12 jaar zijn</i>	73
5.5.5 <i>Contempt of court</i>	73
5.5.6 <i>Omgangshuizen</i>	74
5.5.7 <i>Effectueringsmogelijkheden in de ons omringende landen</i>	74
5.8 Conclusie	75

6 Resultaten onderzoek advocatuur 79

6.1 Inleiding	79
6.2 Welke methoden worden door U verzocht en vindt U deze effectief?	79
6.2.1 <i>Inleiding</i>	79
6.2.2 <i>De dwangsom</i>	79
6.2.3 <i>Lijfswang</i>	80
6.2.4 <i>(Dreiging met) gezagswijziging</i>	80
6.2.5 <i>De ondertoezichtstelling</i>	81
6.2.6 <i>De bijzondere curator</i>	82
6.2.7 <i>Omgangsbemiddeling en/of omgangsbegeleiding</i>	82
6.2.8 <i>Berusting met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal</i>	83
6.2.9 <i>Schorsen van de alimentatie-verplichting</i>	84
6.2.10 <i>Het gebruik van de wettelijke en buitenwettelijke methoden en hun effectiviteit</i>	85
6.3 De taak van derden bij de uitvoering van de effectueringsmogelijkheden	86

6.3.1	<i>Inleiding</i>	86
6.3.2	<i>Raad voor de Kinderbescherming</i>	86
6.3.3	<i>Gezinsvoogdij-instellingen</i>	87
6.3.4	<i>Algemeen Maatschappelijk Werk</i>	87
6.3.5	<i>Overige instanties</i>	87
6.4	Welke problemen ervaart U bij de huidige middelen?	88
6.5	Kent U nog andere wettelijke of buitenwettelijke middelen om een omgangsregeling te effectueren?	89
6.5.1	<i>Inleiding</i>	89
6.5.2	<i>Eventuele andere mogelijkheden</i>	89
6.6	De mogelijkheden in de ons omringende landen	91
6.6.1	<i>Inleiding</i>	91
6.6.2	<i>Verplichte bemiddeling</i>	91
6.6.3	<i>Een strafrechtelijke sanctie</i>	92
6.6.4	<i>Niet mogen scheiden als de kinderen jonger dan 12 jaar zijn</i>	92
6.6.5	<i>Contempt of court</i>	93
6.6.6	<i>Omgangshuizen</i>	93
6.6.7	<i>Effectueringsmogelijkheden in de ons omringende landen</i>	94
6.7	Conclusie	95

Deel 3: Conclusies en aanbevelingen

7	Conclusies en aanbevelingen	97
7.1	<i>Inleiding</i>	97
7.2	De effectueringsmogelijkheden	98
7.2.1	<i>Inleiding</i>	98
7.2.2	<i>Bemiddeling en/of begeleiding</i>	98
7.2.3	<i>Overige effectueringsmogelijkheden</i>	108

Literatuurlijst 113

Lijst met aangehaalde jurisprudentie 115

Bijlagen

Bijlage I	119
Bijlage II	129
Bijlage III	139

Samenvatting

Op initiatief van de Wetenschapswinkel van de Katholieke Universiteit Brabant is een onderzoek verricht naar de mogelijkheden van effectuering van een niet (goed) lopende omgangsregeling. De reden voor dit onderzoek was gelegen in het feit dat de huidige mogelijkheden om omgang te effectueren nogal wat nadelen kennen. Daarom is middels een theoretisch en empirisch onderzoek gekeken hoe een rechterlijke omgangsregeling kan worden geëffectueerd.

In een huwelijk hebben ouders samen het ouderlijk gezag over de tijdens het huwelijk geboren kinderen. Als het huwelijk stukloopt en de ouders gaan scheiden, dan loopt sinds de wetswijziging van 1 januari 1998 het ouderlijk gezag door. Uit dit gezamenlijk ouderlijk gezag vloeit een omgangsregeling voort. Slechts op verzoek van de ouders of van één van hen wordt het gezamenlijk gezag omgezet in eenhoofdig gezag. Als één van de ouders het gezag over het kind uitoefent dan heeft de andere ouder, de niet-gezagsouder, recht op omgang met zijn of haar kind.

Wanneer de omgangsregeling niet (goed) wordt uitgevoerd, dan heeft de omgangsgerechtigde ouder toegang tot de huidige effectueringsmogelijkheden. Deze kunnen onderscheiden worden in de wettelijke methoden en de buiten-wettelijke methoden. De wettelijke methoden kunnen weer onderscheiden worden in de methoden die zijn geregeld in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de middelen die zijn geregeld in Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek. Door middel van een onderzoek in enerzijds de literatuur en jurisprudentie en anderzijds een onderzoek in de praktijk, is gekeken wat de oplossing(en) voor deze omgangsproblematiek zou(den) kunnen zijn.

Uit de literatuur en jurisprudentie is gebleken dat de dwangsom regelmatig wordt opgelegd. Gezien de draagkracht van partijen is deze echter niet in alle gevallen effectief. Lijfswang wordt slechts sporadisch toegepast omdat dit middel meestal in strijd met het belang van het kind wordt geacht. De reële executie wordt ook niet vaak toegepast omdat dit middel eveneens in strijd met het belang van het kind is. Het is erg beangstigend voor (kleine) kinderen wanneer zij door een politieman van huis worden gehaald.

Inzake omgangsconflicten bestaat ook de mogelijkheid om een bijzondere curator te benoemen. Uit de literatuur en jurisprudentie blijkt echter niet dat deze vaak benoemd wordt. Het niet-nakomen van een omgangsregeling is in de meeste gevallen onvoldoende grond voor het opleggen van een ondertoezichtstelling. Een verzoek om gezagswijziging wordt niet vaak toegewezen omdat hiervoor ook vereist is dat het belang van het kind in ernstige mate bedreigd moet worden.

De omgangsbemiddeling en omgangsbegeleiding zijn als effectueringsmiddel steeds meer in opkomst. De bemiddeling kan als oplossing worden gezien omdat partijen hier zelf verantwoordelijk zijn voor de omgangsregeling. De begeleiding (zoals bijvoorbeeld het BOR-project in Maastricht) kan een nuttig hulpinstrument zijn bij de daadwerkelijke uitvoering van de omgangsregeling. De schorsing van de alimentatie-verplichting kan niet als oplossing gezien worden, omdat alimentatie niet moet worden gezien als kijkgeld.

Naast de middelen in Nederland is ook gekeken naar een aantal middelen zoals men die in het buitenland (België, Engeland en Duitsland) kent. Een aantal middelen viel op omdat wij deze middelen in Nederland niet toepassen. In België kent men bijvoorbeeld de mogelijkheid van een strafrechtelijke sanctie. Vraag is echter of een strafrechtelijke sanctie niet te polariserend

werkt. In Engeland kent men de mogelijkheid van een straf (meestal een gevangenisstraf) als gevolg van 'contempt of court' (minachting van het gezag). Naast 'contempt of court' kent men in Engeland ook de mogelijkheid van het hebben van omgang in een omgangshuis. Deze laatste mogelijkheid kan evenals de mogelijkheid van verplichte bemiddeling zoals men deze in Noorwegen kent, een rol van betekenis gaan spelen in Nederland.

Voor het praktijkonderzoek is een aantal vragenlijsten verstuurd naar de rechterlijke macht, de Raad voor de Kinderbescherming en de advocatuur. Uit dit onderzoek is gebleken dat de middelen die niet worden verzocht of worden opgelegd over het algemeen de middelen zijn die het minst effectief worden gevonden. Alle geënquêteerden zijn van mening dat bemiddeling en begeleiding het meest effectief zijn waar het gaat om conflicten omtrent de omgangsregeling. Na de bemiddeling en de begeleiding wordt de dwangsom het meest effectief gevonden, deze wordt dan ook regelmatig opgelegd of verzocht. Ondanks dat de ondertoezichtstelling niet vaak wordt opgelegd of verzocht, wordt deze wel als effectief beschouwd. Tot slot wordt naast bovengenoemde middelen ook wel eens verzocht om een gezagswijziging. Alle geënquêteerden zijn van mening dat van de mogelijkheden in de ons omringende landen alleen de verplichte bemiddeling en de omgangshuizen echt effectief gevonden kunnen worden.

Naar aanleiding van het literatuuronderzoek en het praktijkonderzoek kunnen een aantal conclusies worden getrokken. Uit het onderzoek is allereerst gebleken dat bemiddeling voor een oplossing kan zorgen. De problemen die (ex-)echtgenoten met elkaar hebben, zijn veelal terug te voeren op de verstoorde communicatie tussen hen. Hierdoor kan men geen goede afspraken met elkaar maken. Door bemiddeling kan aan partijen geleerd worden hoe zij weer met elkaar moeten communiceren. Tijdens de bemiddeling kunnen partijen ook afspraken maken met elkaar over onder andere de omgang. Ze zijn dan ook zelf verantwoordelijk voor de gemaakte afspraken. Bemiddeling kan plaatsvinden vóór, maar ook na de scheiding. De bemiddeling kan geschieden door een derde (scheidingsbemiddelaar), de rechter of een familielid. Voorwaarde voor de bemiddeling is dat deze plaatsvindt op vrijwillige basis. Mede om deze reden ben ik, in tegenstelling tot de geënquêteerden, persoonlijk geen voorstander van verplichte bemiddeling. De bemiddeling moet echter wel in de wet worden opgenomen, de rechter moet de mogelijkheid hebben partijen door te verwijzen naar een bemiddelaar. Daarnaast zorgt opname in de wet voor meer duidelijkheid. Wanneer de rechter partijen verwijst naar een bemiddelaar, dan moet de overheid de kosten van bemiddeling dragen. Gaan partijen uit zichzelf naar een bemiddelaar, dan moeten zij de kosten zelf dragen.

De begeleiding zoals deze nu in Nederland plaatsvindt, moet mijns inziens gehandhaafd blijven. Conflicten over de uitvoering van de omgangsregeling tussen de ouders kunnen door begeleiding grotendeels voorkomen worden. Naast de omgangsbegeleiding zouden ook de omgangshuizen een rol kunnen gaan spelen in Nederland. Een omgangshuis is een neutrale omgeving waar ouders hun kinderen zelf naartoe kunnen brengen. De omgangshuizen kunnen worden opgezet in de grote steden. Ze kunnen worden gevestigd in gebouwen die in het weekend, dan zijn ze het meest nodig, leegstaan. Hierbij kan gedacht worden aan scholen en kinderdagverblijven. De Raad voor de Kinderbescherming zou met de leiding van de omgangshuizen belast kunnen worden, zij zijn immers al verantwoordelijk voor de omgangsbegeleiding zoals we die nu kennen. Gezien vanuit het oogpunt van rechtszekerheid zou ook de begeleiding in de wet opgenomen moeten worden. De begeleiding zou in mijn ogen door de overheid gefinancierd moeten worden.

Wanneer de bemiddeling en begeleiding niet tot een oplossing leiden dan heeft de rechter nog de mogelijkheid om een tweetal van de huidige mogelijkheden op te leggen. Allereerst kan de dwangsom gehandhaafd blijven. In sommige gevallen kan enige dwang, in de vorm van een financiële prikkel, partijen net over de streep trekken. Naast de dwangsom, moet de rechter de mogelijkheid hebben om het gezag te wijzigen. Dit middel moet echter wel gezien worden als laatste redmiddel. Het dient dan ook als stok achter de deur.

Helaas is gebleken dat wanneer partijen echt niet meewerken, bovengenoemde middelen geen effect zullen sorteren. De enige keus die de omgangsgerechtigde ouder dan nog heeft, is het berusten in het niet hebben van omgang. Berusting is echter geen oplossing te noemen.

Lijst met gebruikte afkortingen

B&A	Beleidsonderzoek en -Advies
BBW	Belgisch Burgerlijk Wetboek
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BOR	Begeleide omgangsregeling
BW	Burgerlijk Wetboek
FGG	Gesetz über die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsarbeit
FIOM	Federatieve instelling voor ongehuwde moeders
FJR	Tijdschrift voor Familie -en Jeugdrecht
GerW	Gerechtigd Wetboek
GG en GD	Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst
HR	Hoge Raad
KG	Kort Geding
MCA	Magistrates Court Act
NACCC	National Association of Child Contact Centers
NMI	Nederlands Mediation Instituut
RIAGG	Regionale Instelling voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg
r.o.	rechtsoverweging
Rv	Rechtsvordering
SW	Strafwetboek
VAS	Vereniging van Advocaat-Scheidingsbemiddelaars
WA	Wettelijke Aansprakelijkheid

Inleiding

1 Reden van dit onderzoek

In de afgelopen jaren zijn bij de Wetenschapswinkel van de Katholieke Universiteit Brabant diverse malen verzoeken ingediend om onderzoek te doen naar (effectuering van) omgangsregelingen door cliëntenorganisaties. Deze vragen hadden grotendeels betrekking op de problemen inzake de omgang met hun kind die niet-gezagsouders ervaren na een echtscheiding of na het beëindigen van een samenwoningrelatie. Zelfs wanneer er een omgangsregeling is vastgesteld, blijkt dit vaak tot problemen te leiden. Vanuit deze problematiek ontstond de gedachte om na te gaan wat de huidige mogelijkheden van effectuering ofwel handhaving van omgangsrecht zijn en of er betere mogelijkheden denkbaar zijn.

2 Probleemstelling en plan van aanpak

Nederland kent tegenwoordig een groot aantal samenlevingsvormen. De bekendste daarvan is het huwelijk. Naast het huwelijk zijn de meest voorkomende andere samenlevingsvormen het samenwonen en het geregistreerd partnerschap. Wanneer mensen samenwonen of gehuwd zijn, zullen er uit deze relatie veelal ook kinderen worden geboren. Op grond van art. 1:345 BW hebben de juridische ouders van dit kind (of de kinderen) het ouderlijk gezag. Wanneer de ouders uit elkaar gaan behouden zij het ouderlijk gezag. Wanneer echter één ouder het ouderlijk gezag alleen uitoefent dan heeft de andere ouder ingevolge art. 1:377a BW recht op omgang met zijn of haar kind. In veel gevallen regelen de ouders van het kind zelf wanneer de ouder bij wie het kind niet verblijft, zijn of haar kind mag zien. Wanneer de ouders er zelf geen afspraken over kunnen maken, dan kunnen zij de rechter om een beslissing vragen inzake de omgangsregeling. Deze zal vaak ook overeenkomstig de beschikking worden uitgevoerd. Het komt echter voor dat er een omgangsregeling is vastgesteld, maar dat deze niet of niet naar tevredenheid wordt uitgevoerd. Een door de rechter opgelegde omgangsregeling is dus geen garantie voor werkelijke omgang tussen het kind en de niet-gezagdragende ouder. Wat zijn dan de mogelijkheden voor de ouder die recht op omgang met zijn of haar kind heeft, maar dit kind niet te zien krijgt? In de wet is hiervoor geen oplossing gegeven. Er zijn dan ook geen speciale sancties om omgang te effectueren. Men kan wel gebruik maken van de executiemogelijkheden uit het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. In de praktijk is gebleken dat deze mogelijkheden niet altijd tot een oplossing leiden.

De huidige mogelijkheden kennen dus nogal wat nadelen. Er is gebleken dat een oplossing voor het probleem nodig is en dat deze misschien moet worden gezocht buiten de mogelijkheden die er nu voorhanden zijn. In dit onderzoek wordt gekeken of er misschien andere oplossingen voor de executie van omgang bestaan dan die welke momenteel beschikbaar zijn.

De probleemstelling van dit onderzoek is:

‘Hoe kan een door de rechter opgelegde omgangsregeling worden geëffectueerd?’

Om een antwoord op deze probleemstelling te krijgen zal in deel 1 van het rapport worden uiteengezet wat er in de literatuur en jurisprudentie te vinden is over deze problematiek. Allereerst wordt bekeken wat er onder “omgangsrecht” moet worden verstaan (hoofdstuk 1). Daarna zal worden uiteengezet welke effectueringmogelijkheden er nu zijn en wat er in de literatuur en jurisprudentie te vinden is over de werking van deze middelen (hoofdstuk 2). Daarnaast zal aandacht worden geschonken aan wat er bekend is over deze materie in de ons omringende landen (hoofdstuk 3). In het tweede deel van het rapport zal vervolgens een inventarisatie plaatsvinden van de situatie in de praktijk. Hierbij wordt de nadruk gelegd op de huidige effectueringmogelijkheden. Daarnaast wordt beschreven of er andere oplossingen mogelijk zijn. Om een beeld te krijgen van de situatie in de praktijk is een aantal vragenlijsten verzonden naar relevante actoren. De resultaten van deze enquête zullen achtereenvolgens worden besproken voor de rechterlijke macht (hoofdstuk 4), de Raad voor de Kinderbescherming (hoofdstuk 5) en de advocatuur (hoofdstuk 6). Tot slot zullen in het derde deel de conclusies van het onderzoek volgen met daarbij enkele aanbevelingen (hoofdstuk 7).

DEEL 1: LITERATUURONDERZOEK

1 Omgangsrecht in de wet

1.1 Inleiding

In een huwelijk hebben ouders samen het ouderlijk gezag over de tijdens het huwelijk geboren kinderen. Als het huwelijk stukloopt en de ouders gaan scheiden, dan loopt sinds de wetswijziging van 1 januari 1998 het ouderlijk gezag door. Uit dit gezamenlijk ouderlijk gezag vloeit een omgangsregeling voort. Slechts op verzoek van de ouders of van één van hen wordt het gezamenlijk gezag omgezet in eenhoofd gezag. Als één van de ouders het gezag over

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 1

het kind¹ uitoefent dan heeft de andere ouder, de niet-gezagsouder, recht² op omgang met zijn of haar kind.³ Omgangsrecht wordt ook wel bezoekrecht genoemd. Ook als ouders niet gescheiden zijn, maar toch niet bij elkaar wonen (als er bijvoorbeeld sprake is van een scheiding van tafel en bed) dan hebben ouder en kind recht op omgang met elkaar. Dit vloeit voort uit het nieuwe artikel 1:377a BW.

Het recht op omgang is een wederzijds recht. De ouders hebben recht op omgang met hun kind terwijl het kind recht heeft op omgang met zijn ouders. Als men bij omgangsrecht spreekt over ouders, dan worden hiermee de juridische ouders bedoeld. Onder juridische ouders moet onder andere ook verstaan worden: de ongehuwde moeder, de vader die het kind heeft erkend en de ouder die uit het gezag is ontzet of ontheven. Ex-sociale ouders, zoals bijvoorbeeld pleegouders, vallen niet onder art. 1:377a BW, maar deze kunnen wel een verzoek tot omgang indienen op grond van art. 1:377f BW. Ze moeten dan aantonen dat er een nauwe persoonlijke betrekking tussen hen en het kind is.

1.2 Omgang tussen ouders en hun kind(eren)

Uit art. 1:377a BW vloeit voort dat ouders en hun kind(eren) recht hebben op omgang met elkaar. Onder ouder wordt degene verstaan die als vader of moeder een familierechtelijke relatie met het kind heeft. Wanneer ouders er samen niet uitkomen, kunnen zij zich wenden tot de rechter met het verzoek of deze een omgangsregeling vaststelt. De rechter kan dan besluiten dat hij het recht op omgang van een ouder toezegt of ontzegt, al dan niet voor bepaalde tijd. Ook kan hij een proef-omgangsregeling vaststellen. Het recht op omgang wordt slechts ontzegt wanneer er sprake is van de zwaarwegende omstandigheden die genoemd zijn in art. 1:377a lid 3 BW, namelijk wanneer:

- a. *omgang ernstig nadeel op zou leveren voor de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van het kind; of*
- b. *de ouder kennelijk ongeschikt of kennelijk niet in staat moet worden geacht tot omgang; of*
- c. *het kind dat twaalf jaar of ouder is, bij zijn verhoor van ernstige bezwaren tegen omgang met zijn ouder heeft doen blijken; of*
- d. *omgang anderszins in strijd is met zwaarwegende belangen van het kind.*

Als de rechter beslist inzake een verzoek om een omgangsregeling, dan moet hij zijn vonnis duidelijk motiveren. Beide partijen moeten weten waarom het verzoek is toe- of afgewezen. Met

¹Wanneer ik spreek van één kind bedoel ik tevens de situatie dat er meer kinderen bij een omgangsregeling betrokken kunnen zijn.

²Pas vanaf 1990 is het *recht* op omgang wettelijk geregeld. Voor die tijd sprak men van een *gunst*. In de jurisprudentie erkende men wel eerder impliciet het *recht* op omgang. Zie bijvoorbeeld: HR 28 augustus 1939, NJ 1939, 948 m.nt. P. Scholten.

³Ouders met gezag hebben ook recht op omgang met hun kind. Meestal woont het kind bij de gezagdragende ouder en heeft deze dus eigenlijk daardoor "omgang".

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 1

deze motivering heeft de ouder die het met het vonnis niet eens is, ook meteen een middel om eventueel in hoger beroep te gaan. De rechtbank beslist dus over een omgangsregeling. Wanneer er echter al een procedure inzake de gezagsregeling bij de kantonrechter aanhangig is, dan kan deze ingevolge art. 1:377a lid 4 BW over de omgangsregeling beslissen.

Op grond van art. 1:377d BW begint de uitoefening van het recht op omgang zodra de desbetreffende beschikking in kracht van gewijsde is gegaan of, indien zij uitvoerbaar bij voorraad is verklaard, daags nadat de griffier van de beschikking mededeling heeft gedaan aan de ouder aan wie deze uitoefening is opgedragen. Indien tevens een beschikking inzake het gezag is of wordt gegeven, begint de uitoefening van het recht op omgang niet eerder dan op het tijdstip waarop voor de andere ouder of voor de voogd het gezag is begonnen.

De rechtbank of de kantonrechter kan een beslissing inzake omgangsrecht wijzigen op grond van artikel 1:377e BW.

1.3 Omgangsrecht tussen het kind en derden

Sinds de wet van 2 november 1995⁴ is wettelijk geregeld dat er omgang plaats kan vinden tussen het kind en anderen dan zijn ouders. Uit art. 1:377f BW blijkt dat er dan sprake moet zijn van een nauwe persoonlijke betrekking tussen het kind en degene die omgang verzoekt. Deze derden hebben niet als de ouders een recht op omgang met het kind maar zij hebben een processuele bevoegdheid. De rechter wijst het verzoek om omgang slechts af wanneer het belang van het kind zich hiertegen verzet of wanneer het kind van twaalf jaar of ouder hiertegen bezwaar maakt. Om ontvankelijk te zijn als derde moet eerst aangetoond worden dat er een nauwe persoonlijke betrekking bestaat tussen het kind en de derde. Pas wanneer een persoon ontvankelijk is verklaard, komt de rechter tegemoet aan het verzoek. Juridische ouders hoeven niet ontvankelijk te worden verklaard. Zij hoeven dan ook geen nauwe persoonlijke betrekking aan te tonen. Wanneer een juridische ouder een verzoek tot omgang indient, zal de rechter meteen beoordelen of aan dit verzoek kan worden voldaan. Dit systeem wordt ook wel de “tweetrapsraket” genoemd. De eerste trap is die van de ontvankelijkheidsvraag, de tweede trap betreft de beoordeling van het verzoek.

De groep mensen die in de praktijk een beroep doen op art. 1:377f BW kan -zo blijkt uit de jurisprudentie- erg uitgebreid zijn, zoals onder andere grootouders, verwekkers, zusjes, tantes of ooms, homoseksuele partners, sociale ouders en woongroepen.⁵

⁴Wet van 6 April 1995 tot nadere regeling van het gezag over en van de omgang met minderjarige kinderen.

⁵Zie onder andere: Rb. Breda 3 juni 1986, NJ 1987, 262; Rb. Utrecht 29 april 1986, NJ 1987, 249; HR 25 juni 1993, NJ 1993, 628 (grootouders); HR 22 februari 1985, NJ 1986, 3; HR 10 november 1989, NJ 1990, 628 (verwekker); Rb. Breda 30 mei 1991, NJ 1992, 451 (zusjes); HR 2 oktober 1992, NJ 1992, 768 (tante); HR 5 december 1986, NJ 1987, 957 (lesbische partners); HR 20 november 1987, NJ 1988, 281 (woongroep); EHRM 22 juni 1989, NJ 1992, 705 (pleeggezin).

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 1

De derde moet aantonen dat er een nauwe persoonlijke betrekking is tussen hem en het kind. Deze nauwe persoonlijke betrekking (ook wel *family life* genoemd) kan overigens ten tijde van het verzoek verbroken zijn. Dit komt echter niet vaak voor. Bloedverwantschap is niet voldoende voor *family life*, er moeten meer omstandigheden zijn waarmee men aan kan tonen dat er *family life* is.⁶ Deze omstandigheden kunnen onder ander de frequentie van de contacten zijn of het feit dat verzoeker en kind langere tijd in gezinsverband hebben samengewoond. Meestal is het de rechter die een afweging maakt tussen de verschillende belangen. Aan de ene kant moet hij rekening houden met het belang van het kind. Dit heeft immers recht op (bescherming van) zijn *family life*. Aan de andere kant heeft de verzoeker een recht op *family life*. Daarnaast hebben de ouders weer het recht om hun *family life*, en dat van hun kind, te beschermen. Al deze rechten zijn afgeleid uit het grondrecht op gezinsleven dat voor een ieder geldt. Het is aan de rechter om te bepalen wiens belang het zwaarste weegt.

Uit art. 1:377a jo 1:377f BW volgt dat ouders en derden een formele rechtsingang hebben. Dit wil zeggen dat zij bij het kantongerecht zelfstandig in rechte kunnen optreden. Daarnaast hebben zij de mogelijkheid zich bij te laten staan door een advocaat of procureur. Wanneer echter hun zaak bij de rechtbank aanhangig is, zijn zij verplicht een procureur te nemen (art. 133 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering). Kinderen hebben geen formele rechtsingang. Wel hebben kinderen van 12 jaar en ouder, en kinderen onder 12 jaar die in staat zijn tot een redelijke waardering van de belangen ter zake, een informele rechtsingang, die is neergelegd in art. 1:377g BW. Kinderen kunnen dus niet zelfstandig in rechte optreden. Zij moeten of door hun wettelijk vertegenwoordigers worden vertegenwoordigd, of met hun toestemming handelen. Wanneer dit niet het geval is, zal de minderjarige niet-ontvankelijk worden verklaard. Slechts een enkele keer is het voorgekomen dat een minderjarige in een procedure wel ontvankelijk werd verklaard. In spoedeisende situaties kan de minderjarige wel zelfstandig optreden. Ook kunnen minderjarigen vertegenwoordigd worden door een bijzondere curator. Deze mogelijkheid is neergelegd in art. 1:250 BW. Wanneer het belang van de minderjarige in een rechtszaak aan de orde is, zal de rechter de minderjarige meestal willen horen. Dit hoorrecht is neergelegd in art. 809 Rv.

1.4 Informatie en consultatie

De ouder die het recht op omgang is ontzegd, blijft volgens art. 1:377b BW wel gerechtigd tot informatie over zijn of haar kind(eren). Daarnaast moet deze ouder worden geraadpleegd omtrent gewichtige aangelegenheden die de persoon en het vermogen van het kind betreffen. Dit is overigens ook het geval wanneer er wel een recht op omgang is. Alleen wanneer het belang van het kind zich ertegen verzet, kan een beroep op dit artikel worden afgewezen. Dit kan de rechter op verzoek van de met het gezag belaste ouder bepalen of ambtshalve.

⁶Ondanks dat bloedverwantschap alleen niet voldoende is om *family life* aan te tonen, kunnen uit dit bloedverwantschap wel rechten voortvloeien. Hierbij moet onder andere gekeken worden naar de aard en bestendigheid van de aan de geboorte van het kind voorafgegangene relatie tussen de moeder en de verwekker. Hieruit kan voortvloeien dat bloedverwantschap alleen wel voldoende is. Zie in dit licht onder andere het arrest van het EHRM van 26 mei 1994, Serie A nr. 290, NJ 1995, 247 (Keegan).

Ook derden die beroepshalve informatie over het kind hebben, zoals bijvoorbeeld leerkrachten, (school)artsen en/of de gezinsvoogd, zijn sinds 2 november 1995 verplicht desgewenst informatie over het kind te verschaffen, tenzij zij deze informatie ook niet aan de gezagdragende ouder zouden verschaffen of wanneer dit tegen het belang van het kind ingaat (1:377c BW).

2 De huidige effectueringmogelijkheden

2.1 Inleiding

De huidige mogelijkheden om omgang te effectueren zijn te onderscheiden in twee groepen. Zo zijn er wettelijke handhavingsmethoden en buitenwettelijke methoden. Bij de wettelijke methoden kan ook weer een tweedeling worden gemaakt. Allereerst tussen de civiele middelen die kunnen worden ingeroepen op grond van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en ten tweede de mogelijkheden die in Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek staan. Dit zijn weliswaar geen maatregelen die expliciet bedoeld zijn om omgang te effectueren, maar zij staan wel in nauw verband met het recht op omgang.

De handhavingsmethoden die mogelijk zijn, zijn de onderstaande. Achter elke methode is aangegeven in welke paragraaf deze besproken wordt.

∈ Wettelijke methoden

* De middelen uit het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (§2.2)

- dwangsom (§2.2.1)
- lijfswang/gijzeling (§2.2.2)
- reële executie (§2.2.3)

* De mogelijkheden uit Boek 1 BW (§2.3)

- benoeming van een bijzondere curator (§2.3.1)
- ondertoezichtstelling (§2.3.2)
- (dreiging met) gezagswijziging (§2.3.3)

∉ Buitenwettelijke methoden (§2.4)

- omgangsbemiddeling en/of omgangsbegeleiding (§2.4.1)
- schorsing alimentatieverplichting (§2.4.2)

Omdat het in de praktijk voorkomt dat deze middelen geen effect sorteren en de niet-gezagdragende ouder geen omgang met zijn kind heeft, bestaat er nog slechts één andere mogelijkheid en dat is te berusten in het niet hebben van omgang. Uiteraard leidt berusting niet, althans niet direct tot omgang, maar het kan wel de noodzakelijke rust brengen, waardoor mogelijk op langere termijn omgang wel mogelijk wordt. Deze berusting kan eventueel vermeld worden in het proces-verbaal (§2.5).

2.2 De middelen uit het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering

2.2.1 De dwangsom (art 611a Rv)

2.2.1.1. De dwangsom

De rechter kan de gezagdragende ouder veroordelen tot betaling van een dwangsom wanneer deze ouder de verplichting die hem is opgedragen niet nakomt. Deze mogelijkheid volgt uit art. 611a Rv. Wanneer dus een opgelegde omgangsregeling niet wordt nagekomen, dan kan de rechter nakoming van deze regeling vorderen op straffe van een dwangsom. Dat de rechter ook in familiezaken een dwangsom op kan leggen blijkt uit het arrest van 11 mei 1982 van het Benelux Gerechtshof.⁷ Het is mogelijk om al bij de beschikking inzake de omgang van de rechtbank te vragen om de oplegging van een dwangsom, indien de andere ouder zijn/haar⁸ verplichting niet nakomt. Men zal echter meestal in een kort geding vragen om het opleggen van een dwangsom, omdat vaak pas ná de omgangsbeschikking blijkt dat een partij niet meewerkt. De dwangsom wordt, evenals de lijfswang, gezien als een indirect dwangmiddel. Wanneer de rechter een dwangsom oplegt, dan leidt dit niet tot reële executie; het middel dient als stimulans om de omgangsregeling na te komen. Het opleggen van een dwangsom is niet in alle gevallen de meest effectieve oplossing. Te denken valt hierbij aan een bijstandsmoeder die de dwangsom toch niet kan betalen, ook al zou deze door de rechter zijn opgelegd. Wanneer de ouder voldoende inkomen heeft, kan de dwangsom wel een optie zijn. Toch wil het niet zeggen dat, wanneer de ouder voldoende draagkracht heeft, deze de dwangsom dan ook daadwerkelijk betaalt. Sommige ouders hebben er alles voor over om omgang tussen het kind en hun ex-partner te voorkomen. Ook kan het zijn dat de dwangsom vrij laag is en dat de ouder daarom de dwangsom liever betaalt dan mee te werken aan de omgangsregeling.

Daarnaast is het de vraag of het opleggen van een dwangsom pedagogisch verantwoord is. Het belang van het kind staat ook bij de effectuering van een omgangsregeling voorop. Wanneer een ouder er voor kiest om de dwangsom te betalen, kan dit een negatief effect op het kind hebben. Door het betalen van de dwangsom kan de levensstandaard van het gezin omlaag gaan. Financieel gezien gaat ook het kind er dan op achteruit. Daarnaast kan de ouder die de kinderen verzorgt de ex-partner verwijten dat deze er voor zorgt dat het gezin geen leuke dingen kan doen door zijn of haar schuld. Deze verwijten ten opzichte van de andere ouder werken tevens door op de kinderen.

⁷ Benelux Gerechtshof 11 mei 1982, NJ 1983, 613.

⁸ Wanneer ik het woord -zijn- gebruik bedoel ik hier in het vervolg ook -haar- mee.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 2

2.2.1.2. *Dwangsom en de jurisprudentie*⁹

Uit de jurisprudentie blijkt dat de rechter iedere keer weer een afweging van belangen maakt bij het al dan niet opleggen van een dwangsom. Met name de specifieke omstandigheden van elk geval afzonderlijk spelen een rol bij de afweging die de rechter maakt. De ene keer legt de rechter wel een dwangsom op, terwijl hij dat een andere keer juist weer niet doet. In de meeste gevallen legt de rechter pas een dwangsom op wanneer hij echt geen andere uitweg meer ziet. De dwangsom kan gezien worden als een ultimum remedium. Het belang van het kind staat ook bij het opleggen van een dwangsom voorop.

Uit de jurisprudentie blijkt dat de dwangsom al geruime tijd als handhavingmethode wordt toegepast. Vanaf 1971¹⁰ komt de dwangsom regelmatig in de jurisprudentie voor. In de jurisprudentie zijn voorbeelden te vinden van zowel toewijzing als afwijzing van een dwangsom. Een voorbeeld waarin de dwangsom is toegewezen is de beslissing van het Hof 's Hertogenbosch, 2 november 1995, KG 1996, 14 waarin werd beslist dat: "een dwangsom als door de president opgelegd voor de vrouw een onvoldoende pressiemiddel is om haar te bewegen tot nakoming van de door dit hof bij voormelde beschikking vastgestelde omgangsregeling. Het hof zal daarom een dwangsom opleggen voor elk weekend of gedeelte daarvan dat de vrouw de omgangsregeling niet nakomt". Het maximum van f 6000,- werd opgeheven omdat dit gezien kon worden als een afkoopsom van de weigering van de vrouw om mee te werken. In de jurisprudentie varieert de hoogte van de dwangsom van f 100,- tot f 250,- per overtreding tot een maximum van f 10.000,- , en soms zelfs meer, in totaal.¹¹

Ondanks de vele malen dat een dwangsom is toegewezen, wordt deze ook regelmatig afgewezen. Een voorbeeld hiervan is HR 26 januari 1996, NJ 1996, 355: "... weliswaar heeft de vader in beginsel recht op omgang met zijn kinderen, maar dat betekent niet zonder meer dat de vader recht heeft op toewijzing van zijn vordering, omdat het belang van de kinderen voorop dient te staan. Het hof heeft aannemelijk geacht dat de kinderen, als gevolg van de slechte verstandhouding tussen de ouders en de procedures die over hen worden gevoerd, onder grote spanning staan, en heeft geoordeeld dat onder deze omstandigheden het belang van de kinderen zich verzet tegen een bezoeksregeling waaraan de moeder op straffe van een dwangsom dient mee te werken.". Hier doet niet aan af dat in voormelde casus de kinderen

Het overzicht van de jurisprudentie dat ik in dit hoofdstuk geef, betreft alleen uitspraken die gepubliceerd zijn.

¹⁰Sinds 1971 kent ons recht een wettelijk omgangsrecht. De rechter kán vanaf dit moment een omgangsregeling vaststellen.

¹¹ In de volgende gevallen werd wel een dwangsom opgelegd:

- Hof Arnhem 10 april 1973, NJ 1973, 512.
- Rb Utrecht 25 april 1975, NJ 1975, 430.
- Rb Alkmaar 26 juli 1978, NJ 1979, 249.
- Rb Utrecht 23 juli 1980, NJ 1981, 248.
- HR 26 juni 1981, NJ 1983, 612.
- Pres. Rb. Arnhem 2 februari 1983, KG 1983, 73.
- Pres. Rb. Rotterdam 14 april 1992, KG 1992, 188.
- Pres. Rb. Amsterdam 6 februari 1997, KG 1997, 70.
- Pres. Rb. Assen 27 mei 1997, KG 1997, 314.
- Pres. Rb. Arnhem 6 oktober 1997, KG 1997, 342.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 2

hun vader wel wilden zien. Het geruzie om de voogdij over hen werd de kinderen echter gewoon te veel.¹²

2.2.1.3. Verrekening

Naast de vraag of een dwangsom wel of niet opgelegd kon worden is in een aantal gevallen de vraag aan de orde geweest of een opgelegde dwangsom verrekend mocht worden met alimentatie. Een enkele keer is dit toegestaan en soms niet. Onderscheiden dient te worden of het gaat om kinderalimentatie of partneralimentatie.

Wanneer het kinderalimentatie betreft, wordt aangenomen dat niet mag worden verrekend. Dit volgt uit HR 24 januari 1997, NJ 1997, 497: "Voor verrekening van vorderingen op grond van art. 6:127 BW is vereist dat partijen over en weer elkaars schuldeiser zijn." Aan dit vereiste was in onderhavig arrest niet voldaan. De vrouw ontvangt de alimentatie als verzorgster en opvoedster van de kinderen, maar verbeurt de dwangsommen in privé. Ze is immers ook in persoon veroordeeld tot nakoming van de omgangsregeling. Daarnaast is een beroep van de man op verrekening van alimentatie met de dwangsom onaanvaardbaar naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid, omdat de alimentatie bedoeld is voor de opvoeding van het kind. De dwangsom daarentegen is bedoeld om druk uit te oefenen op de moeder. Wel komt het sporadisch voor dat de betaling van de kinderalimentatie wordt geschorst.¹³

Verrekening met partneralimentatie komt nauwelijks voor. In de meeste gevallen zal verrekening niet worden toegestaan, omdat dit niet redelijk en billijk is. Alimentatie is immers geen kijkgeld!

2.2.2 Lijfswang

2.2.2.1. Lijfswang

Lijfswang, ook wel gijzeling genoemd, is evenals de dwangsom geregeld in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Op grond van art. 587 sub 2 Rv is de rechter bevoegd een vonnis uitvoerbaar te verklaren bij lijfswang als het gaat om een handeling die uitsluitend van de wil van de veroordeelde afhangt en alleen door deze kan worden verricht. Het gaat in dit artikel om vorderingen die niet op geld waardeerbaar zijn en waarin de betrokkene wel na kan komen maar dit uit pure onwil gewoon niet doet.¹⁴ Lijfswang wordt ook sporadisch toegepast bij omgangsconflicten. Naar mijn mening is het de vraag of dit dwangmiddel niet in strijd is met het

¹² In de volgende gevallen werd geen dwangsom opgelegd:
Hof Amsterdam 29 juni 1977, NJ 1978, 158 en HR 3 juni 1994, NJ 1995, 74.

¹³ In de volgende gevallen mochten dwangsom en kinderalimentatie wel worden verrekend:

Pres. Rb. Rotterdam 14 april 1992, KG 1992, 188 en Pres. Rb. Assen 27 mei 1997, KG 1997, 314.

¹⁴Zie ook: Praktijkboek Scheidingsrecht onder redactie van M.L.C.C. De Bruijn-Lückers en P. Vlaardingerbroek, Band 2, Elsevier juridisch, 's Gravenhage 1998, p. B V-19.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 2

belang van het kind. De ouder die niet wil meewerken aan de omgangsregeling wordt immers opgesloten in het huis van bewaring tot hij of zij wel toestemt in uitvoering van de omgangsregeling. Meestal is het zo dat de ouder die niet mee wil werken aan de omgangsregeling ook de ouder is die is belast met de zorg over de kinderen. Wanneer deze ouder gegijzeld wordt, kan deze ook niet voor de kinderen zorgen. Daarnaast kan het feit dat de ouder bij wie de kinderen wonen, gegijzeld wordt, een polariserende werking hebben. De kinderen kunnen immers denken dat hun moeder in de gevangenis zit, omdat hun vader hen zo nodig moest zien. In de gevallen dat het al zo ver komt dat er sprake is van toepassing van lijfswang, is de zaak vaak al geëscaleerd. Er is zoveel strijd tussen de ouders dat de kinderen al gedwongen zijn partij te kiezen. Ook komt het voor dat de ouders allerlei verhalen verzinnen over de andere ouder. Hierdoor willen de kinderen in veel gevallen niet eens meer die andere ouder bezoeken. Aan de andere kant is het niet meewerken aan de omgang ook in strijd met het belang van het kind en kan het opleggen van lijfswang soms tocht gerechtvaardigd zijn.

Lijfswang moet -volgens de literatuur- gezien worden als allerlaatste redmiddel. Pas wanneer alle andere middelen geen effect sorteren, dan kan de rechter overwegen om lijfswang toe te passen. In de jurisprudentie komt lijfswang wel voor, zij het sporadisch.

2.2.2.2. *Lijfswang en jurisprudentie*

In een aantal zaken in het verleden is lijfswang wel toegestaan. De lijfswang moet echter in alle gevallen gezien worden als uiterste redmiddel. Pas wanneer alle andere middelen niet werken, komt men pas aan de lijfswang toe. Overigens is al een aantal malen gebleken dat de dreiging met de toepassing van lijfswang reeds een voldoende middel kan zijn.

In de beslissing van Pres. Rb Groningen 14 september 1990, KG 1991, 6, stelde de vader een wijziging van de omgangsregeling voor. Dit deed hij om aan de bezwaren van de moeder tegemoet te komen. Deze had door haar geloofsovertuiging bezwaar tegen de tenuitvoerlegging van de omgangsregeling op zondag. Nu de vader voorstelde de zondag te veranderen in de vrijdag bleef de moeder toch weigeren. Zij wilde de omgangsregeling niet gewijzigd zien. Het feit dat moeder niet meewerkte (zij had al drie rechterlijke uitspraken naast zich neergelegd) speelt mee in de beslissing dat de toepassing van lijfswang niet onrechtmatig is. De president oordeelde daarnaast dat lijfswang niet in het belang van de kinderen is, maar dat de moeder dit onheil zelf kan voorkomen door mee te werken aan de omgangsregeling. Ook het Hof Amsterdam is deze mening toegedaan. Het hof oordeelde dat de moeder een verdere escalatie kon voorkomen door alsnog haar medewerking te verlenen aan een geleidelijke opbouw van een bezoeksregeling.¹⁵ Naast deze twee gevallen is lijfswang nog toegepast in een aantal andere gevallen.¹⁶

2.2.3 *Reële executie*

¹⁵ Zie ook: Praktijkboek scheidingsrecht, t.a.p., p. B V-20.

¹⁶ De vraag of lijfswang kon worden toegepast stond o.a. ook in de volgende gevallen centraal:

Rb Rotterdam 15 juli 1985, NJ 1986, 564, HR 5 december 1986, NJ 1987, 527 en Pres. Rb Alkmaar, KG 1989, 292. Uit Hof 's Hertogenbosch 7 oktober 1991, KG 1991, 370 volgt dat lijfswang ook cumulatief met een dwangsom kan worden opgelegd. Deze dwangmiddelen kunnen echter niet cumulatief ten uitvoer worden gelegd.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 2

2.2.3.1. *De sterke arm van politie en/of justitie*

Het begrip executie omvat niet alleen het afdwingen van de voldoening van een geldsom. Ook wanneer afgifte of ontruiming wordt gerealiseerd, is van executie sprake. Met de term reële executie duidt men de handeling aan waardoor de schuldeiser zonder de medewerking van de schuldenaar in dezelfde positie wordt gebracht als ware deze vrijwillig nagekomen.

De executie omvat derhalve niet slechts de realisering van een verplichting tot het geven van een geldsom, maar ook van elke andere verbintenis tot voldoening van een prestatie, zoals die tot het 'geven' van een zaak, een doen of een niet-doen.¹⁷

In art. 3:299 BW is de mogelijkheid van reële executie gegeven. Op grond van art. 3:326 BW is deze bepaling ook van toepassing op het personen- en familierecht voorzover de aard van de betrokken verhouding zich niet tegen die toepassing verzet. De vorm van reële executie, die met name bij de effectuering van omgangsregelingen een rol speelt, is de afgifte van minderjarigen, welke is geregeld in art. 812 en 813 Rv. Wanneer een omgangsregeling niet wordt nagekomen, dan kan tenuitvoerlegging van de regeling plaatsvinden met behulp van de sterke arm. Dit wil zeggen dat de ouder die recht op omgang met zijn kind heeft, naar een deurwaarder of naar de politie kan gaan. De politie kan vragen of de ouder mee wil werken aan het uit huis halen van het kind. Dit middel is echter omstreden omdat de politie dan het kind thuis gaat ophalen, hetgeen erg beangstigend kan werken voor een (klein) kind en derhalve niet in het belang van het kind zal zijn. Wel kan de sterke arm worden gezien als afschrikmiddel. Door er mee te dreigen kan in sommige gevallen wel medewerking tot een omgangsregeling verkregen worden.

2.2.3.2. *De jurisprudentie*

Ondanks het feit dat executie met behulp van de sterke arm een mogelijkheid is die bij de wet is geregeld, spreekt het niet voor zich dat de rechter dit middel vaak toewijst.

De rechtbank te Breda besloot op 30 juni 1988 (NJ 1990, 739) dat "... op verzoek van de man dienen der openbare macht kunnen worden ingeschakeld om aan de tenuitvoerlegging van de beschikking medewerking te verlenen. Wij vertrouwen er evenwel op dat de vrouw zozeer het belang van het kind voor ogen zal houden dat zij het niet zal laten aankomen op het gebruiken van zodanige machtsmiddelen." Ook het Hof in Leeuwarden machtigde een man om een beschikking, houdende een omgangsregeling, zelf ten uitvoer te leggen, eventueel met behulp van politie en/of justitie.¹⁸

De president van de rechtbank te Rotterdam oordeelde anders. Ondanks dat heel goed te begrijpen was dat de man tenuitvoerlegging van het omgangsvonniss wilde (desnoods met behulp van de sterke arm), werd dit verzoek afgewezen met het oog op het belang van de

¹⁷Zie ook: Compendium van het Burgerlijk Procesrecht, P.A. Stein, 11e druk Kluwer, Deventer, 1997, p. 268.

¹⁸ Hof Leeuwarden 23 oktober 1985, KG 1986, 88.

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 2

kinderen. Wel legde de president in dit geval een dwangsom op.¹⁹ Ook de president van de rechtbank Alkmaar wees een soortgelijk verzoek af. Deze concludeerde het volgende (r.o. 6): “ Ook de executie met behulp van de sterke arm moet in strijd met de belangen van de minderjarigen worden geoordeeld. De ingreep van de sterke arm welke nodig zal kunnen zijn om omgang tussen eiser en de kinderen te bewerkstelligen, moet als een zodanige schokkende inbreuk op hun levenssfeer worden geoordeeld dat het belang van de omgang met de vader daarvoor moet wijken.”²⁰

2.3 De mogelijkheden uit Boek 1 BW

De mogelijkheden die in deze paragraaf aan de orde komen, kunnen niet echt handhavingsmethoden worden genoemd. Ze zijn ook niet als zodanig bedoeld. Wel blijkt in de praktijk dat zij vaak worden gebruikt om een vastgelopen omgangsregeling weer op de rails te krijgen.

2.3.1 De bijzondere curator

Op grond van art. 1:250 BW kan in aangelegenheden betreffende diens verzorging en opvoeding, dan wel het vermogen van de minderjarige in geval van belangentegenstelling van de ouders en de minderjarige, een bijzondere curator worden benoemd. Deze bijzondere curator moet niet worden gezien als een gezinsvoogd. Hij is de vertegenwoordiger van de (belangen van de) minderjarige in een concreet probleem.²¹ De bijzondere curator zal meestal eerst proberen een oplossing buiten rechte te vinden, dit in verband met het belang van het kind. De bijzondere curator kan ook een rol spelen bij omgangsregelingen omdat het ook hier om een belangentegenstelling tussen de gezagdragende ouder en het kind gaat. Het kind heeft immers op grond van art. 1:377a BW een recht op omgang met de niet-gezagdragende ouder. De omgangscurator (de bijzondere curator) behartigt de omgangsbelangen van het kind in en buiten rechte. Dit laatste brengt met zich dat dit curatorschap niet kan eindigen voordat er sprake is van omgang conform de door de rechter getroffen regeling.²²

De benoeming van de bijzondere curator kan worden verzocht door elke belanghebbende in het conflict. Dit kunnen de ouders zijn, maar ook het kind. De leeftijd van het kind speelt hierbij geen rol. Hiernaast kan de kantonrechter ook ambtshalve een bijzondere curator benoemen.

In de praktijk is over de rol van de bijzondere curator als omgangscurator weinig bekend. Er is dan ook geen jurisprudentie gepubliceerd waarin een bijzondere curator werd benoemd met het oog op de effectuering van een omgangsregeling. Misschien dat in de toekomst de bijzondere curator in omgangszaken wel een grotere rol gaat spelen. Ik vraag me echter af of een bijzondere curator iets toevoegt aan de bestaande mogelijkheden. Deze behartigt immers de belangen van het kind, maar het probleem speelt tussen de ouders onderling en niet tussen de ouders en het kind.

¹⁹ Pres. Rb. Rotterdam 14 april 1992, KG 1992, 188.

²⁰ Pres. Rb. Alkmaar 12 juli 1989, KG 1989, 292.

²¹ Zie ook: C.G.M. van Wamelen, De omgangscurator, FJR 1995, nr. 10, p. 217.

²² Zie ook: Praktijkboek scheidingsrecht, t.a.p., p. B V-26 en B V-27.

2.3.2 Ondertoezichtstelling

2.3.2.1. De ondertoezichtstelling in het kader van omgangsrecht

De ondertoezichtstelling is naar zijn aard een kindbeschermingsmaatregel. Om een ondertoezichtstelling uit te kunnen spreken moet aan de eis zijn voldaan die wordt gesteld in art. 1:254 BW. Dat wil zeggen dat wanneer het kind zodanig opgroeit dat zijn zedelijke of geestelijke belangen of zijn gezondheid ernstig worden bedreigd, de kinderrechter hem onder toezicht kan stellen van een gezinsvoogdij-instelling. Wanneer van een zodanige bedreiging sprake is, hangt af van de omstandigheden van het geval.

Indien de omgang niet functioneert, dient, om de kindbeschermingsmaatregel te kunnen nemen, te worden aangetoond dat de in de wet genoemde gronden zich voordoen.²³ De vraag is of enkel het niet meewerken aan een vastgestelde omgangsregeling voldoende grond oplevert voor een ondertoezichtstelling. Voorwaarde is dat het frustreren van een omgangsregeling duidelijk tegen de belangen van de kinderen ingaat. In de praktijk blijkt dat in veel gevallen niet echt gesproken kan worden van een bedreiging van het kind met zedelijke of lichamelijke ondergang of een zodanig gevaar dat de gezondheid bedreigd wordt.

Wanneer een ondertoezichtstelling uitgesproken wordt dan betekent dit dat het kind onder toezicht wordt gesteld van, meestal, een gezinsvoogdij-instelling. Deze gezinsvoogdij-instelling houdt dan contact met de ouder die het kind opvoedt. In het geval van een omgangsregeling zal deze gezinsvoogdij-instelling ook proberen de omgangsregeling op gang te brengen. De gezinsvoogdij-instelling kan daarbij vaak een bemiddelende rol spelen.

2.3.2.2. De jurisprudentie

Uit de jurisprudentie blijkt dat de ondertoezichtstelling eerder als effectueringmiddel dan als sanctie wordt gezien. Zo oordeelde het Hof Arnhem dat het frustreren van de omgangsregeling door de moeder duidelijk tegen het belang van de kinderen ingaat. Het Hof vond het van groot belang dat de kinderen regelmatig contact hebben met diegene van hun ouders die niet met de voogdij (nu: gezag) was belast, wanneer zij ook voor de scheiding een goed contact met deze ouder hadden. Het frustreren van de omgangsregeling was voldoende grond voor het Hof om de door de kinderrechter uitgesproken ondertoezichtstelling gegrond te achten.²⁴ Ook het Hof Leeuwarden besliste dat het niet tot stand komen van de omgangsregeling voldoende kan zijn om een ondertoezichtstelling te rechtvaardigen. In dit geval werd wel eerst geprobeerd met behulp van de gezinsvoogd een omgangsregeling te creëren.²⁵

In de beschikking van het Hof Leeuwarden 21 mei 1975, NJ 1976, 261, was het Hof echter een andere mening toegedaan: "De enkele weigering van de moeder-voogdes om mee te werken aan een voorlopige omgangsregeling tussen de vader en zijn driejarig kind is geen

²³ Zie ook: Praktijkboek scheidingsrecht, t.a.p., p. B V-22.

²⁴ Hof Arnhem 4 februari 1975, NJ 1975, 429.

²⁵ Hof Leeuwarden 9 oktober 1996, FJR 1997, no. 2, p. 46.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 2

omstandigheid waaruit zou kunnen volgen, dat dit kind zodanig opgroeit dat het met de zedelijke of lichamelijke ondergang wordt bedreigd.” De beschikking van de kinderrechter tot ondertoezichtstelling werd vernietigd.

2.3.3 (Dreiging met) gezagswijziging

2.3.3.1. *Gezagswijziging*

De mogelijkheid om het gezag te wijzigen is in de wet gegeven in art. 1:253o BW. Ook nu sinds 1 januari 1998 de ouders na scheiding het gezamenlijk gezag over de kinderen hebben blijft de gezagswijziging van belang. Het kan zijn dat één van de ouders het gezag alleen wil of dat de ouders al voor 1998 gescheiden zijn. In het laatste geval zal waarschijnlijk één van beide ouders het gezag alleen hebben. Ook in die gevallen is wijziging van het gezag mogelijk op grond van art. 1:253o BW.

Reeds in 1939 overwoog de Hoge Raad dat het feit dat na een echtscheiding de gezagdragende ouder van zijn zeggenschap gebruik maakt om elk contact tussen het kind en de niet-gezagdragende ouder te verhinderen, kan worden beschouwd als een, de belangen van het kind in gevaar brengende, tekortkoming die er onder omstandigheden op zou kunnen wijzen dat de gezagdragende ouder zijn taak niet op juiste wijze vervult.²⁶

Toen dit arrest werd gewezen was er nog niet zoiets als een omgangsrecht. Omgang was toen veeleer een gunst. Nu komt deze sanctie aan bod wanneer de rechter een omgangsregeling heeft vastgesteld die door de ouder, die de verzorging over de kinderen heeft, niet wordt nagekomen. De wijziging van de voogdij moet worden gezien als een zeer ingrijpende sanctie. Vaak is de opvoedingssituatie waarin de kinderen zich bevinden wel goed. Het enige wat niet goed verloopt is de omgangsregeling. Het feit dat de gezagdragende ouder contact tussen het kind en de niet-gezagdragende ouder verhindert, kan onder omstandigheden echter worden gezien als een ernstige tekortkoming in de uitoefening van het gezag. Wanneer de rechter besluit het gezag te wijzigen, zal dit een aantal gevolgen hebben. Allereerst zal de feitelijke verblijfplaats van het kind in veel gevallen wijzigen. Het kind zal immers bij de andere ouder gaan wonen. Dit heeft soms negatieve gevolgen voor het kind. Het kind wordt uit zijn bekende omgeving weggehaald, weg van school, vriendjes, familie, etc. Juist de continuïteit in de opvoeding en verzorging van het kind is van groot belang.²⁷ Daarnaast is het zo dat de omstandigheden van de ouder zonder gezag er dikwijls niet op zijn ingesteld dat deze ouder de opvoeding van het kind zomaar over kan nemen. Het kan zijn dat deze ouder de ruimte niet heeft om de kinderen te huisvesten of dat deze ouder full-time werkt. Vaak was al om, onder andere, deze redenen het gezag toegewezen aan de andere ouder. Gezagswijziging zal niet vaak worden opgelegd omdat de gevolgen te ingrijpend zijn. Dreigen met gezagswijziging zou echter wel een rol van betekenis kunnen spelen. De rechter zal de gezagswijziging waarmee gedreigd wordt, ook daadwerkelijk op moeten leggen wanneer de omgangsregeling nog steeds niet wordt nagekomen. Hierbij mag het belang van de kinderen niet in gevaar komen.

²⁶ HR 28 juli 1939, NJ 1939, 948 m.nt. P. Scholten.

²⁷Zie ook: Jeugdrecht en Jeugdhulpverleningsrecht in wording, Omgangsrecht, Wetsvoorstel 18 964, p. C-65.

2.3.3.2. *De jurisprudentie*

Reeds in 1939 verwees de Hoge Raad een zaak terug naar het Hof, nadat de Raad had aangegeven wanneer er plaats was voor gezagswijziging (toen nog: voogdijwijziging).²⁸ Uit de jurisprudentie blijkt dat gezagswijziging niet vaak wordt toegewezen door de rechter. Het Hof Amsterdam heeft in 1973 het verzoek om wijziging van het gezag (toen nog: voogdij) toegewezen. In dit geval bleef de moeder hardnekkig weigeren om aan een redelijke regeling van het bezoek door de vader mede te werken. Het belang van de kinderen is er bepaald niet door gediend als zij opzettelijk van de vader vervreemd raken, nu uit niets gebleken is dat zijn contact met hen voor hun verdere ontwikkeling en ontplooiing ongewenst zou zijn.²⁹

In het arrest van de Hoge Raad van 28 mei 1982 werd ook een gezagswijziging toegestaan, nu in het voordeel van de moeder. In dit geval was de vader, die het gezag had, weinig coöperatief bij de regeling van de contacten tussen moeder en kind. Dit leidde tot spanningen welke nadelig geacht kunnen worden voor het emotionele leven van het kind. Daarnaast speelde het een rol dat het kind zich een 'buitenbeentje' voelde in het gezin van de vader. De beslissing tot gezagswijziging vond in dit geval dus onder andere haar grondslag in het feit dat de vader niet voldoende meewerkte aan de omgang.

2.4 De buitenwettelijke methoden

De buitenwettelijke methoden ter verkrijging van omgang zijn methoden die niet als zodanig in de wet worden genoemd. Toch worden deze mogelijkheden in meer of mindere mate wel toegepast door de rechterlijke macht.

2.4.1 *Omgangsbemiddeling en/of omgangsbegeleiding*

De methode van bemiddeling bij echtscheidingen is steeds meer in opkomst. Ieder jaar vestigen zich nieuwe (advocaat)scheidingsbemiddelaars. Deze hebben in het algemeen een opleiding gevolgd aan één van de vijf *mediation*-instituten (NMI) die er in Nederland zijn of ze zijn opgeleid door de Vereniging van Advocaat-Scheidingsbemiddelaars (VAS). Bij de echtscheidingsbemiddeling komt, als er kinderen in het spel zijn, ook de regeling van de omgang aan de orde. Naast omgangsbemiddeling is in Nederland ook de begeleiding bij omgang sterk in opkomst. In een aantal arrondissementen zijn al proef-projecten gestart, zoals bijvoorbeeld het BOR-project in Maastricht.

De bemiddeling kan op verschillende wijzen worden benaderd. Een conflict kan tot een oplossing worden gebracht door partijen zelf, eventueel met behulp van een derde. Daarnaast kan ook de rechter een bemiddelende rol spelen.

Wanneer partijen zelf naar een bemiddelaar gaan om zo tot een oplossing te komen en er tijdens deze bemiddeling een echtscheidingsconvenant tot stand komt, dan kan de bemiddeling

²⁸ HR 28 juli 1939, NJ 1939, 948 m.nt. P. Scholten.

²⁹ Hof Amsterdam 12 juni 1973, NJ 1973, 466.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 2

worden gezien als een alternatief voor rechtspraak. Doordat met behulp van een bemiddelaar een voor beide partijen aanvaardbare oplossing tot stand is gekomen, is een gang naar de rechter niet meer noodzakelijk. Het verzoekschrift dat partijen bij de rechtbank indienen, zal dan zonder problemen ondertekend worden.

De bemiddeling kan echter ook gekoppeld zijn aan een rechterlijke procedure. Wanneer de echtscheidingszaak van partijen al afhankelijk is bij de rechter, is deze koppeling aanwezig. Er zijn dan verschillende situaties denkbaar. De rechter die de zaak behandelt kan er voor kiezen om zelf te bemiddelen. Deze keus maakt hij om uiteindelijk op een schikking uit te kunnen komen. Mislukt de bemiddeling door de rechter echter, dan moet deze alsnog uitspraak doen in de zaak. Hij is daarom niet helemaal neutraal. Partijen weten dat de rechter degene is die verantwoordelijk is voor de uitkomst van de zaak. De verantwoordelijkheid hoort bij bemiddeling echter bij partijen te liggen. De rechter kan, bij het mislukken van de bemiddeling, besluiten zich terug te trekken als beslisser in de zaak. Het heeft de voorkeur dat hij dit bij aanvang van de bemiddeling aan partijen mededeelt. Een andere mogelijkheid is dat de rechter partijen verwijst naar een externe bemiddelaar. Als partijen bij deze bemiddelaar overeenstemming bereiken, hoeven ze niet nogmaals de gang naar de rechter te maken.³⁰

Het doel van scheidingsbemiddeling is in het rapport 'Anders scheiden'³¹ heel duidelijk geformuleerd: "Scheidingsbemiddeling is erop gericht de beide echtelieden in staat te stellen zelf oplossingen voor geschillen met betrekking tot de gevolgen van de echtscheiding te vinden. De verantwoordelijkheid voor het oplossen van geschillen wordt gelegd bij partijen zelf. Door over deze gevolgen met elkaar tot overeenstemming te komen, wordt verwacht dat de ex-echtgenoten ook na de scheiding beter in staat zijn problemen die zich voordoen onderling op te lossen, zonder dat een beroep hoeft te worden gedaan op rechtsbijstand of op de rechter." Als via bemiddeling een oplossing wordt gevonden, kunnen partijen het eindresultaat ook beter accepteren omdat zij zelf verantwoordelijk zijn voor dit resultaat. Bemiddeling doet recht aan de zelfstandigheid van mensen.³² Een regeling die door onderlinge overeenstemming tot stand is gekomen geeft daarnaast ook minder problemen bij de uitvoering. Met name bij omgangsregelingen is dit van groot belang. Voor een goede uitvoering van een omgangsregeling is de medewerking en samenwerking tussen beide ex-echtgenoten belangrijk.³³

Een rol van betekenis voor het welslagen van een echtscheidingsbemiddeling speelt de bemiddelaar. Deze moet strikt neutraal zijn.³⁴ De reden hiervoor is dat hij, wanneer hij niet geheel neutraal is, door één der partijen als partijdig kan worden gezien. In dat geval zal de bemiddeling weinig kans van slagen hebben. De bemiddelaar moet het vertrouwen van partijen hebben. De bemiddelaar is tijdens de bemiddeling vrij passief wanneer het inhoudelijke zaken betreft. Hij laat partijen het werk doen. Hij verschaft wel informatie, maar het is aan partijen om

Zie ook: L.H.M. Zonnenberg, *Scheidingsbemiddeling, Monografieën (echt)scheidingsrecht deel 2*, Koninklijke Verrmande, 1999.

³¹Zie ook: *Anders scheiden, Rapport van de commissie Herziening Scheidingsprocedure (Commissie de Ruiter)*, 2 oktober 1996.

³² Zie ook: L.H.M. Zonnenberg, t.a.p., p. 37.

³³ Zie ook: *Anders scheiden*, t.a.p., p. 48.

³⁴*Anders scheiden*, t.a.p., p. 47.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 2

met deze informatie iets te doen. De bemiddelaar zal hen hier niet bij adviseren. De bemiddelaar zal ook niet deelnemen aan de onderhandelingen tussen partijen.

Omgangsbemiddeling kan plaatsvinden binnen het bestek van een scheidingsbemiddeling, maar kan ook later plaatsvinden.³⁵ Om een goede uitvoering van de omgangsregeling te bereiken, is het van belang dat de bemiddeling in een zo vroeg mogelijk stadium begint. Wanneer het conflict er al langer is, is de kans groot dat de standpunten van partijen verhard zijn. Ze zullen dan minder bereid zijn naar elkaar te luisteren, wat juist zo belangrijk is bij bemiddeling. Daarnaast is het van belang dat partijen vrijwillig aan de bemiddeling meewerken. Ze moeten echt achter de bemiddeling staan, er het nut van inzien, anders werkt het niet. Wanneer bemiddeling immers wordt verplicht, wordt het doel van de bemiddeling uit het oog verloren. Partijen moeten zelf een oplossing zoeken. Wanneer zij verplicht moeten deelnemen aan bemiddeling voordat zij naar de rechter gaan zullen zij vaak niet de bereidheid hebben om tot een oplossing te komen. Aan de andere kant kan de bemiddeling er wel toe leiden dat partijen met hun neus op de feiten worden gedrukt. Daarnaast is er de mogelijkheid dat de rechter partijen doorverwijst naar een bemiddelaar. De rechter zal van geval tot geval beoordelen of bemiddeling zin heeft. Ook hier is het natuurlijk de vraag of de bemiddeling effectief is wanneer partijen niet vrijwillig gaan. Daarbij lenen niet alle familierechtelijke zaken zich voor bemiddeling. Als één van beide partijen een principe-uitspraak wil hebben over een bepaalde kwestie, bijvoorbeeld de omgang, dan is de bemiddeling niet de geëigende weg. In dat geval kan beter de gang naar de rechter gemaakt worden.³⁶

Naast dit alles speelt in de praktijk nog een knelpunt. Bemiddeling kost tijd, maar vooral ook geld. Bemiddeling is momenteel nog op kosten van partijen zelf. Vaak hebben partijen al een advocaat en zit er de weg van de bemiddeling financieel niet in. Aan de andere kant kost één bemiddelaar natuurlijk minder dan twee advocaten. Daarnaast heeft bemiddeling ook effect op de lange termijn. Doordat in een vroeg stadium hulp wordt geboden, kunnen latere problemen voorkomen worden. Hierdoor kunnen kosten van hulp, die in de toekomst anders nodig zou kunnen zijn, voorkomen worden.

Tot slot het verschil tussen de omgangsbemiddeling en de omgangsbegeleiding.

Omgangsbemiddeling is er op gericht om een omgangsregeling tot stand te brengen. Omgangsbegeleiding is er wanneer er al een regeling is, maar er hulp en begeleiding nodig is bij de uitvoering hiervan. De begeleiding kan er in bestaan dat een derde (vaak een vrijwilliger) het kind ophaalt bij de ene ouder en dan naar de andere ouder toe brengt. Daarnaast helpt de vrijwilliger de kinderen bij de overgang van de ene naar de andere ouder. Ook is het mogelijk dat deze derde bij het bezoek blijft indien er bijvoorbeeld vermoedens van seksueel misbruik zijn of om het kind bij het bezoek te steunen. Omgangsbegeleiding kan worden verricht door de Raad voor de Kinderbescherming (te denken valt hierbij aan het BOR-project in Maastricht), het Algemeen Maatschappelijk werk, het RIAGG en andere hulpverlenende instanties. Volgens het rapport van de B&A Groep kunnen ook grootouders een sleutelfunctie vervullen bij de begeleiding van een omgangsregeling.³⁷ Mij lijkt dit echter niet te werken in de praktijk. Mijn mening is dat, wanneer grootouders een rol gaan spelen bij de begeleiding van een

³⁵ Zie ook: Anders scheiden, t.a.p., p. 57.

³⁶ Zie ook: L.H.M. Zonnenberg, t.a.p., p. 35.

³⁷ Zie ook: B&A Groep, De praktijk van het omgangsrecht, 1996, p. 53.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 2

omgangsregeling, deze toch vaak als partijdig zullen worden beschouwd. De band met de ex-schoonouders moet wel uitermate goed zijn om op hun onpartijdigheid te kunnen vertrouwen. Daarnaast is het, in mijn ogen, voor de grootouders zelf waarschijnlijk ook heel moeilijk om daadwerkelijk onpartijdig tegenover de zaak te staan. Slechts in uitzonderlijke gevallen werkt dit wel.

In de praktijk blijkt dat door rechters steeds vaker op de optie van scheidings- en/of omgangsbemiddeling wordt gewezen. In de gepubliceerde jurisprudentie is echter, voorzover mij bekend, geen voorbeeld te vinden van een geval waarin de rechter omgangsbemiddeling en/of begeleiding 'oplegt'. Dit heeft ook te maken met het feit dat een omgangsregeling vaak wordt vastgesteld bij een tussenbeschikking. Deze worden niet gepubliceerd in de voor mij toegankelijke bronnen. Toch blijkt dat in de praktijk steeds vaker op deze oplossing gewezen wordt door rechters. Ook het feit dat het aantal professionele advocaat-scheidingsbemiddelaars nog steeds in aantal toeneemt wijst er op dat bemiddeling steeds meer in zwang is. Uit het rapport 'De praktijk van het omgangsrecht'³⁸ blijkt dat de partijen die bij een echtscheiding betrokken kunnen zijn (o.a. de Rechterlijke Macht, de Raad voor de Kinderbescherming, de advocatuur) allemaal veel heil zien in bemiddeling. Helaas is over de effectiviteit van bemiddeling en/of begeleiding nog weinig bekend, zij het dat de resultaten tot op heden positief lijken.

2.4.2 Schorsing alimentatieverplichting

Uit de jurisprudentie blijkt dat soms wordt gevraagd om opschorting van de alimentatieverplichting wanneer een omgangsregeling niet wordt nagekomen. De mogelijkheid van opschorting van een alimentatie-verplichting in verband met het niet-nakomen van een omgangsregeling is niet als zodanig in de wet geregeld. Van schuldeisersverzuim (art. 6:58 BW) is geen sprake nu daarvoor niet voldoende samenhang is aan te tonen. Zoals al eerder bleek, kan alimentatie ook niet op grond van art. 6:127 BW verrekend worden.³⁹ Het frustreren van een omgangsregeling kan wel als niet-financiële factor leiden tot vermindering of ontzeggen van echtgenotenalimentatie (art. 1:157 lid 1 BW jo art. 1:401 BW).⁴⁰ Toch is dit nauwelijks een wettelijke grondslag te noemen voor de opschorting van alimentatie. In de praktijk blijkt dat rechters een verzoek om opschorting van de alimentatieverplichting dan ook niet vaak toewijzen. Slechts in een enkel geval wijst de rechter zo'n vordering toe.

Zo schorste de president van de rechtbank Rotterdam de verplichting van de man bij te dragen in de kosten van het levensonderhoud van de kinderen voor iedere maand dat de omgangsregeling niet zou worden nageleefd.⁴¹ Ook de president van de rechtbank in Assen stond het aan de man toe om zijn alimentatieverplichting te schorsen indien de vrouw de omgangsregeling niet na zou leven.⁴² De kantonrechter in Bergen op Zoom oordeelde "...dat

³⁸ Zie ook: B&A Groep, t.a.p.

³⁹ Zie: HR 24 januari 1997, NJ 1997, 497.

⁴⁰ Zie ook: Praktijkboek scheidingsrecht, t.a.p., p. B V-25.

⁴¹ Pres. Rb. Rotterdam 14 april 1992, KG 1992, 188.

⁴² Pres. Rb. Assen 27 mei 1997, KG 1997, 204 en 314.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 2

de gezagdragende ouder zich zonder reden onttrekt aan elke rechterlijke beslissing, waarbij de omgang tussen de niet-gezagdragende ouder en het kind is geregeld ten gevolge waarvan deze het kind al twee jaar niet heeft kunnen zien. Deze omstandigheid levert een zodanig wangedrag op van de gezagdragende ouder, dat van de niet-gezagdragende ouder in redelijkheid niet verlangd kan worden dat hij enige onderhoudsbijdrage, ook niet in het kader van de Algemene bijstandswet, voor zijn ex-echtgenote betaalt.”⁴³ De sociale dienst kon geen verhaal halen bij de man nu hij de alimentatiebetaling mocht opschorten.

Ondanks het feit dat het in een aantal gevallen wel wordt toegestaan de alimentatiebetaling te schorsen, wordt dit over het algemeen toch vaker afgewezen. Alimentatie is immers geen kijkgeld!

2.5 Berusten met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal

In sommige gevallen kiest de niet-gezagsouder ervoor om te berusten in het feit dat hij geen omgang heeft met zijn kinderen. Meestal is aan deze beslissing een lange weg vooraf gegaan. Alles heeft hij al geprobeerd, maar nog steeds heeft hij geen omgang. Voor de rust van hemzelf en die van het kind besluit hij te berusten in het feit dat er geen omgang is.

Een mogelijkheid die hierbij voorkomt, is het vermelden van deze berusting in het proces-verbaal van de rechtbankzitting. In dit proces-verbaal komt te staan dat de niet-gezagsouder zijn kinderen heel erg graag wilde zien, maar dat de gezagsouder dit tegenwerkte. Op deze wijze wordt duidelijk gemaakt dat de niet-gezagsouder echt graag omgang wilde, maar dat dit gewoon niet lukte. Op het moment dat het kind dan de leeftijd heeft bereikt dat het naar deze ouder op zoek gaat, kan deze aantonen dat hij wel omgang wilde, maar dat dit werd tegengewerkt. In sommige gevallen kan dit leiden tot een breuk met de gezagsouder en het kind, wanneer het kind

verneemt dat hij door de gezagsouder is afgehouden van contact met de andere ouder. Helaas is op dat moment echter al veel leed geschied. Het kind kan tijdens zijn ontwikkeling schade hebben opgelopen, doordat hij zich niet heeft kunnen identificeren met bijvoorbeeld een vaderfiguur. In beginsel moet er van worden uitgegaan dat het kind contact met beide ouders nodig heeft, zelfs wanneer het beter lijkt van niet. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen is het beter voor het kind om geen contact te hebben met één van zijn ouders.

2.6 Conclusie

Uit literatuur en jurisprudentie volgt dat sommige effectueringsmogelijkheden vaker worden gebruikt dan andere. Puntsgewijs zal hierna per mogelijkheid een overzicht volgen. Daarbij wordt ook kort op de voor- en nadelen ingegaan.

⁴³Zie ook: Praktijkboek scheidingsrecht, t.a.p., p. B V-25 (Ktg. Bergen op Zoom 13 april 1989, PRG 1989, 3115).

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 2

De wettelijke effectueringmiddelen kunnen onderscheiden worden in de middelen die volgen uit het Wetboek van Rechtsvordering en de middelen die voortvloeien uit Boek 1 Burgerlijk Wetboek. De mogelijkheden die voortkomen uit het Wetboek van Rechtsvordering zijn de dwangsom, de lijfswang en de reële executie. De middelen uit Boek 1 Burgerlijk Wetboek zijn de aanstelling van een bijzonder curator, de ondertoezichtstelling en de gezagswijziging.

Op grond van art. 611a Rv kan de rechter nakoming van een omgangsregeling vorderen op straffe van een dwangsom. De dwangsom kan als financiële prikkel worden gezien. Aan de andere kant is het de vraag of de dwangsom in alle gevallen effectief is. Wanneer de rechter bijvoorbeeld een bijstandsmoeder veroordeeld tot betaling van een dwangsom, is het nog maar de vraag of deze de dwangsom kan betalen. Uit de jurisprudentie blijkt dat de dwangsom gezien moet worden als ultimum remedium. De dwangsom wordt al geruime tijd als handhavingmethode gebruikt en komt daarom ook regelmatig in de jurisprudentie voor. Voorts kan nog geconcludeerd worden dat de dwangsom in de meeste gevallen niet mag worden verrekend met alimentatie.

Op grond van art. 587 sub 2 Rv kan de rechter lijfswang opleggen. Lijfswang wordt sporadisch toegepast bij omgangsconflicten. In de meeste gevallen wordt lijfswang echter in strijd met het belang van het kind geacht. Het kind is immers afhankelijk van de verzorgende ouder. Wanneer deze dan gevangen wordt gezet, dan is het kind de dupe. Lijfswang is echt een allerlaatste redmiddel, pas als alle andere middelen niet werken komt men toe aan lijfswang. In de jurisprudentie komt de lijfswang ook maar een enkele keer voor. Vaak blijkt de dreiging met lijfswang al voldoende.

De vorm van reële executie die soms bij omgangsregelingen speelt, is de afgifte van minderjarigen, geregeld in art. 812 en 813 Rv. De reële executie houdt in dat afgifte met behulp van de sterke arm wordt gerealiseerd. Het kind wordt door een deurwaarder of politieman opgehaald en naar de niet-gezagsouder gebracht. Reële executie is in veel gevallen erg beangstigend voor met name kleine kinderen. Mede om deze reden is het ook niet in het belang van het kind. Uit de jurisprudentie komt naar voren dat uitvoering van de omgangsregeling met behulp van reële executie, niet vaak voorkomt.

Op grond van art. 1:250 BW kan een bijzondere curator worden benoemd. Deze behartigt de belangen van het kind in alle aangelegenheden betreffende diens verzorging en opvoeding, alsmede het vermogen van het kind, indien er een belangenverstremming is van de ouders en de minderjarige. Deze bijzondere curator kan dus ook een rol spelen in omgangsconflicten. In de praktijk is over de rol van de omgangscurator weinig bekend. Er is voorzover mij bekend ook geen jurisprudentie gepubliceerd waarin een bijzonder curator werd benoemd in verband met een niet (goed) lopende omgangsregeling.

In art. 1:254 BW is de ondertoezichtstelling geregeld. Wanneer het kind zodanig opgroeit dat zijn zedelijke of geestelijke belangen of zijn gezondheid ernstig worden bedreigd, kan het kind door de rechter onder toezicht worden gesteld van een gezinsvoogdij-instelling. Een ondertoezichtstelling kan ook in het kader van een omgangsregeling worden uitgesproken. Wel moet dan aan de eis uit art. 1:254 BW zijn voldaan. Vaak is echter het enkele niet-nakomen van een omgangsregeling onvoldoende grond voor een ondertoezichtstelling. Uit de

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 2

jurisprudentie blijkt dat het niet-nakomen slechts in een enkel geval werd gezien als zo ernstig, dat een ondertoezichtstelling noodzakelijk werd geacht.

Op grond van art. 1:253o BW kan het gezag over de kinderen gewijzigd worden. Voor een gezagswijziging is vereist dat het belang van het kind in gevaar komt door het niet hebben van omgang. Onder omstandigheden kan het verhinderen van contact tussen de kinderen en de omgangsgerechtigde ouder, gezien worden als een ernstige tekortkoming in de uitoefening van het gezag. Wanneer dit zo is, kan er dus een wijziging van het gezag plaatsvinden. Uit de jurisprudentie blijkt voorts dat gezagswijziging niet vaak wordt toegewezen.

Naast de wettelijke methoden is er ook een tweetal mogelijkheden die niet in de wet geregeld zijn. Deze zijn in de praktijk ontstaan. Allereerst gaat het om de omgangsbemiddeling en omgangsbegeleiding. Ten tweede is er de mogelijkheid van het schorsen van de alimentatieverplichting.

Zoals uit paragraaf 2.4.1 is gebleken is de omgangsbemiddeling en -begeleiding steeds meer in opkomst. Ieder jaar vestigen zich nieuwe (advocaat)scheidingsbemiddelaars. In de praktijk wordt steeds vaker op de mogelijkheid van bemiddeling gewezen. Ook de begeleiding neemt steeds vastere vormen aan. Als voorbeeld van omgangsbegeleiding kan gewezen worden op het BOR-project in Maastricht. In de gepubliceerde literatuur en jurisprudentie is, voorzover mij bekend, geen voorbeeld te vinden van omgangsbemiddeling en/of begeleiding.

Uit de jurisprudentie blijkt dat partijen soms vragen om opschorting van de alimentatieverplichting wanneer een omgangsregeling niet wordt nagekomen. Een enkele keer is zo'n verzoek ook toegewezen door de rechter. In het algemeen wordt een verzoek om de schorsing van de alimentatieverplichting echter meestal afgewezen.

Tot slot kan een ouder ook berusten in het niet hebben van omgang. Dit is mijns inziens geen werkelijke oplossing, want er is immers geen omgang. Vaak berust een ouder om rust te creëren voor hemzelf (het is meestal de vader) en de kinderen. In het proces-verbaal van de zitting kan dan worden opgenomen dat deze ouder wel omgang wilde, maar dat dit gewoon niet lukte. Berusting is meestal de laatste stap. Wanneer alles is geprobeerd om omgang te krijgen en niets lukte, zal men pas berusten. Helaas is dan al veel leed geschied.

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 2

3 Effectuering van omgang in België, Engeland en Duitsland

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal kort worden ingegaan op het omgangsrecht en op de mogelijkheden die in de ons omringende landen, *België*, *Engeland* en Duitsland, aan de rechter en partijen ter beschikking staan. Dit zal geen uitputtende vergelijking zijn, omdat dit buiten het bestek van het onderzoek valt.

3.2 Omgangsrecht in de ons omringende landen

3.2.1 Omgangsrecht in België

In België is het recht op persoonlijk contact (omgangsrecht) sedert 13 april 1995 wettelijk geregeld. Het is te vinden in art. 374 Belgisch Burgerlijk Wetboek (BBW) en luidt als volgt:

“ Wanneer de ouders niet samenleven, blijven zij het ouderlijk gezag uitoefenen en geldt het in art. 373, tweede lid, bepaalde vermoeden.

Bij gebreke van overeenstemming over de organisatie van de huisvesting van het kind, over de belangrijke beslissingen betreffende zijn gezondheid, zijn opvoeding, zijn opleiding en zijn ontspanning en over de godsdienstige en levensbeschouwelijke keuzes of wanneer deze overeenstemming strijdig lijkt met het belang van het kind, kan de bevoegde rechter de uitoefening van het ouderlijk gezag slechts opdragen aan één van beide ouders.

Hij kan eveneens bepalen welke beslissingen met betrekking tot de opvoeding alleen met instemming van beide ouders kunnen worden genomen.

Hij bepaalt de wijze waarop de ouder die niet het ouderlijk gezag uitoefent, persoonlijk contact met het kind onderhoudt. Dat persoonlijk contact kan enkel om bijzonder ernstige redenen worden geweigerd. De ouder die niet het ouderlijk gezag uitoefent, behoudt het recht om toezicht te houden op de opvoeding van het kind. Hij kan bij de andere ouder of bij derden alle nuttige informatie hieromtrent inwinnen en zich in het belang van het kind tot de jeugdrechtbank wenden.

In elk geval bepaalt de rechter de wijze waarop het kind wordt gehuisvest en de plaats waar het in het bevolkingsregister wordt ingeschreven als hebbende daar zijn hoofdverblijf.”⁴⁴

In art. 374 BBW is het recht op persoonlijk contact van de ouders geregeld. Zij hebben wegens hun relatie tot het kind een recht op persoonlijk contact met hun kind. De grootouders moeten

⁴⁴Zie ook: P.Senaeve (ed.), Co-ouderschap en omgangsrecht, MAKLU Uitgevers, Antwerpen-Apeldoorn, p. 275-276.

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 3

in België, evenals in Nederland, aantonen dat zij in een nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staan.⁴⁵

In België moet sprake zijn van bijzonder ernstige redenen⁴⁶ wil het recht op persoonlijk contact geweigerd worden. Waaruit deze bijzonder ernstige redenen bestaan, is in de wet en de jurisprudentie niet duidelijk gegeven. Uit de Franse jurisprudentie blijkt dat het omgangsrecht slechts geweigerd wordt wanneer het in strijd is met het belang van het kind of wanneer het als niet passend voorkomt, gelet op de omstandigheden. Een voorbeeld hiervan is het bezoekrecht van een kind wiens vader in de gevangenis zit.⁴⁷ Met het criterium 'bijzonder' ernstige redenen heeft de Belgische wetgever de nadruk willen leggen op het feit dat de uitoefening van het recht op persoonlijk contact alleen op die basis kan worden geweigerd.⁴⁸

3.2.2 Omgangsrecht in Engeland

Het omgangsrecht is in Engeland geregeld in de Children Act 1989. In sectie 8 (1) wordt een 'contact order' als volgt omschreven:

"A contact order requires the person with whom the child lives, or is to live, to allow the child to visit or stay with the person named in the order or for that person and the child otherwise to have contact with each other."

Een 'contact order' is vereist als de ouders van een kind het niet eens kunnen worden wat voor omgang (contact) het kind precies moet hebben. Een 'contact order' kan een regeling tot in details beschrijven. Naast het toestaan van een redelijk contact staat er ook vaak de duur, frequentie, tijd en plaats van bezoek in. Onder omgang (contact) moet niet alleen het directe contact worden verstaan, bezoek en verblijf, maar ook indirect contact als brieven en telefoontjes.⁴⁹

Het recht op omgang wordt in Engeland gezien als een recht dat het kind heeft en niet zozeer als een recht van de ouder. Omgang wordt alleen geweigerd als er sprake is van dringende redenen, zoals de weigering van het kind of het risico dat het belang van het kind wordt geschaad.⁵⁰ In plaats van een 'contact order' wordt dan een 'no contact order' gegeven.

3.2.3 Omgangsrecht in Duitsland

Per 1 juli 1998 is het Duitse familierecht gewijzigd. Het omgangsrecht was voorheen geregeld in twee afzonderlijke artikelen van het Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Het omgangsrecht van

⁴⁵ Art. 375bis BBW.

⁴⁶In Frankrijk is het voldoende dat er ernstige redenen zijn, in België moeten de redenen bijzonder ernstig zijn. Zie ook: S. Mosselmans, Een evolutie op het terrein van het ouderlijk gezag, het omgangsrecht, het hoorrecht van minderjarigen en het recht op informatie van ouders en hun minderjarige kinderen: Het EVRM. The recommendations on parental responsibilities en het IVRK, Tijdschrift voor Privaatrecht, vol. 34 (1997), nr. 2, p. 588 e.v.

⁴⁷ Zie ook: S. Mosselmans, t.a.p. p. 592.

⁴⁸ Zie ook: P. Senaeve, t.a.p.

⁴⁹ Zie ook: <http://www.fnf.org.uk/childact.htm>.

⁵⁰Zie ook: S.M. Cretney and J.M. Masson, Principles of Family Law, Sixth edition, London, Sweet&Maxwell 1997, p. 679.

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 3

de ouders was geregeld in art. 1634 BGB, het omgangsrecht van het kind in art. 1684 BGB. Door de veranderingen in het familierecht per 1 juli 1998 is er ook het een en ander veranderd in het BGB. Het omgangsrecht is voortaan in één artikel geregeld, te weten art. 1684 BGB:

“*□ Umgangsrecht von Kind und Eltern □*

I. Das Kind hat das Recht auf Umgang mit jedem Elternteil; jeder Elternteil ist zum Umgang mit dem Kind verpflichtet und berechtigt.

II Die Eltern haben alles zu unterlassen, was das Verhältnis des Kindes zum anderen beeinträchtigt oder die Erziehung erschwert. Entsprechendes gilt, wenn sich das Kind in der Obhut einer anderen Person befindet.

III. Das Familiengericht kann über den Umfang des Umgangsrechts entscheiden und seine Ausübung, auch gegenüber Dritten, näher regeln; Es kann die Beteiligten durch Anordnungen zur Erfüllung der in Absatz 2 geregelten Pflicht

IV Das Familiengericht kann das Umgangsrecht oder den Vollzug früherer Entscheidungen über das Umgangsrecht einschränken oder ausschließen, soweit dies zum Wohl des Kindes erforderlich ist. Eine Entscheidung, die das Umgangsrecht oder seinen Vollzug für längere Zeit oder auf Dauer einschränkt oder ausschließt, kann nur ergehen, wenn anderfalls das Wohl des Kindes gefährdet wäre. Das Familiengericht kann insbesondere anordnen, daß der Umgang nur stattfinden darf, wenn ein mitwirkungsbereiter Dritter anwesend ist. Dritter kann auch ein Träger der Jugendhilfe oder ein Verein sein; dieser bestimmt dann jeweils, welche Einzelperson die Aufgabe wahrnimmt.”

Uit lid 1 van art. 1684 blijkt dat het recht op omgang een wederzijds recht is van de ouders en het kind. Het kind heeft recht op omgang met zijn ouders en deze hebben recht op omgang met hun kind. De ouders hebben echter niet alleen recht op omgang, ze hebben hiertoe zelfs de plicht. Het doel van het omgangsrecht is het hebben van persoonlijk contact met het kind, want voorop bij het omgangsrecht staat de ontwikkeling en het belang van het kind.⁵¹ Uit art. 1626 lid 3 BGB volgt dat omgang in beginsel altijd in het belang van het kind wordt geacht. Niet alleen omgang met zijn ouders is in het belang van het kind, maar ook omgang met derden, bijvoorbeeld grootouders, wordt in het belang van het kind geacht.

In Duitsland hebben de grootouders, broers, zussen, stiefouders en vroegere pleegouders een omgangsrecht. Het belang van het kind is echter wel doorslaggevend bij de vraag of er daadwerkelijk omgang komt.⁵² Wanneer stiefouders of pleegouders omgang willen, dan moeten zij in gezinsverband met het kind hebben geleefd om omgang te kunnen vragen. Het omgangsrecht van derden is geregeld in art. 1685 BGB.

3.3 De handhavingmogelijkheden uit de ons omringende landen

3.3.1 Inleiding

⁵¹ Zie ook: Die Reform des Kindschaftsrechts in Deutschland, M. Oelkers, FJR, nr. 10, oktober 1998, p. 243.

⁵² Zie ook: Die Reform des Kindschaftsrechts in Deutschland, t.a.p., p. 243.

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 3

In de ons omringende landen kent men een groot aantal effectueringmogelijkheden. Per gevonden mogelijkheid zal worden aangegeven in welke landen deze voorkomt. De landen die worden behandeld zijn: *België*, *Engeland* en *Duitsland*. Daarnaast wordt in paragraaf 3.3.6 kort ingegaan op de mogelijkheid van verplichte bemiddeling zoals men deze in *Noorwegen* kent. Daar kunnen ouders met kinderen onder de zestien jaar pas scheiden nadat zij bij een bemiddelaar zijn geweest.

3.3.2 *Dwangsom*

Evenals in *Nederland* kent men ook in de ons omringende landen de mogelijkheid om een dwangsom op te leggen aan de ouder die het kind geen omgang toestaat. In *België*⁵³ kan deze dwangsom worden opgelegd zowel aan de ouder die uitoefening van het recht op persoonlijk contact verhindert, als ook aan de omgangsgerechtigde ouder. De mogelijkheid om een dwangsom op te leggen is geregeld in het Gerechtelijk wetboek, in art. 1385bis e.v. GerW. In *Engeland*⁵⁴ kent men deze mogelijkheid ook. Daar is het mogelijk een straf op te leggen op basis van de Magistrates Court Act 1980 (MCA 1980). Uit sectie 63(3) MCA 1980 volgt dat het mogelijk is om een boete op te leggen voor het niet nakomen van een 'contact order'. Deze boete (fine) mag niet meer zijn dan 50 pond per dag met een maximum van 5000 Britse pond. In *Duitsland* is de dwangsom geregeld in art. 33 Gesetz über die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsarbeit (FGG). Wanneer het gaat om een handeling die afhankelijk is van de wil van degene die hem uit moet voeren, dan kan de rechter uitvoering van deze handeling vorderen op straffe van een dwangsom. In geen geval mag echter dwang op het kind worden uitgeoefend. De dwangsom kan oplopen tot maximaal 50.000,- Duitse Mark.

3.3.3 *Lijfswang*

In *Nederland* kent men de mogelijkheid van lijfswang wanneer een omgangsregeling niet wordt nagekomen. In *Engeland* is in de Magistrates Court Act deze mogelijkheid ook gegeven. Op grond van sectie 63(3) MCA 1980 is het mogelijk om 'custody' (hechtenis) op te leggen voor maximaal twee maanden. De rechter kan dit ambtshalve opleggen of hij kan dit doen op verzoek.

Of men in *België* en *Duitsland* ook de mogelijkheid van lijfswang kent, is mij niet bekend. Hierover heb ik helaas geen literatuur gevonden.

3.3.4 *Reële executie*

In *België* en *Engeland*, kent men evenals in *Nederland* ook de mogelijkheid van reële executie. Of reële executie ook in *Duitsland* mogelijk is, is mij niet bekend.

⁵³ Zie voor effectuering van omgangsrecht in België ook:

P. Senaeve, t.a.p. en P. Senaeve, Compendium van het personen- en familierecht, Boekdeel 3, Leuven, Acco, 1996.

⁵⁴ Het deel dat over de effectuering in Engeland gaat is gebaseerd op de de boeken:

- S.M. Cretney and J.M. Masson, t.a.p.
- N.V. Lowe and G. Douglas, Family law, Ninth edition, Butterworths London, Edinburgh, Dublin, 1998, p. 447 e.v..

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 3

In *België* wordt deze mogelijkheid uitvoering *mani militari* genoemd. Dit is gedwongen uitvoering van de beslissing inzake het recht op persoonlijk contact. De uitvoering geschiedt in de meeste gevallen door een gerechtsdeurwaarder, eventueel vergezeld door de politie. Deze deurwaarder zal het kind dan ophalen. Slechts indien het kind zich verzet zal hij ervoor kiezen om geen dwang op het kind uit te oefenen. Het belang van het kind gaat in dat geval voor op de gedwongen uitvoering van de beslissing. Voorwaarde voor gedwongen uitvoering van een omgangsbeslissing is dat de modaliteiten (voorwaarden) voor de uitvoering van de omgangsregeling door de rechter al zijn vastgelegd.

Ook in *Engeland* kent men een soortgelijke mogelijkheid. Hier is de uitvoering met behulp van de sterke arm neergelegd in sectie 34 van de Family Law Act 1986. Een medewerker van het gerecht of een politiemans krijgt de bevoegdheid van de rechter om plaatsen te betreden (eventueel met geweld), hier te zoeken en, als het kind gevonden is, het kind naar de niet-gezagdragende ouder te brengen.

3.3.5 (Dreiging met) gezagswijziging

In *Engeland* en *Duitsland* kent men ook de mogelijkheid van (het dreigen met) gezagswijziging. Uit de literatuur over *België* werd niet duidelijk of men deze mogelijkheid daar kent.

In *Duitsland* kan op grond van art. 52 lid 3 FGG door de rechter ook het ouderlijk gezag (zorg) worden beperkt of zelfs worden ontnomen. Wel moet dan aan de voorwaarden van art. 1666, 1671 en 1696 BGB zijn voldaan. Wanneer door de uitoefening van het ouderlijk gezag door één der ouders het belang van het kind wordt geschaad, dan kan de rechter op grond van art. 1666 BGB jo 1696 BGB maatregelen treffen. In geval van gezamenlijke zorg voor het kind kan één der ouders op grond van art. 1671 vragen om het gezag alleen te krijgen. Dit moet dan wel in het belang van het kind zijn.

In *Engeland* komt het ook wel voor dat de rechter dreigt met wijziging van het gezag in de hoop omgang af te dwingen. Ook kan hij dreigen de verblijfplaats van het kind te wijzigen.

3.3.6 Omgangsbemiddeling en/of omgangsbegeleiding

In *Engeland* en in *Duitsland* speelt de methode van bemiddeling, maar ook die van begeleiding, een grote rol. In *België* komt bemiddeling wel voor, maar hoe bemiddeling daar wordt vormgegeven is mij niet bekend.

In *Engeland* kent men twee vormen van scheidingsbemiddeling, te weten bemiddeling 'in-court' en bemiddeling 'out-court'.⁵⁵ Bemiddeling is in *Engeland* en Wales sinds 1997 verplicht. Toen is namelijk de Family Law Act 1996 in werking getreden. Het verkrijgen van rechtsbijstand is sindsdien afhankelijk gesteld van het feit of de zaak al dan niet is besproken met een mediator.

⁵⁵ Anders scheiden, t.a.p., p. 86.

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 3

Ondanks de vele voordelen van mediation wordt er in *Engeland* momenteel nog niet veel gebruik van gemaakt.⁵⁶ Het blijkt voor veel mensen nog erg moeilijk om met hun (ex)- partner aan tafel te gaan zitten en te praten over hun problemen, wanneer er nog maar weinig vertrouwen in elkaar is.

Een mogelijkheid waar in *Engeland* wel steeds meer gebruik van wordt gemaakt, is die van het hebben van begeleide omgang in één van de 270 'child contact centers', ofwel omgangshuizen.⁵⁷ De omgangshuizen worden overkoepeld door de National Association of Child Contact Centers (NACCC). In de meeste omgangshuizen vindt *supported contact* (ondersteunend contact) plaats, terwijl in sommige huizen *supervised contact* (contact onder toezicht) plaatsvindt. Ook kan een omgangshuis als afgifte-adres dienen.

Een omgangshuis kan omschreven worden als een neutrale ontmoetingsplaats waar kinderen van gescheiden ouders contact met één of beide ouders kunnen hebben. Ook is het mogelijk dat zij hier andere familieleden kunnen ontmoeten. Dit alles gebeurt in een veilige en comfortabele omgeving. Een omgangshuis kan als ontmoetingsplaats dienen wanneer er geen andere mogelijkheden voorhanden zijn. De omgangshuizen zijn bedoeld voor kortetermijnoplossingen. In sommige gevallen verwijst de rechter ouders naar een omgangshuis, maar in de meeste gevallen komen ouders terecht bij een omgangshuis door het maatschappelijk werk. In een omgangshuis werken over het algemeen vrijwilligers. De omgangshuizen zelf moeten het van donaties en subsidies hebben. Het Medway Child Contact Centre in Gillingham wordt bijvoorbeeld gesteund door de Medway Family Support Services en de National Society for the Prevention of Cruelty to Children. Daarnaast wordt het centrum gesteund door donateurs en, niet te vergeten, de vrijwilligers. De omgangshuizen hebben dus tot doel het contact tussen kind en beide ouders te optimaliseren, maar ook het contact tussen de ouders onderling te verbeteren. Supervised contact komt niet in alle omgangshuizen voor, want dit kost meer tijd en geld. Bovendien is er ook een zekere deskundigheid van de 'supervisors' vereist.

Niet alleen in *Engeland* kan men omgang hebben in een omgangshuis, ook in *Frankrijk* kent men deze mogelijkheid. Daar is het ook mogelijk om omgang te hebben in een speciaal daarvoor ingerichte plek. Deze omgangshuizen worden in *Frankrijk* 'lieux d'accueil pour l'exercice du droit de visite' genoemd.

Buiten de mogelijkheid van het hebben van omgang in een omgangshuis, verschilt de situatie in *Frankrijk* verder niet veel van die in *België*. Dit komt onder meer door het feit dat de wetteksten vrijwel overeenkomen, zij het dat de Belgische tekst in sommige gevallen wel als strenger wordt gezien.⁵⁸

⁵⁶ Christa Wiertz-Wezenbroek, *Mediation, the alternative?*, FJR nr. 5, mei 1998, p. 112.

⁵⁷ De informatie over omgangshuizen komt grotendeels uit folders die ik heb ontvangen van het Medway Child Contact Centre in Gillingham, Kent. Daarnaast heb ik ook informatie van de web site van de NACCC gehaald (<http://www.naccc.org.uk>).

⁵⁸ Zie ook : S. Mosselmans, t.a.p.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 3

Nieuw in het *Duitse* omgangsrecht is de bevoegdheid van de rechter om begeleide omgang⁵⁹ op te leggen. Deze begeleide omgang is geregeld in art. 1684 IV BGB. De begeleiding kan geschieden door een derde die zijn medewerking verleent of kan geschieden door iemand van de Jugendhilfe (bureau Jeugdzorg). Begeleide omgang betekent niet in alle gevallen dat er iemand constant bij het bezoek aanwezig is. Het kan ook zo zijn dat de derde het kind ophaalt bij bijvoorbeeld de moeder en dat deze derde het kind vervolgens naar de vader brengt.

De omgangsbegeleiding is in beginsel van korte duur, maar kan langer duren ingeval zich problemen voordoen. Wanneer de ouders zich bijvoorbeeld in een voortdurende conflictsituatie bevinden kan het raadzaam zijn om de omgang langer te begeleiden. In sommige gevallen is het zelfs raadzaam om psychologische hulp te zoeken.

Belangrijk bij de omgangsbegeleiding is dat ook hier het belang van het kind niet uit het oog mag worden verloren. De begeleidende persoon moet vakbekwaam zijn; deze moet goed in kunnen schatten wat in het belang van het kind is. In ieder geval is het dus afhankelijk van de omstandigheden van het geval of begeleiding niet alleen nodig is, maar ook de beste oplossing is.

In *Duitsland* kent men naast omgangsbegeleiding ook de mogelijkheid van omgangsbemiddeling. De methode van bemiddeling is in de wet geregeld in art. 52a FGG. De rechter heeft hier de mogelijkheid om zelf te bemiddelen. Hij bemiddelt echter pas wanneer één van beide partijen hierom verzoekt. Partijen kunnen ook zelf een bemiddelaar zoeken; de rechter kan echter geen bemiddeling buiten de rechtszaal opleggen. Aan de bemiddeling door de rechter is een termijn verbonden. Partijen krijgen bericht wanneer zij ter zitting worden verwacht. In dit bericht staat ook wat de gevolgen van niet-verschijnen zijn (52a lid 2 jo lid 5 FGG). In de hiervoor genoemde termijn brengt de rechter het belang van omgang onder de aandacht en met name voor wat betreft de uitwerking van omgang op het welzijn van het kind. Doel van de bemiddeling is dat de ouders uiteindelijk een omgangsregeling afspreken. Deze regeling wordt dan vastgelegd in een protocol. Tijdens de bemiddeling is het ook mogelijk dat de rechter op de rechtsgevolgen wijst die het niet meewerken aan een omgangsregeling kunnen hebben. In *Duitsland* wordt de familierechtelijke

bemiddeling gezien als 'klimaatverschaffer', dat wil zeggen dat door de bemiddeling een sfeer wordt gecreëerd waarin de door bemiddeling overeengekomen oplossing als beste optie nagestreefd wordt.⁶⁰

Wanneer de bemiddeling niet slaagt, of wanneer één van beide ouders niet op de bemiddelingsbijeenkomst bij de rechter is verschenen, kan de rechter besluiten een ander middel op te leggen. De dwangmiddelen die bij het frustreren van een omgangsregeling in *Duitsland* voorhanden zijn, zijn geregeld in het BGB en in het FGG.

⁵⁹ Zie ook: Gedanken eines psychologischen Sachverständigen zum begleiteten Umgang des Kindes mit einem Elternteil, J. Salzgeber, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, vol 46, nr.15, 1999, p. 975 e.v.

⁶⁰ Zie ook: Th. Rauscher, Das Umgangsrecht im Kindschaftsrechtsreformgesetz, Zeitschrift für das gesamte Familienrecht, vol. 45 (1998), nr. 6, p. 340.

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 3

Wanneer ouders met kinderen jonger dan 16 jaar in *Noorwegen* willen scheiden, dan moeten de ouders verplicht meedoen aan bemiddeling.⁶¹ De bemiddeling is opgenomen in de wet en heeft als doel wettelijke procedures te voorkomen en om het escaleren van conflicten tegen te gaan.

In *Noorwegen* is de mediation verplicht omdat men daar van mening is dat het belang van het kind daarmee het beste gediend wordt. "Verplichte mediation betekent niet dat een overeenkomst wordt afgedwongen, maar dat men de uitnodiging om overeenstemming te proberen te bereiken moet aanvaarden."⁶² Een echtscheidingszaak kan pas aanhangig worden gemaakt bij de rechtbank of de provinciale gouverneur wanneer partijen hebben meegedaan aan de mediation. Meestal komt men pas op een rechtbankzitting wanneer de bemiddeling echt niet lukt. In *Noorwegen* heeft men een speciale opleiding tot mediator. De echtscheidingsmediation is opgenomen in een bestaande organisatie (Family Counseling Offices) en wordt gedaan door professionals. Mede om deze redenen is de mediation in *Noorwegen* een succes te noemen. In twee van de vijf gevallen wordt door mediation een oplossing bereikt. In twee van de vijf zaken was mediation niet nodig geweest omdat de ouders zelf al een oplossing hadden gevonden. Slechts in één van de vijf gevallen werkte de mediation niet afdoende.⁶³

De verplichte bemiddeling is kosteloos voor de ouders. Ondanks het feit dat de overheid hier dus veel geld in investeert, is mediation economisch gezien toch de moeite waard. Het aantal gerechtelijke echtscheidingsprocedures daalt door mediation en dat betekent weer een vermindering van kosten. Daarnaast wordt latere psychische schade bij ex-partner en kind voorkomen. Verplichte bemiddeling blijkt om die redenen de moeite waard. Ik vraag me alleen af of het verplichten van bemiddeling wel een goede oplossing is. Wanneer mensen echt niet mee willen werken zal mijns inziens de bemiddeling geen kans van slagen hebben.

3.3.7 Strafrechtelijk sanctie

Afgezien van bovengenoemde (civielrechtelijke) effectueringsmogelijkheden, kent men in *België* (en *Frankrijk*) ook nog de mogelijkheid van een strafrechtelijke sanctie (art. 369bis SW), die zowel de omgangsgerechtigde als de omgangsplichtige ouder op strafrechtelijk vlak tegen niet-afgifte beschermt. Het niet afgeven van een kind wordt gezien als een misdrijf en is derhalve strafbaar. De straf die op dit misdrijf staat kan een gevangenisstraf van 8 dagen tot een jaar zijn, of een boete van 26 frank tot 1000 frank. In het geval van 369bis SW wordt dus min of meer de nakoming langs strafrechtelijke weg afgedwongen.

3.3.8 Contempt of court

In *Engeland* kent men nog de mogelijkheid van een straf op grond van 'contempt of court', minachting van het gezag. 'Contempt of court' is een civiel middel, de gevolgen liggen echter meer op het gebied van het strafrecht. Degene die het gezag niet respecteert, kan een boete opgelegd krijgen, een gevangenisstraf riskeren of hij loopt de kans dat zijn goederen in beslag worden genomen. In het geval van het overtreden van een 'section 8 order' is de meest

⁶¹ Zie ook: Christa Wiertz-Wezenbroek, t.a.p., p. 109 e.v.

⁶² Christa Wiertz-Wezenbroek, t.a.p., p. 110.

⁶³ Christa Wiertz-Wezenbroek, t.a.p., p. 110.

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 3

opgelegde straf die van gevangenzetting. Hiervoor is vereist dat degene die gevangen wordt gezet, daadwerkelijk wist dat hij in overtreding was. Hij moet het bevel opzettelijk hebben genegeerd en hij moest de inhoud van het bevel (contact order) kennen.

3.3.9 Overige mogelijkheden

In *België* kent men ook nog de mogelijkheid om morele schadevergoeding te vragen wanneer het recht op persoonlijk contact niet wordt gerespecteerd. De verplichting tot het betalen van morele schadevergoeding kan, evenals de verplichting tot het betalen van een dwangsom, effectief zijn wanneer de persoon die deze moet betalen gevoelig is voor financiële dwang.

In *Engeland* is het verder nog mogelijk dat de rechter een 'family assistance order' oplegt op grond van sectie 16 Children Act 1989. Dit wil zeggen dat er hulp en advies wordt geboden door iemand die is verbonden aan het gerecht. Ouders moeten wel instemmen met een 'family assistance order'. Meestal legt de rechter een 'family assistance order' op in de hoop dat het een maatschappelijk werker (of andere hulpverlener) lukt om wel een reële regeling op tafel te krijgen.

Tot slot moet worden gemeld dat de rechter in *Duitsland* nog de mogelijkheid heeft om het recht op omgang te beperken of zelfs uit te sluiten.⁶⁴ Deze beperking of uitsluiting moet echter wel in het belang van het kind zijn. Niet alleen het omgangsrecht kan worden beperkt of uitgesloten, ook de voltrekking van de eerder genomen beslissing kan worden beperkt of uitgesloten.

3.4 Overzicht van de effectueringsmogelijkheden per land

Tot slot volgt hier een overzicht van de behandelde effectueringsmogelijkheden per land. De landen die in dit overzicht staan zijn: *België*, *Engeland* en *Duitsland*.

In *België* zijn de volgende effectueringsmogelijkheden te onderscheiden:

- X uitvoering *mani militari*
- X dwangsom
- X morele schadevergoeding
- X strafrecht, toepassing van art. 369bis SW

Samenvattend zien we in *Engeland* de volgende handhavingsmethoden:

- X contempt of court, vaak gevolgd door een korte gevangenisstraf
- X een boete van 50 pond per dag tot een maximum van 5000 pond
- X custody van maximaal twee maanden
- X uitvoering met behulp van 'de sterke arm'
- X family assistance order
- X (dreigen met) wijziging van de verblijfplaats van het kind

⁶⁴ Art. 1684 lid 4 BGB.

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 3

- X (dreigen met) wijziging van het gezag
- X bemiddeling
- X omgangsbegeleiding in omgangshuizen.

In *Duitsland* zijn de volgende effectueringsmogelijkheden te onderscheiden:

- X begeleide omgang
- X omgangsbemiddeling door de rechter
- X omgangsbemiddeling buiten de rechter om
- X dwangsom
- X beperking of uitsluiting van het recht op omgang
- X wijzigen ouderlijk gezag (zorg)
- X ontnemen van het ouderlijk gezag (zorg)

3.5 Conclusie

Zoals uit het voorgaande blijkt, is de effectuering van omgangsrecht ook in de ons omringende landen nog steeds een probleem. Veel maatregelen zijn niet in het belang van het kind, hoewel ook in deze landen dit belang voorop staat. Sommige maatregelen komen overeen met de maatregelen die we in Nederland kennen, andere zijn juist weer niet terug te vinden in ons rechtssysteem.

In het bijzonder de effectueringsmiddelen die in Nederland niet bekend zijn, zijn de moeite waard om te bekijken. Deze middelen kunnen misschien een doorbraak vormen voor het Nederlandse omgangsrecht. Met name de mogelijkheid van een strafrechtelijke sanctie en 'contempt of court' kennen we in Nederland niet. Daarnaast zijn de bemiddeling en de begeleiding in de ons omringende landen anders vormgegeven. Deze middelen zijn ook in het praktijk-onderzoek nadrukkelijk aan de orde geweest. Aan medewerkers van de Rechterlijke Macht, advocatuur en de Raad voor de Kinderbescherming is gevraagd, hoe zij over deze mogelijkheden denken. Over de resultaten van dit onderzoek handelen de volgende hoofdstukken.

Mijns inziens kunnen met name de omgangshuizen, zoals in Engeland en Frankrijk, in Nederland een rol gaan spelen. Daarnaast ben ik van mening dat de omgangsbegeleiding zoals deze in Duitsland geldt, in Nederland effectief kan zijn. In Nederland zijn al experimenten met omgangsbegeleiding zoals het BOR-project in Maastricht, er is alleen geen wettelijk kader voor bemiddeling en begeleiding. De laatst genoemde mogelijkheid komt in het praktijkonderzoek verder niet expliciet aan de orde.

Met betrekking tot de mogelijkheid van 'contempt of court' ben ik van mening dat deze mogelijkheid in Nederland niets toe zal kunnen voegen. De meest opgelegde straf bij 'contempt of court' is die van de gevangenzetting. In Nederland kennen we echter al de mogelijkheid van lijfswang. De gevolgen bij 'contempt of court' liggen verder voornamelijk op het strafrechtelijke vlak, ondanks dat 'contempt of court' een civielrechtelijk middel is. Ik ben van mening dat dit middel, evenals een strafrechtelijke sanctie zoals in België, nog meer polariserend zal werken. De standpunten van partijen zullen op deze wijze slechts verharderen.⁶⁵ Wanneer je aan het

⁶⁵ Zie ook: Jeugdrecht en Jeugdhulpverleningsrecht in wording, t.a.p., p. C-65.

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 3

niet-nakomen van een omgangsregeling een strafrechtelijke sanctie verbindt, zoals in België en Frankrijk, dan hevel je de zaak over naar de strafrechter. Mijns inziens hoort een omgangszaak ook niet thuis bij de strafrechter. Het betreft hier een familierechtelijke zaak waarvoor ook specifieke kennis is vereist. Door de zaak bij een strafrechter aanhangig te maken verlaat men het

rechtsgebied waar omgangsproblematiek thuis hoort. Aan de andere kant is het wel weer zo dat de dreiging van een straf, wanneer de betrokkene niet meewerkt aan een omgangsregeling, afschrikwekkend kan werken.

Helaas blijkt ook uit de buitenlandse literatuur, dat niet alle gevallen op te lossen zijn. Wanneer een ouder echt niet mee wil werken, dan loopt de effectuering van een omgangsregeling toch vast. In principe zijn er ook in de ons omringende landen effectueringsmogelijkheden genoeg, maar deze zijn vaak niet in het belang van het kind.

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 3

DEEL 2: DE PRAKTIJKSITUATIE

Inleiding

Om een duidelijk beeld te krijgen van de situatie in Nederland met betrekking tot de effectuering van omgangsrecht, is hiertoe eerst de literatuur omtrent dit onderwerp bestudeerd. Hierbij is gekeken naar wat er bekend was over de effectueringsmogelijkheden in Nederland en de ons omringende landen. De resultaten hiervan zijn terug te vinden in de hoofdstukken 2 en 3. Na het literatuuronderzoek waren een aantal vragen nog onbeantwoord, zoals: Welke effectueringsmogelijkheden worden het meest gebruikt? Welke instanties worden om hulp gevraagd? Zijn er mogelijkheden voor de effectuering van een omgangsregeling die niet te vinden zijn in literatuur en jurisprudentie? Zijn er in de ons omringende landen misschien mogelijkheden die ook nuttig kunnen zijn voor de situatie in Nederland? Door middel van empirisch onderzoek is getracht een antwoord op deze vragen te vinden. Om deze reden zijn vervolgens een drietal vragenlijsten opgesteld. Deze vragenlijsten zijn respectievelijk naar de rechterlijke macht, de Raad voor de Kinderbescherming en de advocatuur gestuurd (zie bijlage I, II en III). De vragenlijst die moest worden ingevuld door de rechterlijke macht is naar de afdeling Familiezaken van de gerechtshoven en de arrondissementsrechtbanken verzonden. Daarnaast is een vragenlijst gemaakt die specifiek betrekking had op de Raad voor de Kinderbescherming. Tot slot is een groot aantal vragenlijsten verzonden naar advocaten die zijn aangesloten bij de Vereniging voor Advocaat-Scheidingsbemiddelaars. Op basis van de ontvangen vragenlijsten zal in dit deel op basis van de onderzoeksresultaten worden uiteengezet welke effectueringsmogelijkheden in Nederland in welke mate worden gebruikt. Dit zal achtereenvolgens worden uiteengezet voor de rechterlijke macht (hoofdstuk 4), de Raad voor de Kinderbescherming (hoofdstuk 5) en de advocatuur (hoofdstuk 6). Stapsgewijs zullen per instantie alle antwoorden op de in de vragenlijst gestelde vragen worden behandeld om vervolgens een conclusie te kunnen trekken.

4 Resultaten onderzoek Rechterlijke Macht

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zullen de resultaten worden besproken van de vragenlijsten die zijn teruggezonden door de rechterlijke macht. In totaal zijn 24 vragenlijsten verstuurd naar respectievelijk de arrondissementsrechtbanken en de gerechtshoven (in totaal 24). In totaal zijn 19 vragenlijsten terugontvangen.⁶⁶ In de volgende paragrafen zal worden uiteengezet wat de reacties van de geënquêteerde personen zijn. Per vraag zal ook, wanneer mogelijk, in een figuur worden weergegeven hoeveel mensen voor een bepaalde optie hebben gekozen. In bijlage I is de volledige vragenlijsten opgenomen.

4.2 Welke methoden past U toe en vindt U deze effectief?

4.2.1 Inleiding

De eerste en tweede vraag die aan de Rechterlijke Macht zijn gesteld, is hoe vaak een bepaalde effectueringmogelijkheid door hen werd opgelegd en waarom juist deze. De eerste vraag had betrekking op de wettelijke methoden en de tweede had betrekking op de buitenwettelijke methoden. Daarnaast zal worden ingegaan op de vraag of men deze middelen effectief vindt. Tot slot zal in een tweetal figuren een overzicht volgen van de antwoorden die de rechters hebben gegeven.

4.2.2 De dwangsom

Uit de enquête blijkt dat de meeste rechters de dwangsom slechts een enkele keer opleggen. Dertien van de negentien rechters kiezen voor deze mogelijkheid. Reden hiervoor is dat in veel gevallen de dwangsom niet wordt gevorderd. Wanneer de dwangsom niet gevorderd wordt, dan zal de rechter hem ook niet opleggen. Meestal wordt de dwangsom gevraagd in een kort geding. Van de rechters die hebben gereageerd, heeft een aantal weinig ervaring met de procedure in kort geding.

Men legt de dwangsom pas op als is gebleken dat geen enkel ander middel helpt. Ook moet de rechter de indruk hebben dat het opleggen van een dwangsom voor een doorbraak kan zorgen. Daarnaast moet het zo zijn dat de verzorgende ouder, zonder gegronde reden, onwillig is. Het kan natuurlijk zijn dat de verzorgende ouder de beste bedoelingen heeft met het tegenwerken van een omgangsregeling, maar dat deze bedoelingen objectief gezien niet redelijk zijn. Uit de enquête blijkt dat een minderheid van de rechters daarentegen de dwangsom regelmatig (drie personen) of zelfs bijna altijd (twee) oplegt. Reden hiervoor is dat deze rechters denken dat dwang wel kan helpen om veelal de moeder over de streep te trekken. De dwangsom wordt dan ook regelmatig opgelegd, zij het wel met een maximumbedrag. In een enkel geval wordt het zelfs opgelegd puur en alleen om de reden dat het gevorderd wordt. Men moet er

⁶⁶In totaal hebben 13 instanties de vragenlijst teruggestuurd. Eén rechtbank heeft echter 7 vragenlijsten teruggezonden.

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 4

daarnaast rekening mee houden dat de weigerende ouder de dwangsom moet kunnen betalen. Wanneer deze een minimum-inkomen heeft, zal het opleggen van een dwangsom weinig uithalen.

Van de negentien rechters vinden er acht dat de dwangsom effectief is, drie rechters vinden hem soms effectief, zeven vinden hem niet effectief en één rechter heeft geen mening/ervaring. De rechters die vinden dat de dwangsom niet effectief is, vinden dat geld wel als Oprikkel kan dienen, maar de dwangsom bewerkstelligt niet dat ouders daardoor achter omgang staan. Dit werkt door op het kind en dat is dan weer als negatief te beschouwen.

4.2.3 Lijfswang

Lijfswang wordt door zestien van de negentien rechters nooit opgelegd. Drie van de negentien rechters leggen lijfswang een enkele keer op. Geen van de personen die hebben meegewerkt aan het onderzoek, ziet lijfswang als een effectieve oplossing voor een stroef lopende omgangsregeling. De redenen hiervoor zijn vaak terug te voeren tot het argument dat het niet in het belang van het kind is om één van de ouders in hechtenis te nemen. De ouder (meestal de moeder) is nodig in haar gezin en het kind is afhankelijk van deze ouder. Door de verzorgende ouder op te sluiten wordt het kind dus eigenlijk het slachtoffer. Soms wordt het opleggen van lijfswang wel overwogen, maar meestal wordt het uiteindelijk toch niet opgelegd. Zelfs wanneer alle andere middelen niet helpen, wordt lijfswang vaak nog niet opgelegd.

4.2.4 (Dreiging met) gezagswijziging

De gezagswijziging dient onderscheiden te worden van het dreigen met een gezagswijziging. De gezagswijziging wordt door de meeste rechters bijna nooit uitgesproken. Dit onder meer omdat een beslissing inzake gezagswijziging indruist tegen een eerder genomen beslissing. Daarnaast moet de andere ouder (veelal de vader) het gezag aankunnen. Ook moet de wijziging in het belang van het kind zijn. Het niet toestaan van omgang door de gezaghebbende ouder moet dan in zodanige mate in strijd zijn met het belang van het kind, dat deze daar zo onder te lijden heeft, dat gezagswijziging het meest in het belang van het kind is. Door gezagswijziging wordt het probleem, de communicatie tussen de ouders, ook niet opgelost. Daarnaast moet gezagswijziging ook niet worden gezien als een soort straf op het weigeren van omgang.

Een enkele keer (elf van de negentien rechters kiezen deze optie) helpt dreiging met de wijziging van het gezag. Gezegd wordt dan, dat wanneer de gezagdragende ouder de omgangsregeling blijft tegenwerken, er wel eens wijziging van het gezag gevraagd, en zelfs toegewezen zou kunnen worden.

Tien rechters vinden het middel van gezagswijziging om een omgangsregeling te effectueren niet effectief. Acht rechters vinden het wel doeltreffend, waarvan er drie het slechts in sommige gevallen werkzaam vinden. Deze vinden dat wanneer de andere ouder de mogelijkheid heeft de zorg op zich te nemen en deze respect en ruimte laat voor de andere ouder, dat gezagswijziging dan wel effectief kan zijn. De 'dwarsligger' kan ten gevolge van een gezagswijziging de omgangsregeling ook niet meer frustreren, nu deze daar zelf van afhankelijk is. Wel moet de gezagswijziging volgens hen als laatste redmiddel worden gezien, omdat er een risico bestaat dat het belang van het kind wordt geschonden.

4.2.5 Ondertoezichtstelling

In de praktijk wordt de ondertoezichtstelling, op een enkel geval na, slechts een enkele keer of soms zelfs nooit opgelegd in het kader van de effectuering van een omgangsregeling. Zeven van de negentien geënquêteerde rechters kiezen nooit voor de ondertoezichtstelling maar geven hiervoor geen reden op. Tien rechters leggen de ondertoezichtstelling slechts een enkele keer op. De voornaamste reden hiervoor is dat voor het opleggen van een ondertoezichtstelling aan een aantal voorwaarden moet zijn voldaan. Het enkele niet (goed) lopen van een omgangsregeling is meestal onvoldoende grond voor een ondertoezichtstelling. Het kind moet door een falende omgangsregeling daadwerkelijk in zijn ontwikkeling worden bedreigd. Zelfs wanneer daarvan sprake is wordt de ondertoezichtstelling nog niet zomaar opgelegd. In gevallen waar wel een ondertoezichtstelling wordt opgelegd is vaak meestal meer aan de hand dan een slecht lopende omgangsregeling. Slechts in sommige gevallen kan een gezinsvoogd voor een doorbraak in de omgang zorgen. Twee rechters zien wel een oplossing in de ondertoezichtstelling. Deze leggen de ondertoezichtstelling dan ook regelmatig op.

De meeste rechters vinden de ondertoezichtstelling in het kader van een omgangsregeling wel effectief. Negen rechters vinden de ondertoezichtstelling doeltreffend en zes rechters vinden dit soms. Slechts twee rechters vinden de ondertoezichtstelling absoluut niet effectief.

4.2.6 De bijzondere curator

De geënquêteerde rechters zien geen van allen een oplossing in de benoeming van een bijzondere curator bij een omgangsconflict. De redenen hiervoor lopen nauwelijks uiteen. Men heeft of geen ervaring met de bijzondere curator, of men ziet geen oplossing in zijn optreden. De bijzondere curator behartigt immers de belangen van het kind en het probleem speelt in deze bij de ouders. Daarnaast ziet men niet in wat een bijzonder curator meer kan doen dan een gezinsvoogd. Een gezinsvoogd is, in tegenstelling tot de bijzondere curator, geschoold op het gebied van familierechtelijke conflicten. Een bijzonder curator is in het algemeen een advocaat. Hem ontbreekt het vaak aan specifieke kennis en hij heeft geen organisatie om op terug te vallen zoals dat bij de gezinsvoogd wel het geval is. Al met al wordt deze oplossing dus niet gekozen. Daarnaast vindt ook geen van de geënquêteerde rechters deze oplossing daadwerkelijk effectief.

4.2.7 Omgangsbemiddeling en/of begeleiding

Uit de enquête blijkt dat de mogelijkheid van omgangsbemiddeling en/of begeleiding regelmatig tot bijna altijd wordt gekozen. Veertien rechters wijzen partijen regelmatig op de mogelijkheid van bemiddeling, drie rechters doen dit zelfs bijna altijd. Twee rechters kiezen deze mogelijkheid slechts een enkele keer. Wanneer deze mogelijkheid een enkele keer wordt toegepast dan heeft dit vaak te maken met de wil van partijen. Deze moeten wel enigszins openstaan voor een eventuele bemiddeling. De meerderheid van de rechters stelt echter aan partijen de mogelijkheid van bemiddeling en/of begeleiding voor. Eén rechtbank gaat zelfs uit van een overlegmodel waarin de bemiddeling tussen partijen bij een echtscheiding centraal staat.

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 4

Alle respondenten zijn van mening dat bemiddeling slechts zinvol is wanneer beide partijen hieraan mee willen werken. Een professionele bemiddelaar kan vaak veel verder komen met partijen. Deze kan het probleem hanteerbaar maken of zelfs oplossen. Hier schuilt ook meteen een probleem, er zijn nog niet voldoende bemiddelaars en degenen die er zijn, bijvoorbeeld de Raad voor de Kinderbescherming, hebben vaak niet genoeg tijd. Een ander probleem betreft de kosten. Een professioneel bemiddelaar kost geld. Er zijn maar weinig ouders die kunnen en willen betalen. Het merendeel van de rechters geeft aan dat zij vaker gebruik zouden willen maken van deze mogelijkheid maar dat de middelen of de tijd hiervoor vaak ontbreken.

Achttien van de negentien rechters vinden de bemiddeling zeker effectief. Eén rechter geeft geen mening omdat deze niet voldoende ervaring met bemiddeling heeft.

Met betrekking tot omgangsbegeleiding zijn er in een aantal arrondissementen proefprojecten. Het arrondissement Maastricht kent bijvoorbeeld het BOR-project (begeleide omgangsregeling). Ter zitting wordt dan met partijen afgesproken dat de omgang met behulp van het BOR-project plaats zal vinden. Daarbij zijn twee varianten denkbaar. De eerste variant is dat de BOR-medewerker de kinderen alleen haalt en brengt. De tweede variant is dat de BOR-medewerker de kinderen niet alleen haalt en brengt, maar ook een aantal keren bij de omgang blijft. In het arrondissement Maastricht verwijst de rechter partijen regelmatig naar een bemiddelaar of naar het BOR-project verwijst.

4.2.8 *Berusting met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal*

In de praktijk blijkt dat de meerderheid van de rechters nooit of slechts een enkele keer adviseert om te berusten in het niet hebben van omgang. Slechts twee van de negentien rechters zeggen partijen regelmatig op berusting te wijzen. Redenen voor het nooit of een enkele keer adviseren van de berusting inzake omgangsregelingen zijn divers. Het is niet echt een advies te noemen wanneer een ouder noodgedwongen berust in het niet hebben van omgang. Aan de andere kant is het natuurlijk in sommige gevallen beter om te stoppen met “vechten tegen de bierkaai”. Als men blijft strijden om de kinderen, dan is de kans groot dat de kinderen én de ouder(s) aan het gevecht ten onder gaan. Soms zijn alle andere mogelijkheden uitgeput en is er geen andere optie meer die in het belang van het kind is. Als de ouder (meestal is het de moeder) ‘nee’ blijft zeggen tegen omgang, dan zijn er vaak geen mogelijkheden meer. Dit geeft een verkeerd signaal: de weigerachtige ouder kan winnen door gewoon niet toe te geven. Andere ouders die weigeren, kunnen hieruit afleiden dat halsstarrigheid effectief blijkt te zijn.

De meerderheid (tien rechters) vindt berusting niet effectief. Zes rechters vinden berusten wel effectief, waarvan één rechter dit slechts in een enkel geval vindt. Daarnaast geven drie personen geen mening. Degenen die berusting wel of soms effectief vinden, bedoelen met berusting met name de tijdelijke berusting. Door even geen omgangsstrijd te hebben, komen niet alleen de ouders, maar ook de kinderen tot “rust”.

4.2.9 *Schorsen van de alimentatie-verplichting*

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 4

De mogelijkheid van het schorsen van de alimentatieverplichting wordt door de geënquêteerde rechters (zonder uitzondering) nooit toegepast. Een enkeling kent wel collega's die voor deze mogelijkheid kiezen, maar zal het zelf niet doen. Daarnaast moeten alimentatie en omgang gescheiden van elkaar worden gezien. Alimentatie is immers geen kijkgeld, zo meent men. Wanneer men de gezagdragende ouder die niet meewerkt aan de uitvoering van een omgangsre-
geling, financieel wil treffen, kan ook een dwangsom worden opgelegd. Daarnaast is het zo dat de kinderen vaak benadeeld worden door het schorsen van de alimentatieverplichting in plaats van de ouder die men tot nakoming wil dwingen.

De meerderheid vindt het schorsen van de alimentatie niet effectief. Slechts vier rechters denken dat het schorsen van de verplichting alimentatie te betalen soms effectief kan zijn. Met name wanneer partijen gevoelig zijn voor financiële dwang, kan deze mogelijkheid een oplossing zijn. Wanneer dit zo is, bestaat er echter ook de mogelijkheid van een dwangsom.

4.2.10 Het gebruik van de wettelijke en buitenwettelijke methoden en hun effectiviteit

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 4

Uit de eerste figuur blijkt dat de meeste rechters de voorkeur geven aan de methode van bemiddeling en/of begeleiding. Deze methode wordt volgens de tweede figuur ook als meest effectief beschouwd. Na de bemiddeling blijkt de dwangsom het meest te worden opgelegd. Deze wordt door de meerderheid ook effectief gevonden. Ondanks dat de ondertoezichtstelling niet vaak wordt opgelegd, vindt de meerderheid deze wel effectief. De gezagswijziging wordt ook een enkele keer opgelegd, maar deze wordt niet zeer effectief bevonden. De overige mogelijkheden worden allemaal in mindere mate gekozen. De effectiviteit hiervan wordt betwijfeld.

4.3 De taak van derden bij de uitvoering van de effectueringsmogelijkheden

4.3.1 Inleiding

Weinig is geschreven over de methodes die de rechter gebruikt, wanneer hij derden bij de uitvoering van een omgangsregeling betreft. Daarom is aan de medewerkers van de rechterlijke macht gevraagd welke instellingen zij inschakelden bij het uitvoeren van een omgangsregeling. Ze hadden hierbij de keus uit: de Raad voor de Kinderbescherming, Gezinsvoogdij-instellingen, Algemeen Maatschappelijk Werk en een vrije ruimte waarin zij zelf een instelling in konden vullen. In het navolgende zal worden aangegeven welke instellingen wel eens om hulp wordt gevraagd en wanneer dit wordt gedaan. Tevens zal worden beschreven welke instanties door de geënquêteerde rechters zelf wel eens bij de uitvoering van omgangsregelingen worden betrokken.

4.3.2 Raad voor de Kinderbescherming

Uit de enquête blijkt dat alle negentien rechters wel eens hulp vragen aan de Raad voor de Kinderbescherming. Vaak is de Raad al betrokken bij de situatie omdat zij onderzoek heeft verricht naar de thuissituatie van het kind en zijn ouders. Daarnaast kan de Raad om advies

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 4

worden gevraagd of kan deze betrokken worden bij de bemiddeling en begeleiding. Op de zitting waarin wordt beslist over de omgang is ook vaak een raadsmedewerker aanwezig die zegt wat de Raad in dat geval kan doen. Wanneer er sprake is van proefcontacten, wordt de Raad meestal om hulp bij de uitvoering gevraagd. Wanneer er sprake is van voorlopige ontneming van het gezag of ontneming van het recht op omgang dan heeft de Raad een bemiddelende rol. Bij de omgangsbegeleiding speelt de Raad meestal een grote rol.

4.3.3 Gezinsvoogdij-instellingen

Van de negentien rechters zeggen er veertien dat zij wel eens de medewerking vragen van een gezinsvoogdij-instelling. Een gezinsvoogdij-instelling wordt om hulp gevraagd als er een ondertoezichtstelling is, of, wanneer de rechter er voor kiest een ondertoezichtstelling op te leggen. Deze ondertoezichtstelling kan worden opgelegd wanneer uit het onderzoek is gebleken dat het niet hebben van omgang schadelijk is voor de ontwikkeling van het kind. In dat geval wordt een gezinsvoogd bij de zaak betrokken. In alle andere gevallen wordt de hulp van een gezinsvoogdij-instelling niet ingeroepen.

4.3.4 Algemeen Maatschappelijk Werk

Vijftien van de negentien rechters zeggen dat zij het Algemeen Maatschappelijk Werk wel eens bij de zaak betrekken. Via het Algemeen Maatschappelijk Werk poogt men ook de omgang weer op gang te brengen. Ook kan het zijn dat het Algemeen Maatschappelijk Werk al bij de zaak betrokken was omdat de ouders hier al hulp hadden gezocht. Ook kan het Algemeen Maatschappelijk Werk tijdens de zaak door partijen worden benaderd. Daarnaast kan het Algemeen Maatschappelijk Werk een bemiddelende functie vervullen. De rechter zal zelf niet snel het Algemeen Maatschappelijk Werk om hulp vragen; dit is aan de Raad voor de Kinderbescherming of partijen zelf. Wanneer het Algemeen Maatschappelijk Werk bij de zaak betrokken wordt, dan is het dus van belang dat partijen dit echt zelf willen.

4.3.5 Overige instanties

Naast de voorgenoemde instanties wordt wel eens hulp gevraagd aan andere instanties bij de effectuering of uitvoering van een omgangsregeling. Acht van de negentien geënquêteerde rechters zegt ook wel eens aan een andere instelling hulp te vragen dan de genoemde. Het RIAGG wordt in sommige gevallen bij de zaak betrokken. Probleem is echter dat partijen hier zelf naar toe moeten met een hulpvraag. Daarnaast is er een rechter die wel eens hulp vraagt aan een groep georganiseerde psychologen. Deze kunnen heel gericht hulp verlenen, maar zij werken op basis van een uurtarief en de kosten zijn dan vaak te hoog. Ook wordt in sommige gevallen hulp gevraagd aan grootouders, andere familieleden of kennissen, omdat zij vaak een bemiddelende rol kunnen spelen bij de omgangsregeling. Daarnaast komt het voor dat het Bureau Jeugdzorg om hulp wordt gevraagd. In andere gevallen wordt hulp gevraagd aan een bemiddelaar; deze kan immers de ouders weer aan het praten krijgen. In iedere zaak is het steeds weer een afweging welke instantie het meest efficiënt hulp kan verlenen.

4.4 Welke problemen ervaart U bij de door U opgelegde middelen?

De vierde vraag die in de enquête over de effectuering van omgangsrecht aan de rechterlijke macht is voorgelegd, is de vraag of zij problemen ervoeren bij de middelen die zij oplegden.

Alle rechters, op één na, ervaren problemen bij de effectuering van niet (goed) lopende omgangsregelingen. De problemen hebben in de meeste gevallen te maken met de weigerachtige ouder. Wanneer een ouder echt dwars blijft liggen, dan lijkt geen enkele rechterlijke uitspraak te helpen. Voor die ouder is het vaak een 'principe-zaak', waarvoor zij alles over hebben, zelfs een dwangsom of lijfswang. Als men dan toch een omgangs-executiemiddel oplegt, dan kan dit het tegenovergestelde tot gevolg hebben; het kind kan hier de dupe van worden. Het kind blijft de grootste benadeelde met alle gevolgen van dien. Als de ouder echt niet meewerkt dan zijn er dus weinig of geen mogelijkheden om zonder schade aan de kinderen een omgangsregeling te forceren.

Daarnaast is het aan partijen niet altijd duidelijk wat de bedoeling van een maatregel is. Met name bij bemiddeling blijkt dit het geval. Ouders denken vaak dat zij puur en alleen bij een bemiddelaar komen om een omgangsregeling opgestart te krijgen. Het gaat bij bemiddeling echter eerder om de communicatie tussen de voormalige echtgenoten. Pas wanneer deze goed is, kunnen afspraken omtrent de kinderen worden gemaakt. Ook zeggen partijen ter zitting vaak dat ze mee zullen werken aan bijvoorbeeld de bemiddeling, terwijl zij deze medewerking later weer intrekken.

Een viertal rechters zegt problemen te ervaren met de hulpverlenende instanties. Het grootste probleem is het tijdgebrek dat deze instanties hebben. Ook geld speelt een rol. Sommige mogelijkheden kosten partijen geld (denk aan bemiddeling), en dat hebben partijen vaak niet of zij hebben het er niet voor over. Het grootste probleem ligt echter toch bij de medewerking van partijen. Als die ontbreekt dan zal geen enkel middel slagen, volgens de geënquêteerden.

4.5 Kent U nog andere wettelijke of buitenwettelijke middelen om een omgangsregeling te effectueren?

4.5.1 Inleiding

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 4

Nadat de geënquêteerde rechters hun mening was gevraagd over de bestaande middelen, volgde de vraag of zij zelf nog andere oplossingen wisten. Hierbij is aan hen ook gevraagd waarom zij de door hen genoemde mogelijkheid als een oplossing zagen en of zij problemen zagen bij de uitvoering in de praktijk.

4.5.2 Eventuele andere mogelijkheden

Van de negentien rechters waren er zes die ieder nog een andere mogelijkheid kenden om een niet (goed) lopende omgangsregeling te effectueren. Deze zullen hieronder worden toegelicht.

Ongangsbegeleiding

De mogelijkheid van begeleide omgang wordt door twee personen genoemd, waarbij zij doelen op de begeleiding van omgang door een familielid, een kennis of door een onafhankelijke daartoe opgeleide derde. Dit is met name effectief in zaken waarbij de verzorgende ouder de omgang wel toestaat, maar deze de andere ouder niet alleen met het kind vertrouwt. Helaas is er in de familiekring niet vaak een persoon te vinden die het vertrouwen van beide partijen heeft.

Oudere kinderen bij de zaak betrekken

Wanneer het oudere kinderen betreft, dan kan de rechter met hen praten. Hij kan hen dan vragen wat ze zelf willen en hen zo over de streep trekken. De kans is groot dat de weigerachtige ouder dan het verzet staakt. Volgens de rechter die deze mogelijkheid aangaf is het probleem echter dat kinderen zo in een conflictsituatie kunnen belanden; ze voelen zich misschien schuldig dat zij de andere ouder willen zien of zij willen de verzorgende ouder niet voor het hoofd stoten. Het is dus moeilijk in te schatten of een kind deze zelfstandige keuze aankan.

Politiedwang

De mogelijkheid van politiedwang (ofwel reële executie) werd door één persoon genoemd. De mogelijkheid staat inderdaad ook in de wet (812-813 Rv) en was abusievelijk niet in de enquête opgenomen. Toch kan deze volgens de betrokken rechter niet echt als oplossing worden gezien. Het is immers niet in het belang van het kind als dit door de politie uit huis moet worden gehaald. De ouder die omgang wil, zal daarom niet snel voor deze mogelijkheid kiezen. Het middel is echter strijdig met het belang van het kind en is mede om die reden niet effectief in de praktijk.

Uithuisplaatsing

Wanneer de gezinsvoogd dit aangeeft, dan kan de kinderrechter het kind uit huis plaatsen. Belangrijk is dat het kind dan wordt geplaatst op neutraal terrein. Wanneer de situatie waarin het kind zich bevindt, is vastgelopen, dan kan de uithuisplaatsing deze situatie doorbreken. Deze maatregel is echter nogal ingrijpend voor alle partijen en moet dus zeer terughoudend worden gehanteerd.

Bemiddeling ter zitting

Het bemiddelen ter zitting door de rechter zelf, is een effectief middel te noemen. Na deze bemiddeling is echter wel vaak verdere ondersteuning noodzakelijk. Daarnaast heeft de rechtbank vaak te weinig tijd om doeltreffend te kunnen bemiddelen tijdens de zitting.

4.6 De mogelijkheden in de ons

4.6.1 Inleiding

Tot slot is de geënquêteerde personen gevraagd wat hun mening was over een aantal mogelijkheden die in de ons omringende landen worden toegepast en een mogelijkheid die door sommige personen in Nederland wel eens wordt geopperd namelijk het niet mogen scheiden als er kinderen jonger dan twaalf jaar zijn. Per mogelijkheid zal worden aangegeven wat de mening van de betrokken rechters is. Tot slot zal in een figuur worden weergegeven of men een middel als goed, dan wel als slecht beschouwd.

4.6.2 Verplichte bemiddeling

Van de negentien rechters zijn er zeventien die hun mening hebben gegeven over deze mogelijkheid. Deze meningen waren verdeeld: elf personen waren voor verplichte bemiddeling, terwijl de andere zes hier geen heil in zagen. Degenen die wel een oplossing zien in de verplichte bemiddeling, gaven hiervoor verschillende redenen. Men vindt onder andere dat ouders verplichtingen ten opzichte van hun kinderen hebben; hier hoort met name de opvoeding bij. Het omgaan met de beide ouders en eventueel andere personen is een onderdeel van de opvoeding van het kind. Door bemiddeling verplicht te stellen worden ouders met hun neus op het feit gedrukt dat scheiden niet 'zo maar' kan. Verplichte bemiddeling kan ook leiden tot verdere onderhandelingen, op basis van vrijwilligheid. Een probleem bij verplichte bemiddeling is echter dat er ook kosten aan verbonden zijn. De overheid zal voor deze kosten op moeten draaien, wanneer zij bemiddeling verplicht stelt. De overheid kan niet verlangen dat ouders deze door de overheid opgelegde plicht zelf financieren. Verplichte bemiddeling kan dus wel effectief zijn, maar er moet wel geld op tafel komen. Verder is een aantal rechters wel voor verplichte bemiddeling, maar dan als proefproject. Zij willen eerst resultaten van deze proef zien alvorens zij invoering van verplichte bemiddeling willen. In de Verenigde Staten en in Noorwegen kan de verplichte bemiddeling dan wel een succes zijn, dit geldt niet automatisch voor Nederland.

Degenen die tegen verplichte bemiddeling zijn, noemen hiervoor haast unaniem dezelfde reden. Wanneer bemiddeling verplicht wordt, dan is deze nauwelijks werkzaam. De basis van het succes van bemiddeling ligt in de vrijwilligheid. Partijen moeten echt bereidwillig zijn, wil de bemiddeling een kans van slagen hebben. Door de bemiddeling verplicht te stellen gaat de vrijwilligheid verloren. Wanneer mensen echt niet willen, zal ook verplichte bemiddeling geen kans van slagen hebben. Daarnaast is het zo dat mensen ook uit elkaar kunnen gaan zonder te scheiden. In dat geval gaan ze niet naar een bemiddelaar. De problemen met betrekking tot de omgang kunnen echter wel blijven bestaan.

4.6.3 Een strafrechtelijke sanctie

Van de zestien rechters die hun mening over de strafrechtelijke sanctie hebben gegeven, zijn er slechts twee die voor deze mogelijkheid kiezen, zij het als ultimum remedium. De andere

veertien rechters zien niets in een strafrechtelijke sanctie. Over het algemeen vindt men omgang geen strafrechtelijke zaak. Wanneer er redenen zijn waarom de verzorgende ouder weigert, dan moeten deze ook in het strafproces getoetst worden. Daarnaast is ook een strafrechtelijke sanctie, zoals een gevangenisstraf of een geldboete, niet in het belang van het kind. Door een strafrechtelijke sanctie worden de standpunten verhard, wat de situatie volgens de geënquêteerde rechters alleen maar erger maakt.

4.6.4 Niet mogen scheiden als de kinderen jonger dan 12 jaar zijn

Een enkele maal is gesteld dat het misschien beter is wanneer mensen met jonge kinderen niet zomaar mogen scheiden. Zelf ben ik hier geen voorstander van, omdat dit vaak niet in het belang van het kind is. Wanneer de ouders steeds ruzie maken, is het voor het kind vaak beter wanneer zij uit elkaar gaan. Ook de zeventien rechters die hun mening hierover gaven, vonden dat dit te ver ging. Wanneer de scheiding op de juiste wijze verloopt, kan deze zelfs in het belang van het kind zijn. Als er zoveel spanningen in het gezin zijn, is het vaak voor iedereen een opluchting dat er door een scheiding een eind aan de spanningen komt. Ouders blijven soms wel bij elkaar met het oog op het belang van de kinderen, maar vaak leidt dit tot spanningen in het gezin. Het verbod om te scheiden gaat dan ook te ver. Vaak is een scheiding de beste oplossing, ook voor de kinderen.

4.6.5 Contempt of court

Van de twaalf rechters die een mening hadden over de mogelijkheid van een straf op grond van 'contempt of court', zagen er elf geen oplossing in deze mogelijkheid. Zij waren onder andere van mening dat een straf opleggen aan de ouder die niet meewerkt aan een omgangsregeling, geen oplossing is van het probleem. Wel wordt het als irritant beschouwd wanneer een ouder geen gehoor geeft aan een rechterlijke beschikking. Daarnaast menen zij dat een gevangenisstraf op grond van 'contempt of court' in Nederland niet nodig is, omdat hier immers ook de mogelijkheid van lijfswang bestaat.

4.6.6 Omgangshuizen

Van de negentien rechters zijn er veertien die hun mening hebben gegeven over de mogelijkheid van een omgangshuis. Alle veertien hebben op deze mogelijkheid positief gereageerd, zij het dat niet alle veertien precies een voorstelling hebben van wat er precies onder een omgangshuis moest worden verstaan. De mogelijkheid van het hebben van omgang in een omgangshuis kan worden gezien als een nuttige aanvulling op de huidige mogelijkheden. Wel moet een omgangshuis een veilige, neutrale plek zijn waar eventueel ook begeleide omgang plaats kan vinden. Verder moet een omgangshuis gezien worden als tijdelijke maatregel. Uiteindelijk doel is toch om de omgang normaal, dat wil zeggen bij de niet-gezagsouder thuis, op gang te krijgen. Het is dan ook noodzakelijk dat het contact tussen de ouders verbetert. Wanneer er een omgangshuis is, is het belangrijk dat de verzorgende ouder er voor zorgt dat het kind daar komt. Wanneer de verzorgende ouder het kind er niet heen brengt (of laat brengen), dan zal ook een omgangshuis geen oplossing bieden.

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 4

4.6.7 Effectueringsmogelijkheden in de ons omringende landen

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 4

Uit de figuur blijkt dat de omgangsbegeleiding (omgangshuis) en de verplichte bemiddeling voornamelijk positief worden gewaardeerd. Bemiddeling vindt men wel een oplossing, maar de meningen zijn verdeeld wanneer het gaat om verplichte bemiddeling zoals in Noorwegen. Hoewel niet iedereen bekend is met het fenomeen omgangshuis, zijn de meningen hierover uitsluitend positief.

4.7 Conclusie

Uit de enquête die is toegezonden aan de Rechterlijke Macht is het volgende duidelijk geworden: Wat betreft de middelen die wij nu in Nederland kennen, kan geconcludeerd worden dat hierin volgende lijn te ontdekken valt. De middelen die men als rechter oplegt zijn ook meestal de middelen, die volgens de rechters het gunstigste effect op een omgangsregeling kunnen hebben.

Uit de enquête blijkt dat van de huidige middelen bemiddeling steeds meer terrein wint. Regelmatig stelt men de mogelijkheid van bemiddeling voor aan partijen. Alle rechters die wel eens mensen verwijzen naar een professioneel bemiddelaar vinden bemiddeling effectief. Naast de bemiddeling speelt op sommige plaatsen de omgangsbegeleiding een grote rol. Hierbij valt te denken aan het BOR-project in Maastricht.

Na de bemiddeling wordt de dwangsom het meest opgelegd. Men vindt de dwangsom effectief, zij het wel als ultimum remedium. Tevens moet rekening gehouden worden met de draagkracht van de weigerachtige ouder. Wanneer iemand leeft van een bijstandsuitkering, dan kan deze persoon een dwangsom vaak niet betalen.

De mogelijkheid van een ondertoezichtstelling wordt slechts een enkele keer gekozen, maar men vindt deze wel effectief. Een gezinsvoogd kan immers een bemiddelende rol spelen wanneer deze door partijen volledig wordt vertrouwd. Toch wordt een ondertoezichtstelling in het kader van een omgangsregeling niet vaak uitgesproken. Dit heeft te maken met het feit dat er voor een ondertoezichtstelling sprake moet zijn van een ernstige bedreiging van het belang

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 4

van het kind. Alleen het niet nakomen van een omgangsregeling is meestal niet voldoende grond voor een ondertoezichtstelling.

De mogelijkheid van (het dreigen met) gezagswijziging wordt door de meeste rechters ook slechts een enkele keer gekozen. In tegenstelling tot de ondertoezichtstelling, die men meestal wel effectief vindt, vindt men de gezagswijziging over het algemeen niet doeltreffend. Immers, door een gezagswijziging wordt het probleem, de communicatie tussen de ouders, niet opgelost. Door een gezagswijziging wordt vaak het probleem vaak alleen maar omgedraaid.

Van de instanties die wel eens om hulp wordt gevraagd is de Raad voor de Kinderbescherming de instantie die door alle rechters wordt genoemd. Deze is in veel gevallen ook al bij de zaak betrokken wanneer er bijvoorbeeld een raadsonderzoek heeft plaatsgevonden. Daarnaast wordt de Raad ook vaak om hulp gevraagd bij bemiddeling en begeleiding. De gezinsvoogdij-instellingen spelen enkel een rol bij omgangszaken als er al een ondertoezichtstelling is, of wanneer deze in het kader van de omgangszaak wordt uitgesproken. Het Algemeen Maatschappelijk Werk

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 4

wordt niet zozeer door de rechters betrokken bij het conflict omtrent een omgangsregeling. Dit Algemeen Maatschappelijk Werk speelt pas een rol wanneer partijen hier zelf hulp zoeken of wanneer zij hier al mee in contact waren. Naast deze drie instellingen wordt sporadisch hulp gevraagd bij andere instanties. Te denken valt hierbij aan het RIAGG.

De voornaamste problemen die spelen bij een niet (goed) lopende omgangsregeling liggen op het relationele vlak. Wanneer ouders niet met elkaar kunnen of willen communiceren, dan is een oplossing van het probleem meestal ver weg. Als de verzorgende ouder (dit is in de meeste gevallen de moeder) blijft weigeren, kan men hier als niet-gezagsouder vaak weinig tegen doen. Als de gezagsouder omgang blijft weigeren, dan trekt deze meestal aan het langste eind.

Naast de bestaande middelen zijn er in Nederland nog weinig andere mogelijkheden. Genoemd werden de mogelijkheid van het begeleiden van de omgang of het consulteren van oudere kinderen. Daarnaast werd de reële executie als optie genoemd. Ook deze mogelijkheden leiden vaak niet tot een oplossing. Alleen de omgangsbegeleiding biedt perspectief. Wanneer deze deskundig wordt uitgevoerd, kan dit ertoe leiden dat er in een aantal gevallen toch omgang plaatsvindt, waar dit anders niet was gebeurd.

Van de mogelijkheden die men in de ons omringende landen kent, kunnen alleen de verplichte bemiddeling en de omgangshuizen volgens de geraadpleegde rechters als een eventuele oplossing worden gezien. De overige mogelijkheden, de strafrechtelijke sanctie en 'contempt of court', wordt door de meerderheid van de rechters afgewezen als mogelijke oplossing. De stelling dat men niet mag scheiden als er kinderen jonger dan 12 jaar zijn, wordt door de geënquêteerde rechters niet onderschreven.

5 Resultaten onderzoek Raad voor de Kinderbescherming

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zullen de resultaten besproken worden van de vragenlijsten die zijn terugontvangen van de Raad voor de Kinderbescherming (verder: de Raad). In totaal zijn er 21 vragenlijsten verstuurd waarvan er 9 zijn terugontvangen. De geretourneerde vragenlijsten zijn ingevuld door diverse medewerkers van de Raad waaronder een aantal unitmanagers, praktijkleiders, raadsonderzoekers, maatschappelijk werkers en een orthopedagoog. Het zwaartepunt van de vragen lag op het gebied van de hulp bij de uitvoering. Aan de raadsmedewerkers is gevraagd bij welke middelen de Raad bij de uitvoering wordt betrokken. Ook is de raadsmedewerkers gevraagd wanneer deze vinden dat de Raad een rol bij de uitvoering hoort te spelen. Daarnaast is gevraagd wat de mening van de raadsmedewerkers was met betrekking tot de effectiviteit van de huidige effectueringsmiddelen. Vervolgens kon men aangeven of men nog andere oplossingen kende voor de effectuering van een niet (goed) lopende omgangsregeling. Tot slot is de raadsmedewerkers naar hun mening gevraagd omtrent de mogelijkheden die in de ons omringende landen worden gebruikt. In dit hoofdstuk zal per vraag worden uiteengezet wat de reacties van de geënquêteerde personen zijn. Per vraag zal, wanneer mogelijk, in een figuur worden weergegeven hoeveel mensen voor een bepaalde optie hebben gekozen. De volledige vragenlijst is te vinden in bijlage II.

5.2 Bij welke methoden wordt U bij de uitvoering betrokken en vindt U deze methoden effectief?

5.2.1 Inleiding

De eerste en tweede vraag die zijn voorgelegd aan de Raad voor de Kinderbescherming, is hoe vaak de Raad betrokken wordt bij de uitvoering van de huidige effectueringsmogelijkheden en in welke gevallen.

Verder zullen de antwoorden op de derde vraag van de enquête in deze paragraaf worden behandeld, waarbij het gaat om de vraag of de raadsmedewerkers vinden dat zij bij een bepaalde effectueringsmogelijkheid wel bij de uitvoering betrokken willen worden.

Tot slot worden de resultaten uit de vijfde vraag besproken. In deze vraag konden de medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming aangeven of zij de huidige middelen al dan niet effectief vonden.

5.2.2 De dwangsom

Uit de literatuur en jurisprudentie was gebleken dat de Raad voor wat betreft de uitvoering van de dwangsom geen rol had. Alle negen geënquêteerde medewerkers zeggen inderdaad dat de uitvoering van de dwangsom geen taak voor de Raad is. Dit is een zaak van partijen. Van de

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 5

negen geënquêteerde personen vindt ook niemand dat de Raad betrokken dient te worden bij de uitvoering van de dwangsom.

Met betrekking tot de effectiviteit van de dwangsom zijn de meningen verdeeld. Van de negen geënquêteerden zijn er twee die de dwangsom effectief vinden. Twee mensen vinden hem soms effectief en vier vinden hem niet effectief. Eén persoon heeft geen mening.

De personen die de dwangsom wel of soms effectief vinden zijn van mening dat deze de partijen net over de streep kan trekken. Daarnaast is de dwangsom effectief in gevallen waarin de betrokkenen gevoelig zijn voor financiële dwang. Wanneer partijen hier niet gevoelig voor zijn, of wanneer zij geen verhaal bieden, dan helpt de dwangsom ook volgens hen niet.

Degenen die de dwangsom niet effectief vinden, geven hiervoor verschillende redenen. Wanneer een ouder echt niet wil dat er omgang met de andere ouder komt, dan zal deze waarschijnlijk de dwangsom gewoon betalen. Ook komt het voor dat men de dwangsom niet betaalt. Dit kan ook weer tot nieuwe procedures leiden. Daarnaast moet men bij het opleggen van een dwangsom rekening houden met de draagkracht van partijen. Wanneer iemand leeft van een bijstandsuitkering, zal deze de dwangsom niet kunnen betalen.

5.2.3 Lijfswang

Ook de uitvoering van lijfswang staat los van de taken van de Raad. Alle negen medewerkers zeggen dan ook nooit betrokken te worden bij de uitvoering van lijfswang. Ook vindt geen van hen dat de Raad hierbij een rol behoort te spelen.

De lijfswang wordt over het algemeen niet effectief gevonden. Zes van de negen personen zijn van mening dat deze niet effectief is. Twee personen hebben geen mening. Eén persoon zegt de lijfswang wel effectief te vinden, maar verbindt hier wel de voorwaarde aan, namelijk dat lijfswang niet ten koste van anderen mag gaan. Op dit punt heeft de meeste kritiek van de tegenstanders van lijfswang betrekking. Lijfswang wordt niet in het belang van de kinderen geacht. Daarnaast is het zo dat degene die eist dat zijn ex-partner, degene die omgang weigert, wordt opgesloten, zichzelf diskwalificeert. Kinderen zullen zich toch afvragen waarom de ene ouder de andere ouder op laat sluiten.

5.2.4 (Dreiging met) gezagswijziging

Wanneer de rechter besluit om het gezag te wijzigen, dan kan het zijn dat de Raad bij de zaak betrokken wordt. De rechtbank kan dan bijvoorbeeld verzoeken om een raadsonderzoek alvorens er besloten wordt of men het gezag zal wijzigen. De Raad is dus niet zozeer bij de wijziging van het gezag (of het dreigen hiermee) betrokken. Wel heeft de Raad een taak, wanneer er een onderzoek moet plaatsvinden naar de thuissituatie van het kind. Uit de enquête blijkt dat de Raad nooit of slechts een enkele keer bij de gezagswijziging wordt betrokken. Wanneer de Raad bij de gezagswijziging wordt betrokken, dan gaat het in alle gevallen om het raadsonderzoek.

Van de negen medewerkers die de vragenlijst hebben geretourneerd, vinden vier personen dat de Raad wel een rol bij de uitvoering hoort te spelen. Men vindt dat, wanneer de rechter een

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 5

gezagswijziging overweegt, deze advies aan de Raad hoort te vragen. In veel gevallen speelt de Raad al een rol bij dergelijke verzoeken.

Met betrekking tot de (dreiging met) gezagswijziging is de meerderheid van mening dat deze niet effectief is. Zes personen zijn deze mening toegedaan. Drie personen vinden de gezagswijziging wel of soms effectief. Deze personen bedoelen dan echter met name het dreigen met de wijziging van het gezag.

De gezagswijziging is in die mate niet effectief, omdat deze het probleem omkeert. De kinderen gaan bij de andere ouder wonen, maar de ouders kunnen nog steeds niet met elkaar overweg. De omgangsregeling zal dan nog vaak niet tot stand komen. Daarnaast wordt de situatie van de kinderen weer veranderd, wat niet tot rust van de kinderen leidt.

Aan de andere kant kan een dreiging met gezagswijziging wel effectief zijn. Met name de weigerachtige ouder wordt aan het denken gezet, wat soms toch tot een oplossing leidt.

5.2.5 Ondertoezichtstelling

Over de taak van de Raad bij een ondertoezichtstelling zijn de meningen verdeeld. Vier personen zeggen bijna altijd bij de uitvoering van een ondertoezichtstelling te worden betrokken. Vijf personen zeggen hierbij nooit of slechts een enkele keer betrokken te worden. De Raad kan een ondertoezichtstelling verzoeken wanneer dat geïndiceerd is. In sommige gevallen komt het voor dat één van de ouders een ondertoezichtstelling verzoekt. Als de rechtbank een ondertoezichtstelling verzoekt dan doet de Raad meestal een onderzoek. De rechtbank kan ook aan de Raad advies vragen omtrent een ondertoezichtstelling. Voorts kan de Raad ook ambtshalve een ondertoezichtstelling bevorderen om de omgang te effectueren. De Raad is overigens niet degene die de ondertoezichtstelling uitvoert; dit is een taak van de gezinsvoogdij-instellingen.

Van de geënquêteerde medewerkers zijn er vijf van de negen van mening dat de Raad een rol behoort te spelen bij de uitvoering van een ondertoezichtstelling. Hierbij valt te denken aan een omgangsondertoezichtstelling. De andere vier personen vinden dat de Raad juist geen taak bij de uitvoering heeft. De Raad heeft volgens hen slechts een functie waar het gaat om het raadsonderzoek. De uitvoering behoort volgens hen bij de gezinsvoogdij-instellingen te liggen.

De ondertoezichtstelling wordt over het algemeen positief gewaardeerd. Vier van de negen medewerkers vinden deze effectief, drie vinden hem soms en twee mensen vinden hem niet effectief.

Wanneer er een omgangsondertoezichtstelling is, kan deze met de juiste aanpak en methodiek door de gezinsvoogdij-instelling erg effectief zijn. Gezinsvoogden kunnen ook vaak een bemiddelende rol spelen en de omgang begeleiden. Wanneer het conflict echter is geëscaleerd, zal ook de gezinsvoogd weinig meer kunnen bereiken. Een ander nadeel is dat een ondertoezichtstelling niet wordt opgelegd puur en alleen omdat een omgangsregeling niet loopt. Er moet aan een zwaardere eis zijn voldaan. Er moet sprake zijn van een ernstige schending van het belang van het kind. Wanneer er een ondertoezichtstelling wordt overwogen, is er dus vaak meer aan de hand dan een niet (goed) lopende omgangsregeling.

5.2.6 Bijzondere curator

Uit de literatuur is gebleken dat de bijzondere curator op het gebied van de effectuering van een omgangsregeling geen grote rol speelt. Ook de medewerkers van de Raad hebben geen ervaring met de benoeming van een bijzonder curator voor een omgangsregeling.

Wel vinden twee van de negen medewerkers dat de bijzondere curator vaker een rol zou kunnen spelen bij de effectuering van een omgangsregeling. Ook zijn zij van mening dat de Raad om de benoeming van een bijzonder curator, inzake de uitvoering van een omgangsregeling, zou moeten kunnen vragen.

De meeste medewerkers van de Raad hebben geen mening over of ervaring met de bijzondere curator. Slechts twee van de negen mensen hebben wel een mening. Zij vinden de bijzondere curator in het kader van een omgangszaak niet effectief. Zij vinden dat deze niets toevoegt aan de bestaande mogelijkheden.

5.2.7 Omgangsbemiddeling en/of omgangsbegeleiding

Van de negen geënquêteerde personen zijn er zeven die zeggen dat zij regelmatig door de rechter bij de bemiddeling worden betrokken. Eén persoon zegt bijna altijd bij de bemiddeling te worden betrokken en één medewerker zegt dat de Raad slechts een enkele keer bij de bemiddeling wordt betrokken.

De rechtbank kan aan een raadsmedewerker vragen te bemiddelen. Het is immers in het belang van het kind wanneer de ouders samen overleggen. De Raad kan ook een onderzoek starten om de ouders aan tafel te krijgen. Ook worden er tussen de rechtbank en de Raad vaak werkafspraken gemaakt omtrent de bemiddeling.

Alle geënquêteerde personen vinden het verder belangrijk dat de Raad een rol speelt bij de bemiddeling en begeleiding. De Raad heeft specifieke deskundigheid op dit gebied en de raadsmedewerkers hebben een speciale training op dit gebied gevolgd.

Alle geënquêteerde personen zeggen dat zij de bemiddeling een effectief middel vinden. Wanneer er goede bemiddeling plaatsvindt, dan kan dit ertoe leiden dat partijen zelf hun verantwoordelijkheid nemen. Als men praat vanuit het belang van het kind dan komen ouders vaak tot inzicht in hun problemen. Doordat ouders in onderling overleg afspraken maken, is er ook sprake van een betere communicatie op ouderniveau. Bij de Raad is gebleken dat bemiddeling in ongeveer de helft van de gevallen effectief is. Helaas wordt nog niet in alle gevallen, wanneer ouders gaan scheiden, een hulpaanbod in de zin van bemiddeling gedaan. Een reden hiervoor werd niet gegeven.

5.2.8 Berusting met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal

In de meeste gevallen wordt de Raad niet betrokken bij de berusting in het niet hebben van omgang. Van de negen medewerkers zeggen er drie een enkele keer bij de berusting in een omgangszaak betrokken te zijn geweest. De overige zes medewerkers zeggen hierbij nooit te worden betrokken. Uit de enquête is niet gebleken of de medewerkers van de Raad partijen ooit adviseren te berusten in het niet hebben van omgang.

Wanneer de berusting al eens voorkomt bij de Raad, dan heeft dit te maken met het feit dat er een raadsonderzoek loopt. Soms komt de niet-gezagsouder er tijdens het raadsonderzoek

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 5

achter dat een omgangsregeling niet haalbaar is. Deze ouder kan er dan voor kiezen om te berusten in het niet hebben van omgang. In een enkel geval adviseert de Raad om te berusten.

Van de negen medewerkers vinden er drie dat de Raad een rol heeft met betrekking tot de berusting. Met name wordt dan bedoeld op de tijdelijke berusting. De Raad kan ouders adviseren om de strijd (even) te staken zodat iedereen tot rust kan komen. In het algemeen wordt door de medewerkers van de Raad echter niet gevonden dat zij een rol in de berusting horen te spelen.

Vier van de negen medewerkers hebben geen mening over de effectiviteit van de berusting. De andere vijf medewerkers zijn verdeeld. Drie van hen zeggen de berusting wel effectief te vinden, terwijl twee personen dit juist niet vinden.

Degenen die berusting effectief vinden doelen hierbij met name op de tijdelijke berusting. Wanneer de ouders de strijd tijdelijk staken, zorgt dit voor rust in het gezin. Deze stap voorkomt spanningen bij de kinderen. De berusting op korte termijn is dus in veel gevallen effectief te noemen.

Op de lange termijn zorgt de berusting echter niet voor een oplossing. Het probleem, het niet hebben van omgang, is immers nog steeds niet opgelost.

5.2.9 Schorsen van de alimentatieverplichting

Alle negen medewerkers van de Raad zeggen dat de Raad nooit om hulp wordt gevraagd bij de schorsing van de alimentatie. Uit de literatuur en jurisprudentie was ook niet gebleken dat deze een taak had op dit gebied. Alle geënquêteerde personen zijn verder van mening dat de Raad geen taak hoort te hebben bij de schorsing van de alimentatieverplichting.

Schorsen van de alimentatieverplichting wordt over het algemeen niet als effectief beschouwd. Drie mensen hebben geen mening over dit middel. De overige zes personen zijn echter allen van mening dat deze mogelijkheid niet effectief is.

De verplichting om alimentatie te betalen en het recht op omgang moet men niet met elkaar vergelijken. Omgang en alimentatie moeten strikt gescheiden blijven. Daarnaast lost het schorsen van de alimentatie volgens respondenten niets op, het zorgt alleen maar voor meer strijd tussen de ouders. Daarnaast kunnen door het schorsen van de alimentatieverplichting de kinderen worden benadeeld.

5.2.10 Het gebruik van de wettelijke en buitenwettelijke methoden en hun effectiviteit

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 5

Uit de vierde figuur blijkt dat de Raad voor de Kinderbescherming om hulp wordt gevraagd bij de gezagswijziging en de ondertoezichtstelling. Daarnaast speelt de Raad een belangrijke rol bij de omgangsbemiddeling en/of begeleiding. Slechts een enkeling vindt dat de Raad ook een rol hoort te spelen bij de uitvoering van de andere middelen.

Uit de vijfde figuur blijkt voorts dat de bemiddeling en/of begeleiding het meest effectief wordt gevonden. Verder vindt men ook de ondertoezichtstelling een effectieve mogelijkheid. De overige middelen vindt men allemaal in meer of mindere mate niet effectief.

5.3 Welke problemen ervaart U bij de uitvoering van de huidige effectueringsmogelijkheden?

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 5

De vierde vraag die is voorgelegd aan de medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming, is de vraag of zij problemen ervaren bij de uitvoering van de huidige effectueringmogelijkheden. Aangezien de Raad voor de Kinderbescherming niet bij de uitvoering van alle middelen is betrokken, blijven de problemen die de medewerkers ervaren vooral beperkt tot die middelen waar zij wel mee te maken hebben zoals de gezagswijziging, de ondertoezichtstelling en de bemiddeling en/of begeleiding.

Ook de medewerkers van de Raad geven aan dat een ouder die weigerachtig blijft ten opzichte van de omgang, deze daardoor frustriert. Wanneer ouders niet met elkaar kunnen praten over de omgang, dan zal geen enkel middel echt soelaas bieden. Ouders kunnen natuurlijk wel hun 'recht' halen, maar als dit recht niet wordt uitgevoerd, dan hebben zij daar niets aan.

Een ander nadeel van de huidige effectueringmogelijkheden is dat geen van allen echt een oplossing voor het kind brengt. Alleen de omgangsbemiddeling kan voor een oplossing zorgen, omdat ouders hier zelf verantwoordelijk zijn voor het resultaat. Lijfswang bijvoorbeeld drijft de ouders alleen maar verder uit elkaar, aldus de geënquêteerde medewerkers van de Raad.

5.4 Kent U nog andere wettelijke of buitenwettelijke middelen om een omgangsregeling te effectueren?

5.4.1 Inleiding

Nadat aan de medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming hun mening was gevraagd over de bestaande middelen, volgde de vraag of zij zelf nog andere oplossingen kennen. Hierbij is hen ook gevraagd waarom zij de door hen genoemde mogelijkheid als een oplossing zagen en of zij problemen zagen bij de uitvoering van deze middelen in de praktijk.

5.4.2 Eventuele andere mogelijkheden

Van de negen medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming waren er zeven die nog andere mogelijkheden kenden om een niet (goed) lopende omgangsregeling te effectueren. De genoemde mogelijkheden zullen puntsgewijs worden toegelicht.

Omgangsbegeleiding

De mogelijkheid van omgangsbegeleiding werd door drie medewerkers genoemd. Zij hadden hierbij met name de omgangsbegeleiding die vrijwillig is op het oog. Met name het BOR-project in Maastricht is een voorbeeld van de begeleiding die werd bedoeld. Vooral het halen en brengen van de kinderen kan in veel gevallen een oplossing zijn. Doordat ouders vrijwillig meewerken aan de omgangsbegeleiding, zijn zij zelf verantwoordelijk voor de omgang. Het middel is effectief, omdat de omgang daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Het probleem zit echter onder andere in de vrijwilligheid. Doordat de begeleiding buiten de juridische procedure valt, heeft men geen stok achter de deur als ouders niet meewerken. Daarnaast is het de vraag wie

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 5

de begeleiding zou moeten uitvoeren. In Maastricht is dit de Raad voor de Kinderbescherming. De vraag is, of de andere vestigingen hier ook tijd en geld voor hebben.

Pas scheiden nadat er een omgangsregeling is

Deze mogelijkheid werd door één persoon genoemd. Partijen zouden pas mogen scheiden nadat zij de omgang hebben geregeld. Zo worden zij gedwongen tot overleg. Het probleem is dat hier een wetswijziging voor nodig is. Ik vraag me echter af of dit middel zal werken. Zelfs wanneer een omgangsregeling wordt afgesproken, is er geen garantie dat deze ook zal worden nageleefd. Daarnaast kunnen mensen ook uit elkaar gaan zonder dat zij scheiden.

Omgangshuis

Eén medewerker noemt de mogelijkheid van een omgangshuis. Dit omgangshuis moet gezien worden als een plaats waar de niet-verzorgende ouders in contact kunnen komen met hun kinderen, eventueel onder begeleiding. Het zou de voorkeur hebben dat de rechter dit kan opleggen. Een omgangshuis kan een oplossing zijn, omdat het een neutrale plek betreft. Hier kunnen partijen eventueel werken aan een meer duurzame oplossing. De problemen met betrekking tot een omgangshuis liggen met name op financieel gebied. Het omgangshuis moet worden opgestart en er is begeleiding nodig.

Hulp tijdens het normale raadsonderzoek

Tijdens het normale raadsonderzoek in scheidings- en omgangszaken kan ook worden gewerkt aan de totstandkoming van een omgangsregeling en de uitvoering hiervan.

Bemiddeling ter zitting

Dit middel is met name effectief omdat het de problemen al in een vroeg stadium aanpakt. Tijdens de zitting kan al worden gewerkt aan een oplossing. Partijen hoeven dan niet meer te worden verwezen naar een professioneel bemiddelaar en een slepende procedure wordt voorkomen.

Verplichte bemiddeling

In dit geval gaan de ouders eerst naar een bemiddelaar alvorens zij de scheiding voorleggen aan de rechter. Op deze manier worden meer rechtszaken voorkomen in de toekomst. Dit levert een besparing op voor de samenleving. Het is alleen niet duidelijk wie dan de verplichte bemiddeling op zich zou moeten nemen. Zou dit de Raad zelf moeten zijn of een andere instelling? Ik ben van mening dat wanneer men kiest voor verplichte bemiddeling, waar ik persoonlijk geen voorstander van ben, men deze in eerste instantie het best kan laten uitvoeren door een advocaat-scheidingsbemiddelaar. Alleen wanneer de Raad al bij dan zaak betrokken is, kan men ervoor kiezen dat deze dan ook de bemiddelende functie heeft.

Kort geding

In sommige gevallen kan een rechtszaak juist therapeutisch werken. Op een zitting wordt veel aandacht geschonken aan de situatie waarin partijen zich bevinden. Daarnaast wordt er ook recht gedaan, waar vaak toch wel ontzag voor is. Het probleem is echter ook hier de hardnekkige weigering om mee te werken aan een omgangsregeling. Als iemand echt niet wil zal ook de uitspraak in een (kort) geding geen zoden aan de dijk zetten. In sommige gevallen is een omgangsregeling gewoon niet haalbaar.

5.5 De mogelijkheden in de ons omringende landen

5.5.1 Inleiding

Tot slot is aan de geënquêteerde personen gevraagd wat hun mening was over een aantal mogelijkheden die in de ons omringende landen worden toegepast. Per mogelijkheid zal worden aangegeven wat de mening van de medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming over een bepaalde mogelijkheid is. Tot slot zal in een figuur worden samengevat of men een middel als goed dan wel slecht beschouwt.

5.5.2 Verplichte bemiddeling

Alle negen personen hebben hun mening gegeven over de mogelijkheid van verplichte bemiddeling. Opvallend is dat de meerderheid voor verplichte bemiddeling is. Zeven personen zijn voorstander van verplichte bemiddeling, terwijl er twee tegen zijn. Op deze manier worden partijen immers gedwongen tot overleg. Zij worden gedwongen na de scheiding hun verantwoordelijkheden op te pakken. Het is, vindt men, in ieder geval de moeite waard om als experiment te proberen.

De tegenstanders van verplichte bemiddeling hebben met name hun twijfels over het verplichte karakter dat zo aan de bemiddeling wordt verbonden. Voor een geslaagde bemiddeling is het juist van belang dat er enige bereidheid is om tot een oplossing te komen. Door het te verplichten kan juist deze vrijwillige medewerking verloren gaan. Mensen moeten echt een oplossing willen, want pas dan slaagt de bemiddeling.

5.5.3 Strafrechtelijke sanctie

Van de negen medewerkers hadden er acht een mening over de mogelijkheid van een strafrechtelijke sanctie. Van deze acht zijn er zeven tegen deze mogelijkheid. Zij zijn van mening dat een strafrechtelijke sanctie vaak niet in het belang van het kind is. Ook is het zo dat sancties vaak niet tot een oplossing van het probleem zorgen, zij drijven het zelfs vaak op de spits. Daarnaast is het zo dat het strafrecht in de regel niets toevoegt aan de bestaande mogelijkheden. De persoon die eventueel voor een strafrechtelijke sanctie is, doelt hierbij op een geldboete. Gevangenisstraf gaat ook deze persoon te ver.

5.5.4 Niet mogen scheiden als de kinderen jonger dan 12 jaar zijn

Van de medewerkers van de Raad waren acht personen het met deze stelling niet eens. Ten eerste is de stelling niet reëel, geen huwelijk is beter dan een slecht huwelijk. Daarnaast gaat het ten koste van de kinderen wanneer de ouders constant in een gevecht verwickeld zijn. Kinderen vinden het niet leuk als hun ouders ruzie hebben, zij worden hierdoor ook in hun stemming beïnvloed. Men kan ook niet van ouders verwachten dat zij voor de kinderen bij elkaar blijven. Als zij elkaar echt niet meer mogen, is dit een hel voor de ouders en de kinderen.

5.5.5 Contempt of court

Geen van de medewerkers van de Raad heeft zijn mening gegeven over de mogelijkheid van 'contempt of court'. Of men had geen mening, of men kende het middel eenvoudigweg niet.

5.5.6 Omgangshuizen

Van de negen medewerkers hadden er vijf een mening over de omgangshuizen. Alle vijf waren

zij voorstander van de mogelijkheid van een omgangshuis. In Amsterdam is men vanuit de Raad zelfs bezig met het opzetten van een omgangshuis. Een omgangshuis kan een prima aanvulling zijn op de mogelijkheden die in Nederland bestaan, aldus deze geënquêteerden.

5.5.7 Effectueringmogelijkheden in de ons omringende landen

Uit de figuur blijkt dat de omgangshuizen en de verplichte bemiddeling in overwegende mate positief worden gewaardeerd. De meerderheid van de raadsmedewerkers vindt verplichte bemiddeling zeker de moeite waard. De mogelijkheid van het hebben van omgang in een omgangshuis, wordt als een nuttige aanvulling op de omgangsbegeleiding en omgangsbemiddeling gezien.

5.8 Conclusie

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 5

De Raad voor de Kinderbescherming heeft in de meeste gevallen geen taak bij de uitvoering van een omgangsregeling. Toch zijn zij vaak via een raadsonderzoek bij de zaak betrokken. De Raad heeft dus wel inzicht in de problematiek die speelt bij het niet-nakomen van een omgangsregeling.

Uit de enquête die is toegezonden aan de Raad kan een aantal conclusies worden getrokken. De middelen tot effectuering van omgang waar de Raad bij betrokken wordt, blijken ook de middelen te zijn die de medewerkers van de Raad als meest effectief beschouwen. Met betrekking tot de uitvoering van de huidige effectueringsmogelijkheden konden de medewerkers niet over alle middelen een oordeel geven. Dit omdat de uitvoering van de meeste mogelijkheden geen raadstaak is. Wel hadden de medewerkers een mening over de effectiviteit van de genoemde middelen.

De bemiddeling en/of begeleiding blijkt steeds meer terrein te winnen. De Raad heeft hier ook een belangrijke taak, want zij kan gevraagd worden tussen partijen te bemiddelen. De geënquêteerde medewerkers worden over het algemeen regelmatig bij de bemiddeling betrokken. Zij vinden ook dat de Raad een rol behoort te spelen op het gebied van de bemiddeling. Daarnaast zijn zij unaniem over de effectiviteit van de bemiddeling. Zij vinden bemiddeling zeer effectief. Dit omdat bij bemiddeling partijen zelf verantwoordelijk zijn voor de omgangsregeling.

Naast de bemiddeling en/of begeleiding wordt de ondertoezichtstelling effectief gevonden. Met name aan de rol van de gezinsvoogd wordt veel waarde toegekend. Met betrekking tot de uitvoering van de ondertoezichtstelling zijn de meningen verdeeld. Een aantal medewerkers zegt altijd bij een ondertoezichtstelling betrokken te worden, terwijl de anderen zeggen dat zij hier vrijwel nooit bij betrokken worden. De Raad wordt bij de ondertoezichtstelling betrokken wanneer een raadsonderzoek vereist is. Daarnaast kan het zo zijn dat de Raad op grond van haar onderzoek aangeeft dat een ondertoezichtstelling gewenst is. De medewerkers van de Raad zijn eveneens verdeeld over de vraag of zij een rol behoren te spelen bij een ondertoezichtstelling. Wanneer zij van mening zijn dat dit nodig is, doelen zij voornamelijk op de omgangsondertoezichtstelling. Opvallend is dat ook de medewerkers van de Raad de ondertoezichtstelling zeer effectief vinden.

Wanneer er sprake is van (het dreigen met) gezagswijziging, wordt de Raad een enkele keer bij de uitvoering betrokken. De Raad is bij de zaak betrokken wanneer is gebleken dat een raadsonderzoek nodig is om een beslissing te kunnen nemen. Een aantal medewerkers vindt dan ook dat de Raad een rol dient te spelen in het geval van een gezagswijziging. De wijziging van het gezag wordt door de meerderheid als niet effectief beschouwd. Het probleem wordt immers als het ware omgedraaid. De dreiging met gezagswijziging wordt door een aantal wel als effectief beschouwd omdat dit de ouders aan het denken zet.

Wanneer het gaat om de uitvoering van een dwangsom dan is de Raad nooit bij de uitvoering betrokken. De geënquêteerde medewerkers vinden dat de Raad ook geen rol bij de uitvoering hoort te spelen. Over de effectiviteit van de dwangsom zijn de meningen verdeeld. De dwangsom kan net die prikkel zijn die partijen nodig hebben om hun verplichtingen na te komen. Aan de andere kant moet wel rekening worden gehouden met de draagkracht van de weigerachtige ouder. Deze moet de dwangsom immers kunnen betalen. Ook bij de dwangsom

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 5

is het echter zo dat, wanneer een ouder echt niet mee wil werken, de dwangsom geen effect heeft.

Bij de berusting in het niet hebben van omgang wordt de Raad nauwelijks betrokken. Wel vindt een aantal medewerkers dat de Raad een taak zou kunnen hebben op dit terrein. Zij geven echter niet aan wat deze taak zou moeten zijn. De berusting wordt niet als effectief beschouwd, tenzij het om tijdelijke berusting gaat. Algehele berusting is echter geen oplossing.

De overige middelen worden allemaal minder effectief gevonden. De Raad is meestal ook niet bij de uitvoering van deze middelen betrokken. Men vindt ook niet dat de Raad bij deze middelen een rol hoort te spelen.

Ook de medewerkers van de Raad geven aan dat de problemen die zij ervaren bij een niet (goed) lopende omgangsregeling, met name op het relationele vlak liggen. Wanneer een ouder echt niet mee wil werken, zal geen enkel middel een oplossing brengen.

Aan de medewerkers van de Raad is gevraagd of zij zelf nog andere oplossingen wisten naast de middelen die men reeds in Nederland kent. Met name de mogelijkheid van begeleide omgang, zoals het BOR-project in Maastricht, werd door een aantal personen genoemd. Deze mogelijkheid biedt ook duidelijk perspectief. In een aantal gevallen zal door deze begeleiding omgang plaats kunnen vinden in gevallen waar dit voorheen voor onmogelijk werd gehouden. Daarnaast werd ook gewezen op de mogelijkheid van het hebben van omgang in een omgangshuis, welke omgang ook onder begeleiding kan plaatsvinden.

Ook de bemiddeling werd als oplossing verder uitgediept. Er werd gewezen op de mogelijkheid van bemiddeling ter zitting en op de mogelijkheid van verplichte bemiddeling. Het niet mogen scheiden voordat de omgang is geregeld, werd slechts door een enkeling als oplossing be-

schouwd. Tot slot kan ook nog worden gewezen op de mogelijkheden die een raadsonderzoek en/of een kort geding kunnen hebben. Deze kunnen er aan bijdragen dat een omgangsregeling tot stand komt.

Van de mogelijkheden uit de ons omringende landen kunnen alleen de verplichte bemiddeling en de omgangshuizen als oplossing worden gezien. De mogelijkheid van een strafrechtelijke sanctie werd door de meerderheid afgewezen. Over 'contempt of court' had men geen mening. De stelling, dat ouders niet mogen scheiden als er kinderen onder de 12 jaar zijn, werd evenmin onderschreven.

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 5

6 Resultaten onderzoek advocatuur

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zullen de resultaten worden besproken van de vragenlijsten die zijn teruggezonden door de advocatuur. In totaal zijn 160 vragenlijsten verzonden naar een groot deel van de advocaten die zijn aangesloten bij de Vereniging voor Advocaat-Scheidingsbemiddelaars (VAS). Aan het verzoek om de vragenlijst te retourneren hebben 55 advocaten voldaan. Uitgaande van deze antwoorden zal per omgangs-executiemiddel uiteen worden gezet wat de reacties van de geënquêteerde personen zijn. Per vraag zal ook, wanneer mogelijk, in een figuur worden weergegeven hoeveel mensen voor een bepaalde optie hebben gekozen. In Bijlage III kunt U de volledige vragenlijst terugvinden.

6.2 Welke methoden worden door U verzocht en vindt U deze effectief?

6.2.1 Inleiding

De beide eerste vragen die aan de advocatuur zijn gesteld, hadden betrekking op de vraag hoe vaak een bepaalde methode door hen in een procedure werd verzocht en waarom juist deze. Hieronder zal worden ingegaan op de vraag of men deze huidige middelen effectief vindt. In een tweetal figuren zal tot slot een overzicht volgen van de gegeven antwoorden.

6.2.2 De dwangsom

Van de vijfenvijftig advocaten kiezen er achtentwintig slechts incidenteel voor de dwangsom. Twee advocaten kiezen regelmatig voor de dwangsom en zes kiezen hem bijna altijd. De overige negentien verzoeken de dwangsom nooit.

De advocaten die de dwangsom bijna altijd of regelmatig namens hun cliënten verzoeken, hebben hiervoor verschillende redenen. Zij zien de dwangsom als een goed pressiemiddel. Een financiële prikkel werkt vaak goed. Het maakt de tegenwerkende partij duidelijk dat deze mee moet werken aan de rechterlijke uitspraak. Daarnaast is het zo dat de dwangsom één van de weinige middelen is, welke worden toegewezen door de rechter.

De personen die de dwangsom nooit of slechts een enkele keer verzoeken, noemen hiervoor ook verschillende redenen. Een aantal advocaten heeft nog niet meegemaakt dat er problemen met betrekking tot de uitvoering van de omgangsregeling waren. Anderen verzoeken de dwangsom bij gebrek aan andere mogelijkheden tot effectuering. Soms heeft men alles geprobeerd en is de dwangsom echt het laatst mogelijke dwangmiddel. Daarnaast is men van mening dat een dwangsom vaak escalerend werkt, zeker in een vroeg stadium. Ook heeft een dwangsom geen zin wanneer de partij deze niet kan betalen. Te denken valt hierbij bijvoorbeeld aan een bijstandsmoeder. Ook werkt de dwangsom niet wanneer deze simpelweg kan worden betaald omdat hij bijvoorbeeld laag is.

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 6

Door het opleggen van een dwangsom wordt het probleem, het niet (goed) lopen van de omgangsregeling, niet opgelost. De communicatie tussen partijen wordt niet verbeterd wanneer de ene partij verzoekt de andere partij een boete op te leggen.

Ondanks dat de dwangsom niet altijd wordt verzocht, is iets meer dan de helft van de advocaten van mening dat deze wel of in ieder geval soms effectief is. Vijfentwintig personen menen echter dat de dwangsom geheel niet effectief is.

6.2.3 Lijfswang

Uit de enquête blijkt dat de dwangsom vrijwel nooit wordt verzocht. Van de vijfenvijftig advocaten kiezen er achtenveertig nooit voor deze mogelijkheid. Van deze groep zijn er vierendertig van mening dat lijfswang geheel niet effectief is. De overige veertien hebben geen mening of zij twifelen aan de effectiviteit van lijfswang. Zeven advocaten kiezen echter een enkele keer voor lijfswang. Zij zijn dan ook van mening dat lijfswang effectief kan zijn. De meest genoemde reden waarom men de lijfswang niet verzoekt, is die van het belang van het kind. Het opleggen van lijfswang is niet in het belang van het kind. De ouder die in hechtenis wordt genomen is vaak een onmisbare schakel in het gezin. Daarnaast is het zo dat een verzoek om lijfswang op te leggen, in de meeste gevallen niet door de rechter wordt gehonoreerd. Ook is het moeilijk om de lijfswang daadwerkelijk uit te voeren. De kosten zijn hoog voor de cliënt en daarnaast kent men in Nederland een cellentekort. Ook hier geldt, dat wanneer men echt niet mee wil werken, geen enkel middel helpt.

6.2.4 (Dreiging met) gezagswijziging

Uit de enquête is gebleken dat gezagswijziging slechts een enkele keer wordt verzocht. Elf advocaten verzoeken hier nooit om, vier regelmatig en twee bijna altijd. De overige achtendertig verzoeken de gezagswijziging een enkele keer.

De redenen, waarom de gezagswijziging nooit of slechts een enkele keer wordt verzocht, lopen niet ver uiteen. Vaak verzoekt men niet om een gezagswijziging omdat dit praktisch onmogelijk is. De niet-verzorgende ouder is misschien heel goed in staat om het kind op te voeden, maar kan dit om praktische redenen niet. Hij kan bijvoorbeeld geen ruimte hebben of in verband met werk te weinig tijd hebben. In de praktijk is dit middel dan ook geen succes, en wordt het nauwelijks toegepast. Meestal voelt de rechter ook niet veel voor dit middel. Daarnaast is het niet-nakomen van een omgangsregeling niet voldoende om het gezag te wijzigen. Er moet meer aan de hand zijn. Het kind moet ernstig nadeel leiden door de weigerachtige houding van de verzorgende ouder. Deze moet ernstig tekortschieten in de opvoeding van het kind.

De gezagswijziging gaat vaak te ver, maar kan wel een nuttig dreigmiddel zijn. De verzorgende ouder wordt zich op deze manier bewust van het feit dat het menens is. Aan de andere kant raakt de gezagswijziging wel de kern van de zaak, deze stelt immers het probleem fundamenteel aan de orde.

Omtrent de effectiviteit van de gezagswijziging zijn de meningen verdeeld. Vierendertig advocaten zijn van mening dat met name het dreigen met een gezagswijziging wel of in

sommige gevallen effectief kan zijn. De gezagswijziging zelf wordt door deze groep echter meestal niet effectief bevonden. Waarom men deze mening is toegedaan, is echter uit de enquête niet duidelijk geworden.

6.2.5 De ondertoezichtstelling

In de praktijk wordt een ondertoezichtstelling meestal nooit of slechts een enkele keer verzocht in het kader van een omgangsregeling. Negenentwintig advocaten hebben nog niet om een omgangs-ondertoezichtstelling verzocht. Twintig advocaten verzoeken de ondertoezichtstelling slechts een enkele keer. Vijf advocaten vragen de ondertoezichtstelling echter regelmatig en één advocaat zelfs bijna altijd.

De reden dat de ondertoezichtstelling nooit of een enkele keer wordt verzocht, is dat het kind in ernstige mate in zijn belang moet zijn geschaad. Er moeten aanwijzingen zijn dat het kind onder de situatie lijdt. Daarnaast twifelen veel advocaten aan de rol van de gezinsvoogd. Het effect van de ondertoezichtstelling is vaak onvoldoende, omdat de gezinsvoogd volgens een aantal advocaten te weinig doet. Ook is men van mening dat deze hulpverlener dikwijls niet in staat is het probleem op te lossen. Ouders willen immers liever niet op de vingers gekeken worden. Te veel bemoeienis van derden is dan ook niet goed. Daarnaast wordt een verzoek om een ondertoezichtstelling in een omgangszaak vaak niet gehonoreerd.

In tegenstelling tot een aantal advocaten die vinden dat de gezinsvoogd niets toe kan voegen, is er een groep die vindt dat een ondertoezichtstelling juist wel goed is. Een gezinsvoogd is immers objectief en deze kijkt naar het belang van het kind, zo vindt men. Wanneer de ouders het probleem zelf niet aankunnen kan de gezinsvoogd een centrale rol spelen. Hij kan bemiddelen met betrekking tot de inhoud en de uitvoering van de omgangsregeling.

Ook over de effectiviteit van de ondertoezichtstelling zijn de meningen verdeeld. Tweeëntwintig advocaten vinden dat een omgangs-ondertoezichtstelling wel of soms effectief is. De ondertoezichtstelling wordt echter nauwelijks opgelegd in verband met de strenge voorwaarden die moeten zijn vervuld. Dit is de hoofdreden waarom drieëntwintig advocaten de ondertoezichtstelling niet effectief vinden.

6.2.6 De bijzondere curator

De benoeming van een bijzondere curator wordt door de geënquêteerde advocaten vrijwel nooit verzocht. Tweënvijftig advocaten verzoeken hier nooit om, twee personen een enkele keer en één advocaat regelmatig. Deze denkt dat een objectief persoon een nuttige rol kan spelen. De bijzonder curator behartigt immers de belangen van het kind, los van de strijdende ouders.

Degenen die nooit een bijzondere curator verzoeken, vinden dat deze niets toevoegt aan de bestaande mogelijkheden. Men vraagt zich af wat een bijzonder curator meer kan doen dan een gezinsvoogd. Het is te vaag wat de bijzonder curator precies kan doen. Daarnaast is een aantal advocaten van mening dat de bijzonder curator niet is bedoeld voor omgangsregelingen. Daarbij wijst de rechtbank, wanneer een bijzonder curator al wordt verzocht, het verzoek vaak af. Een groot aantal advocaten was zelfs niet op de hoogte van de mogelijkheid om een

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 6

bijzonder curator in het kader van een omgangsregeling te benoemen. Onbekend maakt
blijkbaar onbemind.

De meerderheid van de advocaten had geen mening of geen ervaring met betrekking tot de
effectiviteit van de bijzondere curator. Daarnaast vond een grote groep deze niet effectief.
Slechts tien personen zagen wel wat in de rol van een bijzonder curator in omgangsregelingen.
Van deze tien vond één persoon de bijzondere curator slechts soms effectief.

6.2.7 Omgangsbemiddeling en/of omgangsbegeleiding

Uit de enquête blijkt dat de methode van bemiddeling nog niet altijd wordt gekozen. De keuzes
variëren in dit geval. Negen advocaten kiezen nooit voor de methode van bemiddeling.
Tweeëntwintig personen kiezen deze mogelijkheid een enkele keer. Dertien advocaten kiezen
regelmatig voor bemiddeling, terwijl elf personen hier bijna altijd voor kiezen.

De personen die bijna nooit voor bemiddeling kiezen hebben hiervoor een aantal redenen. Zij
zijn van mening dat wanneer iemand hardnekkig weigert, bemiddeling ook niet werkt. Mensen
die echt tegenwerken moeten volgens hen ook harder aangepakt worden. Daarnaast is ook niet
iedere zaak geschikt voor bemiddeling. Men moet immers ook naar de persoon van de cliënt
kijken. Ook had een aantal advocaten geen ervaring met bemiddeling.

De personen die voor de overige opties kiezen (tweeëntwintig advocaten kiezen voor een
enkele keer, dertien advocaten voor regelmatig en elf kiezen er voor bijna altijd) zijn allen van
mening dat bemiddeling de beste oplossing is. Hoewel de bemiddeling volgens hen een goed
middel is, wordt slechts weinig gebruik gemaakt van deze methode omdat in de meeste
plaatsen nog niet voldoende mogelijkheden zijn met betrekking tot professionele bemiddeling.
Het is niet altijd duidelijk wie nu precies de bemiddeling uit moet voeren. Men opteert echter
voor de Raad voor de Kinderbescherming. Daarnaast is er nog geen duidelijkheid met
betrekking tot de kosten en wie deze moet dragen.

De advocaten die regelmatig of bijna altijd voor bemiddeling kiezen, zijn van mening dat
bemiddeling in de regel goed werkt. Het probleem zelf oplossen werkt beter dan een beslissing
laten nemen door derden. De oplossing die ontstaat is vaak een langdurige, omdat deze door
partijen aanvaard is en partijen zelf tot deze oplossing zijn gekomen. Voorwaarde is wel dat
partijen vrijwillig meewerken aan de bemiddeling en dit is afhankelijk van de persoon van de
ouders.

Ondanks dat de methode van bemiddeling en/of begeleiding niet altijd wordt gekozen, is een
grote meerderheid van mening dat bemiddeling zeer effectief is. Men vindt dit van de huidige
effectueringmogelijkheden de beste oplossing. Vier personen van de vijfenvijftig hadden geen
mening, de overige advocaten vonden bemiddeling wel of soms effectief.

6.2.8 Berusting met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal

In de praktijk blijkt dat de meerderheid van de advocaten hun cliënt nooit of slechts een enkele
keer adviseren te berusten in het niet hebben van omgang. Van de vijfenvijftig geënquêteerde
advocaten zeggen er slechts drie dat zij hun cliënt regelmatig adviseren te berusten in het niet

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 6

hebben van omgang. Soms is er immers geen andere mogelijkheid dan de berusting. In de beschikking kan het kind dan later zien dat de ouder er alles aan heeft gedaan om omgang te krijgen, maar dat dit niet is gelukt.

Over het algemeen adviseert men dus niet om te berusten, negenentwintig advocaten adviseren dit nooit en drieëntwintig advocaten adviseren dit slechts een enkele keer. De voornaamste reden hiervoor is dat de berusting niet als oplossing voor een niet (goed) lopende omgangsregeling gezien kan worden. Men vindt dat de berusting vaak te ver gaat en berusten is daarnaast erg moeilijk voor de niet-gezagdragende ouder. Alleen wanneer het echt niet anders kan, zal voor berusting gekozen worden. Ook wanneer berusting in het belang van het kind is, kan men volgens respondenten hiervoor opteren. Als onderzoek van de Raad voor de Kinderbescherming bijvoorbeeld uitwijst dat een omgangsregeling niet in het belang van het kind is, kan men er voor kiezen te berusten. De niet-gezagdragende ouder kan er ook zelf voor kiezen om te stoppen met de strijd. Dit kan echter ook een financiële reden hebben. Definitieve berusting moet dus volgens de geënquêteerden niet gezien worden als oplossing. Tijdelijke berusting kan volgens hen echter wel nuttig zijn, want partijen hebben zo immers de tijd om rustig over het een en ander na te denken.

Berusting wordt over het algemeen niet effectief bevonden. Slechts tien advocaten vinden berusten wel of soms effectief. Zij doelen dan echter met name op de tijdelijke berusting. Dertig advocaten vinden het berusten niet effectief. De overigen hadden geen mening of geen ervaring.

6.2.9 Schorsen van de alimentatie-verplichting

Het schorsen van de alimentatie-verplichting bij het niet (goed) nakomen van een omgangsregeling wordt door het merendeel van de advocaten nooit verzocht. Slechts elf van de vijfenvijftig advocaten kiest een enkele keer voor deze mogelijkheid. Zij zien de schorsing van de alimentatieverplichting veeleer als dreigmiddel dan als effectueringsmogelijkheid. Een enkeling ziet hierin echt een oplossing, ondanks dat het niet verzocht wordt. Als ultimatum remedium vinden zij deze mogelijkheid wel goed. De verzorgende ouder is vaak gevoelig voor financiële dwang. Wanneer men de schorsing van de alimentatieverplichting verzoekt, moet men wel rekening houden met de financiële situatie van de verzorgende ouder. Deze moet voldoende middelen overhouden om het kind te kunnen onderhouden. De advocaten die een enkele keer schorsing van de alimentatieverplichting verzoeken, zijn dan ook van mening dat deze effectief is. Van degenen die er nooit om verzoeken, is slechts een enkeling van mening dat deze mogelijkheid soms effectief kan zijn.

Het merendeel van de advocaten kiest nooit voor deze mogelijkheid. Zij zijn, evenals de rechters en de medewerkers van de Raad, van mening dat een omgangsregeling en de alimentatieverplichting niet met elkaar vergeleken moeten worden. Ook de advocaten zijn van mening dat de alimentatie niet moet worden gezien als kijkgeld. Daarbij wordt door de schorsing van de alimentatie het probleem ook niet opgelost. Het leidt in de meeste gevallen alleen maar tot escalatie van het conflict. Het schorsen van de verplichting om alimentatie te betalen is verder ook niet in het belang van de kinderen. Wanneer door de schorsing van deze verplichting het

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 6

gezin onder het bijstandsniveau komt, worden immers ook de kinderen door deze maatregel getroffen. Daarbij werkt de maatregel in de praktijk nauwelijks en rechters zijn zéér terughoudend en wijzen een verzoek om de alimentatie te schorsen dan ook meestal af. De personen die nooit voor deze mogelijkheid kiezen zijn ook grotendeels van mening dat het schorsen van de verplichting alimentatie te betalen niet effectief is. Een aantal van hen heeft echter geen mening over de effectiviteit. Een enkeling vindt deze mogelijkheid onder omstandigheden soms wel effectief.

6.2.10 Het gebruik van de wettelijke en buitenwettelijke methoden en hun effectiviteit

Uit figuur 7 blijkt dat met name de bemiddeling en/of begeleiding het meest wordt geadviseerd door de advocaten. De overige mogelijkheden worden in het algemeen slechts een enkele keer verzocht.

De omgangsbemiddeling en/of begeleiding wordt door de meerderheid der geënquêteerde advocaten ook als meest effectief beschouwd. Daarnaast zijn de dwangsom, de (dreiging met) gezagswijziging en de ondertoezichtstelling redelijk effectief.

6.3 De taak van derden bij de uitvoering van de effectueringsmogelijkheden

6.3.1 Inleiding

Uit de literatuur was niet duidelijk gebleken wanneer derden een rol bij de uitvoering van een omgangsregeling spelen. In de vragenlijst kwam om die reden de vraag aan de orde, welke instellingen nu precies werden betrokken bij de uitvoering van een omgangsregeling. Men had hierbij de keus uit: de Raad voor de Kinderbescherming, Gezinsvoogdij-instellingen, het Algemeen Maatschappelijk Werk en een vrije ruimte waarin de geënquêteerde personen zelf een instelling in konden vullen. Allereerst zal worden aangegeven welke instellingen wel eens om hulp worden gevraagd en wanneer dit wordt gedaan. Tevens zal worden aangegeven welke instanties door de advocaten zijn genoemd.

6.3.2 Raad voor de Kinderbescherming

Uit de enquête blijkt dat tweeënveertig advocaten de Raad voor de Kinderbescherming noemen als instantie die wel eens om hulp wordt gevraagd. Meestal is de Raad via de rechtbank al betrokken bij de zaak. Zij zijn meestal ook op de zitting aanwezig. Ook als het niet duidelijk is wat in het belang van het kind is, wordt de Raad bij de zaak betrokken. Wanneer er sprake is van een proefomgangsregeling wordt de Raad om hulp bij de uitvoering gevraagd. In veel gevallen wordt de Raad om advies gevraagd. Daarnaast worden zij betrokken bij de uitvoering van de bemiddeling en de begeleiding. De Raad speelt alleen een rol bij de zaak wanneer de rechtbank haar bij de zaak heeft betrokken. Buiten justitie om, bijvoorbeeld op initiatief van partijen, neemt de Raad geen opdrachten aan.

6.3.3 Gezinsvoogdij-instellingen

Twintig van de geënquêteerde advocaten geven aan dat een gezinsvoogdij-instelling wel eens bij de zaak wordt betrokken. Een gezinsvoogdij-instelling wordt om hulp gevraagd als er een ondertoezichtstelling is of wanneer de rechter deze oplegt. Buiten de ondertoezichtstelling, wordt een gezinsvoogdij-instelling niet om hulp gevraagd.

6.3.4 Algemeen Maatschappelijk Werk

Dertig van de vijfenvijftig advocaten zeggen dat volgens hen het Algemeen Maatschappelijk Werk weleens bij een omgangszaak wordt betrokken. Het Algemeen Maatschappelijk Werk wordt meestal op initiatief van de cliënten ingeschakeld, maar soms ook op initiatief van de

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 6

advocaat. Soms was het Algemeen Maatschappelijk Werk al bij de zaak betrokken omdat partijen hier al om hulp hadden gezocht. Slechts sporadisch wordt het Algemeen Maatschappelijk Werk door de rechtbank bij de zaak betrokken. Het Algemeen Maatschappelijk Werk speelt vaak een bemiddelende rol. Met name in de voorfase of kort na de echtscheiding kan dit effectief zijn. Zo kan de omgang immers weer op gang komen. Voorwaarde is wel dat partijen daadwerkelijk bereid zijn mee te werken. Daarnaast speelt het Algemeen Maatschappelijk Werk een rol bij het ouderschapsreorganisatie-project. Hier kunnen ouders inzicht krijgen in hun rol bij de opvoeding van de kinderen.

6.3.5 Overige instanties

Naast de voorgenoemde instanties wordt ook wel eens hulp gevraagd aan andere instanties bij de effectuering van een omgangsregeling. Zestien van de vijfenvijftig geënquêteerde advocaten zeggen ook wel eens aan een andere instelling hulp te vragen dan de hierboven genoemde.

Zeven advocaten wijzen op de mogelijkheid van een professioneel bemiddelaar. Hierbij kan worden gedacht aan de Raad voor de Kinderbescherming of aan een VAS-bemiddelaar. Ook familieleden of bekenden (door vijf mensen genoemd) kunnen een bemiddelende rol spelen. Voorwaarde is dan wel dat zij door beide partijen volledig worden vertrouwd.

De mogelijkheid om de hulp van een psycholoog of therapeut in te roepen wordt door vijf advocaten genoemd. Deze hulp wordt ingeroepen op initiatief van de cliënten zelf op of initiatief van de advocaat. Ook kan het zijn dat partijen al contact met een psycholoog of therapeut hadden. Slechts een enkele keer zal de rechter de hulp van een psycholoog of therapeut inroepen.

Dit zal hij naar mijn mening slechts in die gevallen doen waarin er meer problemen bij de ouders spelen, dan slechts de problemen die met de verwerking van de scheiding en bijbehorende gevolgen, te maken hebben.

Voorts kan men ook om hulp vragen bij de FIOM of het RIAGG. Partijen moeten hier zelf naar toe met een hulpvraag.

Tot slot wordt nog de mogelijkheid van een bijzonder curator alsmede de hulp van het GG en GD genoemd. Een advocaat als bijzonder curator kan een snelle oplossing zijn. Door een familierecht-advocaat te benoemen zullen ook de belangen van het kind voldoende worden gewaarborgd. De GG en GD speelt slechts een rol wanneer partijen hier al hulp hebben gezocht.

6.4 Welke problemen ervaart U bij de huidige middelen?

De vierde vraag had betrekking op de problemen die advocaten ervaren bij de huidige effectueringsmogelijkheden. De antwoorden kunnen worden uitgesplitst in twee groepen. De eerste groep heeft betrekking op de algemene problematiek omtrent de effectuering van omgangsrecht, de tweede groep heeft betrekking op de problemen die advocaten aangeven met betrekking tot de diverse instanties.

Zoals al eerder is gebleken, helpt geen enkel middel wanneer mensen echt niet mee willen werken. Soms wordt dan de omgangsregeling tijdelijk stop gezet, dit is echter vaak het begin

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 6

van het einde. Snelle effectuering is dus geboden om verdere escalatie tegen te gaan. Deze escalatie kan juist ontstaan door het opleggen van effectueringsmiddelen. Daarnaast kan ook het feit dat beide partijen een advocaat inschakelen, escalerend werken. Het grootste probleem op het relationele vlak is echter, dat partijen hun problemen met de ex-partner niet los kunnen zien van het contact met hun kinderen. Wanneer dit probleem niet wordt opgelost, zal geen enkel effectueringsmiddel helpen.

Verder ontbreekt het vaak aan deskundigheid en tijd. Eén instantie zou vóórop een bemiddelende rol moeten kunnen spelen. Helaas ontbreekt het de huidige instanties aan mankracht. De wachttijden bij de Raad voor de Kinderbescherming, de gezinsvoogdij-instellingen en het Algemeen Maatschappelijk Werk zijn erg lang. Een te lange wachttijd, bijvoorbeeld 6 tot 9 maanden bij de Raad, leidt alleen maar tot verdere escalatie van het conflict tussen de ex-echtgenoten. Daarnaast hebben de hiervoor genoemde instanties ook te weinig tijd om partijen intensief te begeleiden.

Tot slot speelt geld vaak een rol. Partijen willen wel geholpen worden, maar zij willen niet de kosten dragen die aan deze hulp verbonden zijn.

6.5 Kent U nog andere wettelijke of buitenwettelijke middelen om een omgangsregeling te effectueren?

6.5.1 Inleiding

Nadat aan de advocaten hun mening was gevraagd over de huidige effectueringsmogelijkheden, volgde de vraag of zij zelf nog oplossingen wisten voor een niet (goed) lopende omgangsregeling. Ook werd hier gevraagd waarom zij de genoemde mogelijkheid als een oplossing zagen en wat volgens hen de problemen bij de uitvoering zouden kunnen zijn.

6.5.2 Eventuele andere mogelijkheden

Bijna de helft van de advocaten, zesentwintig in totaal, noemde een eventuele oplossing voor omgangsconflicten.

Bemiddeling

De mogelijkheid van bemiddeling werd door de meerderheid genoemd. Elf advocaten noemden deze mogelijkheid, maar er is wel een onderscheid te maken. Zeven advocaten wezen op de mogelijkheid om partijen door te verwijzen naar een professioneel bemiddelaar, waarvan drie advocaten deze bemiddeling wettelijk verplicht zouden willen zien. Bemiddeling is een snelle en concrete manier en deze leidt tot het onderling oplossen van problemen. Ouders leren immers beter communiceren met elkaar. Dit kan de partnerstrijd beëindigen waardoor het belang van het kind wordt onderkend. Alles wat door ouders samen wordt gesteund, is goed voor het kind. Helaas zijn er wel een aantal problemen. Het eerste probleem betreft de kosten van

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 6

bemiddeling, wie moet deze dragen? De overheid of partijen zelf? Daarnaast is er ook een gebrek aan medewerkers/deskundigen die kunnen bemiddelen.

Een viertal advocaten wees op de bemiddeling door een vertrouwenspersoon die uit de familie- of vriendenkring komt. Zo'n vertrouwenspersoon is minder bedreigend voor de ouders dan een professioneel bemiddelaar, ouders zullen eerder hun goede wil tonen en de raad van de vertrouwenspersoon opvolgen. Het is mijns inziens echter niet eenvoudig om een persoon in de familie te vinden die door beide partijen geheel wordt vertrouwd, immers de bemiddelaar kan slechts uit één familie komen en de andere partij kan daar weer bezwaar tegen maken.

Begeleiding

Door vier advocaten wordt de mogelijkheid van omgangsbegeleiding genoemd. Twee personen doelen hierbij op de begeleiding in een omgangshuis en twee personen doelen op het halen en brengen van het kind. Een tussenpersoon die het kind haalt en brengt, kan eventuele problemen tussen de ouders voorkomen. Ook kan deze persoon bij de omgang aanwezig zijn. Daarnaast kan de omgang plaatsvinden in een omgangshuis. Probleem is echter de hoge kosten hiervan. Daarnaast is er ook tijd en deskundigheid nodig bij de begeleide omgang.

Contact tussen de advocaten van beide ouders

Wanneer de ouders beiden al een advocaat hebben ingeschakeld, kunnen deze advocaten proberen te bemiddelen. Wanneer zij samen met de ouders tot een oplossing kunnen komen, wordt de ouders (en de kinderen) een gang naar de rechter bespaard. Deze mogelijkheid werd door twee advocaten genoemd.

Verder procederen

Twee advocaten zagen heil in het verder procederen in de zaak. Door in hoger beroep te gaan, wordt de zaak nogmaals bekeken en is misschien een andere oplossing mogelijk.

De oplossingen die nu volgen en kort besproken worden, werden allemaal één keer genoemd, door verschillende advocaten.

Het recht op informatie en consultatie

Door het recht op informatie en consultatie actief uit te oefenen kan een gunstig klimaat voor de omgangsregeling worden gecreëerd. Voorwaarde is wel dat de verzorgende ouder hieraan meewerkt.

Onherroepelijke gezagswijziging

Een omgangsregeling moet vanzelfsprekend zijn, tenzij er een aangetoond risico voor het belang van het kind is. Wanneer dit risico er is, moet de omgangsregeling worden begeleid door deskundige derden. Wanneer de verzorgende ouder niet meewerkt, dan moet er meteen gezagswijziging plaats vinden.

Rechtsbijstand weigeren

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 6

De ouder die niet meewerkt aan de uitvoering van een omgangsregeling, moet alle rechtsbijstand geweigerd worden. Zo kan nakoming worden afgedwongen.

Uithuisplaatsing

Uithuisplaatsing kan een geschikt middel zijn. Er moet echter wel meer aan de hand zijn dan het enkele afwerpen van de omgang.

Kinderen in de besluitvorming betrekken

Kinderen in de leeftijd van 8 tot 12 jaar kunnen in de besluitvorming betrokken worden. In een procedure gebeurt dit al, omdat de rechter op grond van 809 Rv kinderen van twaalf jaar en ouder hoort (kinderen onder de twaalf jaar hebben ook een hoorrecht indien zij kennelijk in staat zijn tot een redelijke belangenwaardering terzake).

Geen omgangsregeling, geen scheiding

Ouders mogen pas scheiden als de omgang is geregeld. Deze mogelijkheid waarborgt de omgang echter niet. Men kan een regeling afspreken, maar deze moet wel worden nagekomen. Daarnaast kunnen mensen uit elkaar gaan zonder officieel te scheiden.

(Dreigen met) ontvoering

De advocaat die deze mogelijkheid aangaf, zei er wel bij deze niet te adviseren. Het gebeurt echter wel, ondanks dat het niet in het belang van het kind is. Daarbij maakt de ontdekking van de verblijfplaats van het ontvoerde kind een eind aan de situatie. Ontvoering is echter geen oplossing voor het probleem, al wordt dit door een klein aantal ouders wel gedacht. In een aantal gevallen leidt het niet hebben van omgang tot ernstige conflicten. In het nieuws komen, naast ontvoering, zo nu dan berichten van ouders die hun kinderen en zichzelf ombrengen, om zo een eind aan de situatie te maken.

6.6 De mogelijkheden in de ons omringende landen

6.6.1 Inleiding

Tot slot is aan de advocaten gevraagd wat zij vonden van de mogelijkheden uit de ons omringende landen.

6.6.2 Verplichte bemiddeling

Eénenvijftig advocaten hebben hun mening gegeven over de verplichte bemiddeling. De meerderheid, vijftendertig, was voor deze mogelijkheid. Een groot aantal was van mening dat bemiddeling het enige is dat kan helpen, mits er een goede deskundige bemiddelaar is. De vraag is echter waar die vandaan moeten worden gehaald. Daarbij moeten ook de kosten van de verplichte bemiddeling geregeld worden. Het moet duidelijk zijn wie voor de financiële gevolgen van deze verplichting opdraait. De rechter moet daarbij de instrumenten hebben om deze verplichte bemiddeling op te kunnen leggen. Belangrijk is wel dat de ouders het belang van de bemiddeling inzien. De rechter zal moeten kijken of een situatie bemiddelbaar is. Een

De effectuering van een omgangsregeling

Hoofdstuk 6

aantal advocaten is van mening dat het vrijblijvende karakter van de bemiddeling af moet. Daarbij is verplichte bemiddeling beter dan helemaal geen bemiddeling. Verplichte bemiddeling schijnt in landen als Noorwegen en de Verenigde Staten heel erg goed te werken. Een deel van de advocaten is wel voor verplichte bemiddeling, maar dan wel als proef. Zij willen eerst zien wat het resultaat van zulk een proef is, alvorens zij invoering van de verplichting willen.

Een kleiner deel van de advocaten, zestien in totaal, ziet geen heil in verplichte bemiddeling. Bemiddeling heeft geen zin als partijen er niet voor open staan. Daarnaast heeft verplichte bemiddeling alleen maar zin als aan het mislukken ervan consequenties zijn verbonden, zoals bijvoorbeeld een gezagswijziging.

6.6.3 Een strafrechtelijke sanctie

Van de vijfenvijftig advocaten hebben er vierenveertig hun mening gegeven over de mogelijkheid van een strafrechtelijke sanctie. Een twaalfstal advocaten was voor de strafrechtelijke sanctie. Deze kan het dwarsliggen van de andere ouder immers tegengaan. Daarnaast kan een strafrechtelijke sanctie tot meer ontzag voor de rechter leiden. Van een sanctie op grond van het strafrecht gaat meer dreiging uit dan van een actie door de ex-partner. Van degenen die voor de strafrechtelijke sanctie is, zijn een aantal van mening dat deze slechts nuttig is met het oog op de preventieve werking van deze sanctie. Zij vinden het, net als de tegenstanders van deze mogelijkheid, niet in het belang van het kind als de ouder in het huis van bewaring zit.

De meerderheid van de advocaten is tegenstander van een strafrechtelijke sanctie. Zij zijn van mening dat een strafrechtelijke sanctie escalerend werkt. Daarbij hoort omgangsrecht niet bij de strafrechter thuis. Met name de bewijsproblematiek ten aanzien van de onrechtmatigheid van het niet nakomen van de omgangsregeling zorgt hier voor een probleem.

6.6.4 Niet mogen scheiden als de kinderen jonger dan 12 jaar zijn

Slechts één van de achtenveertig advocaten onderschrijft deze stelling. Wel stelde deze advocaat voor een hardheidsclausule te verbinden aan deze regeling. De overige geënquêteerden konden zich niet vinden in deze stelling. Zij zijn van mening dat een goede scheiding beter is voor de

kinderen dan een slecht huwelijk. Deze lijden vaak meer onder een slecht huwelijk dan dat zij lijden onder de echtscheiding. Echtscheiding kan soms juist in het belang van de kinderen zijn. Het geeft dikwijls meer rust en veiligheid.

6.6.5 Contempt of court

De meeste advocaten, éénendertig, hadden geen mening over de mogelijkheid van een straf op grond van 'contempt of court'. Van de overige advocaten waren er zes voor deze mogelijkheid, maar zij gaven hier geen van allen een reden voor aan. De achttien advocaten die niets in deze mogelijkheid zagen, gaven hiervoor ook geen uitgebreide motivatie. Zij vonden dat er in Nederland al genoeg effectueringmogelijkheden zijn, en dat 'contempt of court' hier dus niet

nodig is. Daarbij was een enkeling van mening dat rechterlijke uitspraken per definitie al behoren te worden nageleefd.

6.6.6 Omgangshuizen

Van degenen die hun mening hebben gegeven waren er zevenentwintig voor, en vier tegen de mogelijkheid van omgang in een omgangshuis. Als proef kan omgang, in het kader van bemiddeling, volgens de voorstanders een nuttige aanvulling zijn op de mogelijkheden die er nu voorhanden zijn. Wel moet omgang in een omgangshuis als tijdelijke oplossing worden gezien. Daarnaast is het een oplossing als de weigerachtige ouder bang is voor ontvoering of seksueel misbruik. Voorwaarde is dan dat de omgang goed geleid en begeleid wordt.

De tegenstanders zijn van mening dat omgangshuizen te klinisch zijn, kinderen moeten in huiselijke sfeer met hun ouders om kunnen gaan. In een vreemde omgeving kan het voor zowel de ouder als het kind moeilijk zijn normaal met elkaar om te gaan. Ook is het moeilijk om in zo'n huis jezelf te zijn. Daarbij zijn er ook voldoende andere mogelijkheden in Nederland.

6.6.7 Effectueringmogelijkheden in de ons omringende landen

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 6

De verplichte bemiddeling en de mogelijkheid van omgang in een omgangshuis worden overwegend positief gewaardeerd. De overige mogelijkheden worden over het algemeen niet effectief gevonden.

6.7 Conclusie

Uit de enquête die is toegezonden aan de advocatuur blijkt dat van de mogelijkheden die wij in Nederland kennen de bemiddeling en/of begeleiding het meest wordt geadviseerd. Wanneer partijen hiervoor openstaan, lijkt de bemiddeling de beste methode. De oplossing is dan gecreëerd door onderling overleg. Partijen staan hier geheel achter. Bemiddeling wordt door de meerderheid dan ook erg effectief gevonden.

Van de andere middelen worden alleen de dwangsom, de gezagswijziging en de ondertoezichtstelling verder nog wel eens verzocht, maar het aantal verzoeken is bijna te verwaarlozen. Deze middelen worden, op de dwangsom na, minder effectief gevonden. De overige middelen worden nauwelijks verzocht in een procedure; men vindt ze dan ook nauwelijks of soms helemaal niet effectief.

Van de instanties waaruit men kon kiezen, werd de Raad voor de Kinderbescherming het meest om hulp gevraagd. Reden hiervoor is dat de Raad meestal bij de zaak betrokken is wanneer deze aanhangig is bij de rechtbank. Ook wordt de Raad betrokken bij de bemiddeling en de begeleiding. De gezinsvoogdij-instellingen worden alleen betrokken bij de zaak als het om een ondertoezichtstelling gaat. In alle andere gevallen speelt deze instantie geen rol. Het Algemeen Maatschappelijk Werk wordt meestal op initiatief van de cliënten ingeschakeld. Een enkele keer gebeurt dit op initiatief van de advocaat. Met name bij de ouderschapsreorganisatie speelt het Algemeen Maatschappelijk Werk een rol. Naast deze instanties wordt sporadisch hulp gezocht bij andere instanties of personen. Te denken valt hierbij aan een deskundig bemiddelaar of een psycholoog.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 6

De problemen die spelen bij een niet (goed) lopende omgangsregeling kunnen worden onderscheiden in twee groepen. Allereerst kunnen de problemen op het relationele vlak liggen. Als men niet mee wil werken, dan zal geen enkele effectueringmogelijkheid voor een oplossing zorgen. Daarnaast ontbreekt het aan een instantie die de tijd heeft voor deze problematiek, als hiervoor ook de deskundigheid in huis heeft.

Naast de bestaande mogelijkheden wordt door de advocaten een aantal andere mogelijke oplossingen genoemd. De methode van bemiddeling en/of begeleiding wordt door de meerderheid als oplossing aangegeven. Daarnaast wordt gewezen op de mogelijkheid van contact tussen de advocaten van beide ouders. Ook de mogelijkheid van verder procederen wordt geopperd.

Van de mogelijkheden die men in de ons omringende landen kent, kunnen alleen de verplichte bemiddeling en de mogelijkheid van het hebben van omgang in een omgangshuis als een eventuele oplossing worden gezien. De overige mogelijkheden worden nauwelijks effectief gevonden.

DEEL 3: CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

7 Conclusies en aanbevelingen

7.1 Inleiding

Wanneer ouders gaan scheiden ontstaan er vaak problemen. Deze problemen kunnen van materiële aard zijn, maar zijn dit meestal niet. Er spelen meestal ook problemen op het emotionele vlak. Men kan natuurlijk wel ruzie maken om bijvoorbeeld de stereotoren, maar hier ligt vaak een dieperliggend probleem aan ten grondslag. Ook in de gevallen waarin men vecht om het gezag over de kinderen en de omgang van de niet-gezagdragende ouder met deze kinderen, ligt hieraan meestal een ander probleem ten grondslag. Het probleem waar op gedoeld wordt, is de verstoorde communicatie tussen de ouders.

In veel gevallen zal, wanneer ouders gaan scheiden, de communicatie tussen hen verstoord zijn. Waar zij in het begin van hun huwelijk nog goed met elkaar overweg konden, kunnen zij dat nu niet meer. Ze verwijten elkaar van alles, en dan met name het mislukken van het huwelijk. Als ouders al communiceren, dan zal ruzie in veel gevallen het gevolg van deze verstoorde communicatie zijn. De emoties zijn te hoog opgelopen om nog normaal met elkaar te kunnen praten. Om elkaar te raken worden de kinderen vaak de inzet van de echtscheiding. Ook wanneer de echtscheiding een feit is, kan deze communicatiestoornis en daarbij de pijn die een echtscheiding met zich meebrengt, voor een hoop problemen zorgen: de verplichting om alimentatie te betalen wordt niet nagekomen, de ex-partner blijft zich bemoeien met het leven van zijn voormalige partner of de omgangsregeling wordt gefrustreerd. In veel gevallen wordt de afgesproken (of de door de rechter opgelegde) omgangsregeling niet (goed) nagekomen. Daarbij kan ook een nieuwe relatie van de voormalige partner, voor problemen zorgen. De ouder die de kinderen verzorgt kan het contact met de andere ouder geheel tegenhouden of beïnvloeden. In een aantal andere gevallen vindt de omgang wel plaats, maar zijn de kinderen door de verzorgende ouder als het ware voorbereid op de omgang. De verzorgende ouder heeft hen misschien wel van alles wijsgemaakt over de andere ouder. Hierdoor kan het zijn dat de kinderen aangeven deze ouder niet te willen zien. Ook kunnen zij, wanneer zij de omgangsgerechtigde ouder wel willen zien, in een loyaliteitsconflict belanden. De kinderen worden op deze wijze de dupe van de conflicten tussen hun ouders. Al deze problemen hebben hun weerslag op de wijze waarop ouders na een scheiding met elkaar omgaan.

Wat sommige ouders niet willen zien, is dat de omgang met beide ouders in vrijwel alle gevallen in het belang van het kind is. Het kind is er in zijn ontwikkeling bij gebaat om contact te houden met beide ouders. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen is omgang met beide ouders niet in het belang van het kind.

Wanneer een omgangsregeling niet (goed) wordt nageleefd, kennen we in Nederland verschillende sanctiemogelijkheden. Uit dit onderzoek is gebleken dat deze mogelijkheden meestal niet leiden tot een oplossing van het echte probleem. Aan het frustreren van een omgangsregeling ligt immers een ander probleem ten grondslag, namelijk de verstoorde communicatie.

7.2 De effectueringsmogelijkheden

7.2.1 Inleiding

In deze paragraaf zal ik een overzicht geven van de effectueringsmogelijkheden die in mijn ogen gewenst zijn. Allereerst zal ik stilstaan bij de verschillende mogelijkheden van bemiddeling. Ook zal ik stilstaan bij de verschillende vormen van omgangsbegeleiding. Tot slot zal ik een drietal van de huidige mogelijkheden behandelen, te weten de dwangsom, de (dreiging met) gezagswijziging en de ondertoezichtstelling.

7.2.2 Bemiddeling en/of begeleiding

7.2.2.1. Bemiddeling

Aan het begin van het onderzoek heb ik de vraag gesteld hoe een omgangsregeling het best kan worden geëffectueerd. Gezien het feit dat de problemen vaak terug te voeren zijn op de omstandigheid dat ouders niet (meer) (goed) met elkaar kunnen communiceren, mede door de emoties naar aanleiding van de (komende) echtscheiding die nog niet altijd verwerkt zijn, moet de oplossing van het probleem in de methode van bemiddeling gezocht worden. Doordat men niet goed met elkaar kan communiceren, kunnen er geen goede afspraken worden gemaakt met betrekking tot de omgang met de kinderen. Pas wanneer de ouders weer op gelijke voet met elkaar praten, kunnen blijvende afspraken worden gemaakt. Daarnaast kunnen ouders door bemiddeling geholpen worden bij de verwerking van het scheidingsproces. Vaak valt het partijen zwaar om afscheid te nemen van elkaar en hun oude leventje. Bemiddeling pakt niet alleen de problemen over de omgangsregeling aan, maar ook de problemen tussen de ouders.

De bemiddeling kan voorafgaand aan een echtscheiding plaatsvinden maar ook na een scheiding. Bij de bemiddeling kunnen afspraken worden gemaakt met betrekking tot de afwikkeling van de scheiding, maar met name ook afspraken over het gezag en de omgang. De bemiddeling heeft tot doel partijen zelf in staat te stellen oplossingen te vinden voor de conflicten die zijn ontstaan naar aanleiding van de echtscheiding. Zij zijn zelf verantwoordelijk voor de oplossing van hun geschillen. Hierdoor zijn zij ook beter in staat het eindresultaat te accepteren. Een omgangsregeling die door onderlinge overeenstemming tot stand is gekomen zorgt daarbij ook voor minder problemen bij de uitvoering. Voor een goede uitvoering is immers samenwerking tussen beide ouders nodig.

Het is mijns inziens van belang dat de bemiddeling in beginsel plaatsvindt op basis van vrijwilligheid. Partijen moeten echt bereid zijn een oplossing te zoeken voor hun problemen, anders heeft de bemiddeling geen nut. Er is ook gebleken dat bemiddeling op basis van vrijwilligheid de grootste kans van slagen heeft. Toch is er een land dat de bemiddeling verplicht heeft gesteld. In Noorwegen mogen ouders met kinderen jonger dan 16 jaar pas scheiden nadat zij bij een bemiddelaar zijn geweest.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 7

De meerderheid van de geënquêteerde personen in dit onderzoek is van mening dat verplichte bemiddeling voorafgaand aan de echtscheiding, zoals in Noorwegen, een goed middel is. Verplichte bemiddeling kan volgens hen zorgen voor verdere onderhandelingen op basis van vrijwilligheid. Als ouders verplicht worden naar een bemiddelaar te gaan, komen zij snel tot de conclusie dat dit de beste oplossing is en werken zij daarom mee. Door bemiddeling verplicht te stellen worden ouders direct op hun verantwoordelijkheden ten opzichte van hun kinderen gewezen. Bemiddeling kan daarnaast zorgen voor een verminderd aantal beroepen op de rechter. Dit kan tot besparingen in de begroting leiden, welke weer gebruikt kunnen worden om de verplichte bemiddeling te financieren. Daarnaast heeft bemiddeling ook een gunstig effect op de langere termijn. Doordat problemen voorkomen en opgelost worden, kunnen latere kosten verminderd of zelfs voorkomen worden. Wanneer bemiddeling verplicht wordt gesteld, dan zou in mijn ogen de overheid op moeten draaien voor de kosten hiervan. De overheid kan immers niet verwachten dat ouders deze door hen opgelegde plicht zelf financieren. De besparingen die ontstaan door een verminderd aantal beroepen op de rechter zullen mijns inziens niet opwegen tegen de kosten van verplichte bemiddeling. Wanneer de bemiddeling niet slaagt, zullen partijen alsnog de gang naar de rechter maken. Daarbij is tussenkomst van de rechter momenteel ook nodig om te kunnen scheiden. Bij een bemiddelaar kan wel een covenant getekend worden, maar voor de uiteindelijke afwikkeling moet men toch naar de rechter. Om een duidelijk beeld te krijgen van de gevolgen en resultaten van verplichte bemiddeling, zou een proefproject met verplichte bemiddeling wel voor meer duidelijkheid kunnen zorgen.

Ik ben echter van mening dat verplichte bemiddeling, zoals in Noorwegen, geen effectief middel is. Ten eerste is niet ieder geval bemiddelbaar. Wanneer mensen niet bereid zijn hun (hoog opgelopen) emoties aan de kant te zetten, zal de bemiddeling weinig kans van slagen hebben. Men kan partijen niet dwingen mee te werken. Er is toch een zekere medewerking van partijen vereist, wil de bemiddeling kans van slagen hebben. Partijen moeten uiteindelijk vrijwillig meewerken aan de bemiddeling. Daarnaast is in een groot aantal gevallen bemiddeling niet nodig, omdat partijen er zelf wel uit kunnen komen. Ook in die gevallen hoeft de gang naar een bemiddelaar niet gemaakt te worden. En daarbij, als mensen zelf een oplossing willen zoeken, zullen zij de stap naar de bemiddelaar meestal zelf al nemen. Ondanks dat de meerderheid van de geënquêteerde personen wel voor verplichte bemiddeling is, vind ik dit persoonlijk niet de beste oplossing. Mijns inziens kan het gewenste resultaat ook via een andere weg worden bereikt. Bemiddeling moet niet worden verplicht, maar dient wel in de wet te worden opgenomen. Er moet allereerst duidelijkheid komen omtrent de mogelijkheid van bemiddeling in familiezaken. Bij zakelijke conflicten zijn partijen vaak wel op de hoogte van de mogelijkheden van bemiddeling, bij familiezaken ontbreekt deze kennis vaak nog bij partijen. Het zou daarom in mijn ogen goed zijn wanneer partijen, alvorens zij gaan scheiden, op de hoogte zijn van de mogelijkheid van bemiddeling. De overheid zou een campagne kunnen voeren om de bevolking op deze mogelijkheid te wijzen. Indien partijen niet zelf naar een bemiddelaar gaan, omdat zij deze mogelijkheid niet kennen, zou het goed zijn als advocaten partijen op de mogelijkheid van bemiddeling wijzen. Dit kunnen zij doen tijdens het eerste gesprek dat zij, met (één der) echtgenoten, hebben. Tijdens dit gesprek kunnen zij partijen duidelijk maken wat de voordelen van bemiddeling zijn. Deze voordelen betreffen niet alleen partijen zelf, maar bovenal hun kinderen. Daarnaast kent bemiddeling ook een financieel voordeel: één bemiddelaar kost minder dan twee advocaten. Voorwaarde is wel, dat advocaten bereid zijn partijen door te verwijzen naar een bemiddelaar.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 7

Wanneer partijen er uit zichzelf voor kiezen om een beroep te doen op een bemiddelaar, kunnen zij contact opnemen met een advocaat-scheidingsbemiddelaar of een notaris-scheidingsbemiddelaar. Ik ben van mening dat partijen de kosten van deze bemiddeling zelf moeten dragen. Als partijen immers een advocaat nemen, draaien zij ook zelf voor de kosten hiervan op. Van belang is echter dat de bemiddeling niet wezenlijk minder mag kosten dan een advocaat. Het tarief van één bemiddelaar zou in principe even hoog moeten zijn als dat van één advocaat. Wanneer bemiddeling echter veel goedkoper zou zijn dan de procedure via advocaten, dan kan het gebeuren dat mensen om de verkeerde redenen voor bemiddeling kiezen.

Op grond van de Wet op de rechtsbijstand kunnen minder draagkrachtige echtelieden een tegemoetkoming in de kosten van een advocaat krijgen. Dit stelsel zou analoog kunnen worden toegepast voor de zaken waarin het om de kosten van een bemiddelaar gaat. Partijen die minder draagkrachtig zijn kunnen dan terugvallen op het stelsel van de gefinancierde rechtsbijstand.

In eerste instantie is het dus het beste wanneer partijen zelf vrijwillig naar een bemiddelaar gaan. Wanneer dit in een zo vroeg mogelijk stadium gebeurt, heeft bemiddeling de meeste kans van slagen. De standpunten van partijen zullen nog niet echt verhard zijn, wat mogelijkheden biedt voor de bemiddeling. In een aantal gevallen zullen partijen echter niet uit zichzelf naar een bemiddelaar gaan. Zij zullen een procedure starten bij de rechter. Deze moet mijns inziens dan ook de mogelijkheid hebben om partijen te verwijzen naar een bemiddelaar, of hij moet zelf kunnen bemiddelen. Het vrijwillige karakter van de bemiddeling is dan echter niet aanwezig. Ik ben echter van mening dat de rechter, wanneer hij van mening is dat bemiddeling voor een doorbraak kan zorgen, de mogelijkheid moet hebben om bemiddeling op te leggen. Sommige gevallen zijn goed bemiddelbaar en enige dwang kan dan juist wel goed zijn. Soms hebben partijen net dat duwtje in de rug nodig om de stap naar een bemiddelaar te zetten. De rechter moet natuurlijk wel van mening zijn dat er bij partijen enige bereidheid tot bemiddeling is. Verder zal, wanneer partijen het nut van de bemiddeling inzien, de verplichting om mee te werken omslaan in een vrijwillig meewerken.

Omdat momenteel in de wet niet duidelijk is wat de mogelijkheden van de rechter met betrekking tot de effectuering van een omgangsregeling zijn, lijkt het mij gewenst om de bemiddeling en eventueel de begeleiding (zie hiervoor 7.2.1.2) in de wet op te nemen. De mogelijkheid van bemiddeling (en begeleiding) kan in een aparte titel worden opgenomen. Een andere optie is, dat de mogelijkheden met betrekking tot effectuering van een omgangsregeling in Titel 15 (omgang en informatie) worden gevoegd. Als deze mogelijkheden in de wet worden opgenomen dan is het ook aan partijen duidelijk dat de rechter hen kan verwijzen naar een bemiddelaar of omgangsbegeleiding, of dat deze zelf kan bemiddelen. In deze wet moet duidelijk komen te staan wat de bevoegdheden van de rechter zijn. Wanneer kan hij zelf bemiddelen en wanneer moet hij partijen doorverwijzen? Naar wie verwijst hij partijen en wat zijn de sancties bij niet-nakomen?

Als de rechter van mening is dat op zeer korte termijn afspraken tussen partijen mogelijk zijn, kan hij er voor kiezen om ter zitting partijen te bewegen afspraken te maken. De rechter bemiddelt dan zelf. Het nadeel is dat partijen dan niet echt uit zichzelf een oplossing zoeken. Zij zullen zich toch vaak afhankelijk stellen van de mening van de rechter. Ze verwachten toch een oplossing van zijn kant. Wanneer de rechter er voor kiest om zelf te bemiddelen is het beter dat hij dan niet degene is die later alsnog uitspraak moet doen in de zaak. Hij moet dit aan partijen

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 7

ook mededelen. Wanneer de rechter besluit ter zitting te bemiddelen, dan is het wel een voorwaarde dat partijen en hun raadslieden hierop voldoende zijn voorbereid.

De rechter kan er echter ook voor kiezen partijen te verwijzen naar een externe bemiddelaar. Daarnaast kan hij partijen wijzen op de mogelijkheid van omgangsbemiddeling door derden of door familieleden. Welke instantie dan het beste kan bemiddelen, is afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Wanneer de Raad voor de Kinderbescherming bijvoorbeeld al bij de zaak betrokken is, kan de rechter de Raad vragen te bemiddelen. Hij kan partijen ook verwijzen naar de Raad als hij van mening is dat een raadsonderzoek en/of omgangsbegeleiding nodig is.

Mijn voorkeur gaat in de meeste gevallen uit naar een verwijzing naar de Raad voor de Kinderbescherming. Deze is vaak al bij de zaak betrokken middels het raadsonderzoek. De Raad heeft daarnaast ook de vereiste deskundigheid in huis om te bemiddelen. In mijn ogen is juist de Raad geschikt in gevallen waarbij men geen of een slecht lopende omgangsregeling heeft. Dit heeft ook te maken met de opkomst van de omgangsbegeleiding in Nederland. In Maastricht kent men bijvoorbeeld het BOR-project en in Amsterdam is men bezig met het opzetten van een omgangshuis. Ook in andere arrondissementen kent men experimenten met omgangsbegeleiding.

Wanneer partijen ter zitting voor de rechter verschijnen, heeft de rechter in mijn ogen een aantal keuzes. Allereerst kan hij kan er voor kiezen om de zaak zelf te bemiddelen. Met partijen spreekt hij dan een omgangsregeling af. Daarnaast kan hij besluiten partijen te verwijzen naar een professioneel bemiddelaar. Tot slot kan hij natuurlijk besluiten dat een zaak niet bemiddelbaar is en deze op andere wijze afdoen. Hij kan ook een omgangsregeling vaststellen, zonder dat eerst uitgebreid bemiddeld is. De rechter zal per geval moeten bekijken welke wijze van afdoening het beste is.

Als de rechter partijen verwijst naar een bemiddelaar, ongeacht naar welke instantie verwezen wordt, vind ik dat de overheid de kosten van deze opgelegde bemiddeling moet dragen. Wanneer de overheid immers partijen naar een bemiddelaar stuurt, moet de overheid ook de kosten hiervan dragen. Deze keuze lijkt tegenstrijdig in vergelijking met het geval dat partijen vrijwillig naar een bemiddelaar gaan. Indien zij zelf naar een bemiddelaar gaan, moeten zij ook zelf voor de kosten opdraaien, zij het dat zij wel een tegemoetkoming in de kosten kunnen krijgen. Indien de overheid de bemiddeling oplegt, is het mijns inziens niet maatschappelijk verantwoord om deze verplichting door de burgers zelf te laten betalen. Op het moment dat partijen echter door de rechter naar een bemiddelaar verwezen worden, hebben zij al veel kosten gemaakt. Beiden hebben bijvoorbeeld al het honorarium van de advocaat betaald. Met name voor minder draagkrachtige mensen, zou de financiële druk dan te groot kunnen worden. De extra kosten die zij dan nog eens moeten maken, kunnen er toe leiden dat zij de bemiddeling moedwillig en snel laten mislukken, om maar van deze extra kostenpost af te zijn. Wanneer de bemiddeling echter door de overheid wordt betaald, hoeven partijen zich al niet meer druk te maken over de kosten van de bemiddeling. Daarbij is het zo dat mensen die zelf naar een bemiddelaar gaan, veelal ook meer nut zien in de bemiddeling. Zij zullen het dan ook niet erg vinden om deze bemiddelaar te betalen.

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 7

7.2.2.2. *Begeleiding*

Als er een omgangsregeling is, eventueel door bemiddeling tot stand gekomen, kan in sommige gevallen hulp en begeleiding nodig zijn bij de uitvoering van deze omgangsregeling. De begeleiding kan op verschillende manieren vorm worden gegeven. Het kan gaan om het halen en brengen van de kinderen van de ene naar de andere ouder. De persoon die de kinderen haalt en brengt kan ook bij de omgang blijven. Daarnaast kan omgang ook plaatsvinden in een omgangshuis. De laatstgenoemde mogelijkheid kennen we in Nederland (nog) niet.

De omgangsbegeleiding, zoals bijvoorbeeld het BOR-project in Maastricht, kan mijns inziens in veel gevallen een oplossing zijn. Doordat ouders niet direct met elkaar worden geconfronteerd, kunnen zij geen conflicten krijgen over de uitvoering van de omgangsregeling. Wanneer één van beide ouders bang is voor ontvoering of seksueel misbruik, kan degene die de omgang begeleidt (meestal een medewerker of vrijwilliger van de Raad), bij de ouder en het kind blijven. Daarbij kan de persoon die de omgang begeleidt de kinderen helpen bij de overgang van de ene ouder naar de andere. De ouders zullen na verloop van tijd zelf de omgangsregeling uit kunnen voeren. Uit mijn onderzoek is gebleken dat de meerderheid van de geënquêteerde personen ook positief is over de mogelijkheid van omgangsbegeleiding.

De begeleiding, zoals bij het BOR-project, kan naast de Raad voor de Kinderbescherming onder andere worden uitgevoerd door het Algemeen Maatschappelijk Werk, het RIAGG of een familielid. Indien de omgang door een familielid wordt uitgevoerd, zullen partijen misschien makkelijker een bepaalde oplossing aannemen. Hierbij is het probleem echter dat het moeilijk is om een familielid of kennis te vinden, die het vertrouwen van beide ouders geniet.

Begeleiding van de omgang, met of zonder toezicht, moet wel gezien worden als een kortetermijnoplossing. Het doel van de begeleiding is immers het zelfstandig uitvoeren van de omgangsregeling door de ouders. De begeleiding is ook voor ouders niet de meest ideale oplossing. De omgangsregeling wordt wel uitgevoerd, maar met name de niet-verzorgende ouder wil het liefste dat de omgang gewoon bij hem of haar thuis plaatsvindt, zonder begeleiding door een vrijwilliger. Maar aangezien de omgang zonder begeleiding niet plaats zal vinden, is dit de beste oplossing.

Ouders komen bij de begeleiding terecht via een verwijzing door de rechter of uit zichzelf. Deze heeft op de zitting de verwijzing naar omgangsbegeleiding besproken. De rechter kan echter ook aan partijen vragen of zij familieleden en/of kennissen hebben die bereid zijn de omgang te begeleiden. Is er een gezinsvoogd dan kan deze de begeleiding eventueel op zich nemen.

De begeleiding vindt plaats op vrijwillige basis. De ouders, maar vooral de kinderen, moeten bereid zijn mee te werken aan de begeleiding. Wanneer men niet meewerkt, heeft de begeleiding geen nut. In die gevallen moet wederom de gang naar de rechter worden gemaakt. Deze zal dan de zaak op de huidige gangbare wijzen afdoen. Hij kan er dan bijvoorbeeld voor kiezen om een dwangsom op te leggen.

In gevallen dat één van de ouders omgang weigert uit angst voor seksueel misbruik of ontvoering, kan juist de omgangsbegeleiding ertoe bijdragen dat deze ouder wel meewerkt aan de omgang. De angst valt voor een deel weg omdat deze ouder weet dat er iemand bij het

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 7

bezoek aanwezig is. De begeleider kan op zijn of haar beurt de situatie inschatten en bepalen of en op welk moment de omgang normaal, dat wil zeggen bij de omgangsgerechtigde ouder thuis en zelfstandig, plaats kan vinden.

De begeleiding zoals deze bij het BOR-project plaatsvindt, kan bij mensen thuis plaatsvinden. Daarnaast kan de begeleiding, en dan met name die onder toezicht, plaatsvinden in de spelkamer van de Raad. Een andere mogelijkheid is het hebben van omgang in een omgangshuis, zoals in Engeland en Frankrijk. In Nederland kent men deze mogelijkheid nog niet; wel is men in Amsterdam vanuit de Raad bezig met het opzetten van een omgangshuis.

Een omgangshuis is een neutrale omgeving, vergelijkbaar met de spelkamer van de Raad. Maar aangezien de Raad zich niet in iedere stad bevindt en ook beperkte ruimte heeft, zou de mogelijkheid van omgang in een omgangshuis mijns inziens een nuttige aanvulling op de huidige mogelijkheden kunnen zijn. Ouders, maar ook andere familieleden als grootouders, kunnen in een omgangshuis hun kinderen zien. Bij angst voor bijvoorbeeld ontvoering, kan deze omgang door een vrijwilliger of een deskundig medewerker van het omgangshuis worden begeleid. Ook als ouders ver uit elkaar wonen kan een omgangshuis als ontmoetingsplaats dienen. De geëquipteerde personen zien in de mogelijkheid van omgang in een omgangshuis, ook een nuttige aanvulling.

Een ander voordeel van een omgangshuis is dat ouders de kinderen daar zelf naar toe kunnen brengen en ophalen. In het omgangshuis kan dan begeleide omgang plaatsvinden, met of zonder toezicht. De omgangshuizen zouden mijns inziens heel goed gecombineerd kunnen worden met de begeleiding zoals deze momenteel door de Raad in Maastricht gebeurt. Indien de omgang thuis bij de omgangsgerechtigde ouder plaatsvindt, kan een medewerker van de Raad de kinderen halen en brengen om conflicten tussen de ouders te voorkomen. Deze medewerker kan, indien nodig, ook bij het bezoek aanwezig blijven. Wanneer de verzorgende ouder echter ernstige bezwaren heeft tegen de omgang bij de andere ouder thuis, moet men ervoor kunnen kiezen de omgang ergens anders plaats te laten vinden. De spelkamer van de Raad is de huidige oplossing, een omgangshuis zou een betere mogelijkheid kunnen zijn. De ouders zorgen zelf dat de kinderen daar komen en ze zijn op deze wijze zelf verantwoordelijk voor de omgang. Ter plekke kan de omgangsgerechtigde ouder dan contact met de kinderen hebben. De omgang kan begeleid worden door een vrijwilliger of door een deskundige medewerker van de Raad. Wie bij de omgang blijft is afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Naast het contact van de kinderen met één der ouders, zou het mogelijk moeten zijn dat de kinderen ook contact met beide ouders hebben in het omgangshuis.

Een omgangshuis is, net als begeleiding, niet bedoeld voor langere termijn. Het doel van omgangshuizen is het zelfstandig op gang brengen van een omgangsregeling bij de omgangsgerechtigde ouder thuis. Een omgangshuis wordt daarom pas bij de zaak betrokken als de omgang thuis echt niet mogelijk is.

De omgangshuizen zijn met name van belang in de weekeinden. De meeste omgangsregelingen die worden afgesproken of vastgesteld, gelden voor het weekend. Meestal krijgt de omgangsgerechtigde ouder de mogelijkheid om eens in de twee weken en in de (helft van de) vakanties de mogelijkheid zijn kinderen te zien. Wanneer dit niet thuis kan, zou deze

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 7

omgang volgens mij in een omgangshuis plaats moeten vinden. Vraag is echter, waar deze omgangshuizen opgericht zouden kunnen worden.

Het lijkt mij zinvol om in de grotere steden te beginnen met het opzetten van omgangshuizen. De vestiging van de Raad voor de Kinderbescherming van het arrondissement waar deze stad zich bevindt, zou hierbij een coördinerende functie kunnen hebben. De omgangshuizen kunnen worden gevestigd in bestaande gebouwen die in het weekeinde niet worden gebruikt. Te denken valt hierbij aan scholen, peuterspeelzalen en kinderdagverblijven. Wanneer men een dergelijk gebouw als omgangshuis gaat gebruiken, dient men goede afspraken te maken met de eigenaar of beheerder van een dergelijk gebouw. Afspraken moeten worden gemaakt omtrent de spelmaterialen die men al dan niet mag gebruiken, maar ook omtrent de kosten van water, licht en dergelijke. Het lijkt mij het meest zinvol als de Raad de leiding van de omgangshuizen op zich neemt gezien de deskundigheid die de Raad in huis heeft. De Raad is in een aantal arrondissementen ook al belast met andere vormen van omgangsbegeleiding en de Raad is vaak ook al bij de zaak betrokken middels het raadsonderzoek. In weer andere gevallen heeft de Raad een bemiddelende rol gespeeld bij de totstandkoming van de omgangsregeling. Het is daarnaast beter dat één instantie belast is met de begeleiding; er is dan duidelijkheid en uniformiteit voor iedereen omtrent de begeleiding.

Momenteel worden partijen door de rechter verwezen naar de omgangsbegeleiding (BOR-project). In eerste instantie lijkt het het beste dat partijen eveneens door andere instanties (onder andere: AMW, RIAGG, advocatuur) naar begeleiding, al dan niet in een omgangshuis, kunnen worden verwezen. Wanneer tijdens het raadsonderzoek bijvoorbeeld blijkt dat omgangsbegeleiding effectief kan zijn, moet de Raad partijen meteen door kunnen verwijzen naar bijvoorbeeld een omgangshuis. Als men eerst nog naar de rechter moet, is veel waardevolle tijd verloren gegaan. Bij nader inzien lijkt het mij echter beter als de rechter partijen verwijst naar de omgangsbegeleiding. Wanneer de Raad bijvoorbeeld de bevoegdheid heeft om partijen wel of niet naar een omgangshuis te verwijzen, kan deze door zijn eigen belang worden geleid. De Raad is namelijk in mijn visie ook verantwoordelijk voor de omgangshuizen. Hierdoor is de Raad in zijn oordeel niet objectief. Als de rechter partijen echter verwijst, dan is er sprake van een objectieve verwijzing.

Ik ben van mening dat de begeleiding, evenals de bemiddeling, in de wet opgenomen dient te worden. Door deze mogelijkheden in de wet op te nemen, wordt er duidelijkheid verschaft omtrent de mogelijkheden van de rechter, partijen en bij de zaak betrokken derden. Het is niet alleen duidelijk welke opties er zijn, maar het biedt ook duidelijkheid omtrent de uitvoering. Vooral met betrekking tot de bemiddeling kan dit leiden tot een toename van vrijwillige deelname aan bemiddeling. De begeleiding dient vooral ter volledigheid van de mogelijkheden bij het niet-nakomen van een omgangsregeling opgenomen te worden. Partijen nemen deel aan de begeleiding op vrijwillige basis. Aan het niet-meewerken behoeven mijns inziens geen sancties te worden verbonden. Nu de verwijzing naar omgangsbegeleiding na overleg met partijen plaatsvindt, is al eerder duidelijk of partijen hun medewerking wel of niet verlenen. Wanneer zij ter zitting of bij de bemiddeling al aangeven dat zij niet bereid zijn mee te werken aan de begeleide omgang, heeft de rechter de beschikking over een aantal andere

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 7

effectueringsmogelijkheden (zie 7.2.3). Omdat er geen sancties verbonden zijn aan het niet-meewerken aan de begeleiding, kan ook gesteld worden dat de begeleiding om deze reden niet in de wet opgenomen hoeft te worden. Deze mogelijkheid lijkt immers niets toe te voegen. Met name vanuit het oogpunt van rechts-zekerheid, lijkt het mij toch zinvol om deze mogelijkheid in de wet op te nemen.

Daarnaast lijkt het tegenstrijdig dat bij de bemiddeling die door de rechter wordt opgelegd, aan het niet-nakomen ervan sancties zijn verbonden en bij het niet-meewerken aan begeleiding niet. Dit heeft naar mijn mening te maken met het karakter van de middelen. Wanneer men spreekt van bemiddeling, dan moet de omgangsregeling nog tot stand komen. Partijen moeten in onderling overleg een regeling afspreken. Wanneer zij hier al niets voor voelen, wordt gekozen voor een andere sanctie. Als zij immers al niet meewerken aan de bemiddeling, dan zullen zij ook niet meewerken aan omgangsbegeleiding. Partijen kunnen zelf naar een bemiddelaar gaan of hier via de rechter mee in aanraking komen. De rechter kan, als hij meent dat bemiddeling effectief zal zijn, partijen hiernaar verwijzen. Enige dwang kan in sommige gevallen nodig zijn. Bij de omgangsbegeleiding gaat het echter om het daadwerkelijk uitvoeren van de omgangsregeling, die op eigen initiatief of door een beschikking van de rechter tot stand is gekomen. Nu het hier gaat om het meegeven of wegbrengen van het kind, is volledige medewerking van beide ouders vereist. Als zij problemen maken naar aanleiding van de uitvoering van de omgang, heeft dit onmiddellijk zijn weerslag op het kind. Deze zijn immers bij de bemiddeling niet in persoon aanwezig, ondanks dat tijdens de bemiddeling wel over de kinderen wordt gesproken. Als bij de uitvoering van de omgang de ouders ruzie maken over de kinderen, dan zijn deze hierbij vaak aanwezig.

In mijn ogen is begeleiding, naast bemiddeling, een nuttige aanvulling waar het gaat om de effectuering van omgangsrecht. De vraag rest nog, wie voor de kosten van begeleiding moet opdraaien. De overheid draagt de kosten van het BOR-project tot op zekere hoogte. De ouders dragen de kosten van onder andere het vervoer van de kinderen en zij zorgen dat de kinderen WA-verzekerd zijn. Het BOR-project wordt met name ondersteund door vrijwilligers. Het project wordt gecoördineerd door twee medewerkers van de Raad. Ook een omgangshuis draait grotendeels op de belangeloze medewerking van vrijwilligers.

Toch is het niet zo dat omgangsbegeleiding kosteloos kan plaatsvinden. Allereerst is er een overkoepelende organisatie nodig van waaruit een deskundige medewerker de begeleiding, al dan niet in een omgangshuis, coördineert en eventueel begeleidt. De vrijwilligers komen ook niet vanzelf, deze moeten worden geworven door middel van advertenties en dergelijke. Wanneer men voldoende vrijwilligers heeft om de begeleiding op te kunnen zetten, kan men deze niet meteen aan het werk zetten. Zij zullen een cursus of opleiding moeten krijgen alvorens zij op een verantwoorde wijze te werk kunnen worden gesteld. Deze training is nauwelijks kosteloos uit te voeren. Het gebouw waar een omgangshuis wordt gevestigd, kan huur kosten. Daarnaast zijn de kosten van gas, licht en water ook voor degenen die de leiding zullen krijgen over het omgangshuis (de Raad). Ook kantoorbenodigdheden en extra speelgoed kosten ongemerkt veel geld.

In Engeland worden de omgangshuizen grotendeels gesubsidieerd. Verschillende maatschappelijke belangenorganisaties stellen geld beschikbaar voor de financiering van de omgangshuizen. In Nederland hebben wij nauwelijks organisaties die geld vrij kunnen maken

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 7

om de omgangshuizen te financieren. In mijn ogen zou de overheid ook de omgangshuizen moeten financieren, aangezien het hulpaanbod in het algemeen vanuit een overheidsinstantie wordt gedaan (de Raad, de rechterlijke macht). Omgangshuizen kunnen voor een groot deel op vrijwilligers draaien, maar dat wil niet zeggen dat er geen kosten aan zijn verbonden. De overheid zal geld beschikbaar moeten stellen.

De omgangshuizen (en de begeleiding) zijn er mijns inziens niet alleen in het belang van ouders en kinderen, zij zijn indirect ook in het belang van de overheid. Wanneer een scheiding en/of de gevolgen van een scheiding niet goed verwerkt worden, kunnen hierdoor verschillende problemen ontstaan. Men kan onder andere op het werk verminderd presteren of zich ziek melden ten gevolge van de emoties en spanningen die een scheiding teweeg kan brengen. Daarnaast kunnen partijen tengevolge van emotionele problemen zich genoodzaakt voelen om hulp te zoeken bij instanties als het Algemeen Maatschappelijk Werk, het RIAGG, de FIOM of een psycholoog. Deze kosten drukken niet alleen op het bedrijfsleven, maar ook op de overheid. In mijn ogen zouden deze kosten daarom kamerbreed gedragen moeten worden.⁶⁷ Door bemiddeling en begeleiding kan deze psychische schade bij ouders en kinderen in de meeste gevallen voorkomen worden. Dit wil niet zeggen dat emotionele problemen geheel weg te nemen zijn. Een scheiding heeft immers ook gevoelsmatig grote invloed op mensen.

Indien een scheiding (en de gevolgen ervan) niet goed geregeld is, zijn de kinderen in veel gevallen de dupe. Zij bevinden zich tussen de beide ouders in en zullen in een loyaliteitsconflict kunnen komen. Wanneer zij geen contact hebben met één der ouders kunnen zij hierdoor in hun ontwikkeling worden geschaad. Zij missen immers een belangrijke identicatiepersoon. Niet alleen op jeugdige leeftijd, maar ook later kunnen zij hier hinder van ondervinden. Ook hun leerprestaties kunnen lijden onder de scheiding en de gevolgen ervan. De hulp die dan nodig kan zijn, wordt eveneens door de overheid gedragen. Te denken valt hierbij aan psychische hulp die de kinderen nodig kunnen hebben of begeleiding door het Algemeen Maatschappelijk Werk. Ook kan hierbij aan de mogelijkheid van speciaal onderwijs worden gedacht. Wanneer de overheid dus tijdig goede hulp biedt kunnen veel van deze problemen voorkomen worden. Door geld te investeren in tijdige hulp, kunnen de kosten van hulp op langere termijn verminderd en soms zelfs verhinderd worden. Daarbij worden niet alleen kosten op langere termijn voorkomen, maar, wat nog belangrijker is, een hoop ellende. Sommige mensen lijden een leven lang onder een scheiding van hun voormalige partner en hun kinderen. In uitzonderlijke gevallen leiden deze problemen zelfs tot suïcide en kindermoord.

7.2.3 Overige effectueringmogelijkheden

Als de rechter partijen verwijst naar een bemiddelaar en/of begeleider, maar partijen blijken toch niet bereid mee te werken of de bemiddeling/begeleiding mislukt, welke mogelijkheden heeft de rechter dan? Als gescheiden ouders echt niet mee willen werken, zal bemiddeling geen kans

van vragen en antwoorden bij wetsvoorstel 25 451. Daar kwam deze mogelijkheid ook aan de orde. In rechter niet verder op ingegaan. (Tweede Kamer, vergaderjaar 1997-1998, 25 451, nr. 2, p. 32.)

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 7

van slagen hebben. De rechter zal deze partijen ook niet verwijzen naar een bemiddelaar. Ook zal hij partijen in zo'n geval niet snel verwijzen naar omgangsbegeleiding. Wanneer partijen niet bereid zijn om een oplossing te zoeken met behulp van een bemiddelaar, heeft de rechter mijns inziens de beschikking over een aantal effectueringsmogelijkheden. Deze moeten daarom mijns inziens samen met de bemiddeling en de begeleiding opgenomen worden in een aparte wet of worden bijgevoegd bij Titel 15 (omgang en informatie). Het is dan aan een ieder duidelijk welke mogelijkheden de rechter heeft bij het niet-nakomen van een omgangsregeling.

Van de huidige mogelijkheden is uit het onderzoek al gebleken dat zij thans geen van allen tot een echte oplossing leiden. Van deze middelen is mijns inziens alleen de dwangsom enigszins effectief. Ondanks dat de gezagswijziging niet erg effectief lijkt te zijn, kan het toch zinvol zijn deze mogelijkheid in de wet op te nemen, zij het als ultimum remedium. De ondertoezichtstelling is misschien wel effectief, maar hoort in mijn ogen niet thuis bij het omgangsrecht. De rechter komt pas aan deze middelen toe wanneer de eerder genoemde mogelijkheden geen effect sorteren. Hieronder zal ik nader op de genoemde mogelijkheden ingaan.

Uit literatuur, jurisprudentie en de enquête is gebleken dat na de bemiddeling en begeleiding de dwangsom het meest wordt opgelegd ingeval van het niet-nakomen van een omgangsregeling. Deze mogelijkheid wordt door de meerderheid van de geënquêteerde personen ook effectief bevonden. Om deze reden lijkt het mij zinvol om de dwangsom in de wet te handhaven als effectueringsmogelijkheid bij het niet (goed) nakomen van een omgangsregeling. Deze mogelijkheid zou echter wel in Titel 15 opgenomen moeten worden.

Enige dwang, in de vorm van een financiële prikkel, kan partijen net over de streep trekken. De dwangsom kan echter alleen maar opgelegd worden als de betreffende ouder ook gevoelig is voor financiële dwang. Wanneer het de ouder niet uitmaakt dat hij een dwangsom moet betalen en dus gewoon betaalt, of als de ouder zich van dit middel niets aantrekt, heeft de dwangsom geen effect. De ouder moet daarnaast financieel in staat zijn de dwangsom te betalen en deze ouder moet over voldoende draagkracht beschikken. De dwangsom moet wel als uiterste redmiddel gezien worden, de rechter moet de overtuiging hebben dat de dwangsom voor een doorbraak kan zorgen.

Uit mijn onderzoek is gebleken dat de gezagswijziging niet vaak voorkomt als het gaat om de effectuering van een omgangsregeling. Dit middel wordt door rechters ook niet vaak toegewezen. Het niet toestaan van omgang moet het belang van het kind in ernstige mate in gevaar brengen. In de meeste gevallen is aan deze eis niet voldaan. De opvoedingssituatie waarin het kind zich bevindt is meestal wel goed, alleen met betrekking tot de omgangsregeling zijn er problemen. Daarnaast is gezagswijziging een erg ingrijpend middel. Zelfs wanneer de rechter besluit tot wijziging van het gezag, dan moet nog gekeken worden of dit feitelijk mogelijk is. De gezagswijziging wordt over het algemeen niet effectief gevonden, maar de dreiging met wijziging van het gezag kan wel effectief zijn. Ondanks het feit dat ik de gezagswijziging geen goed middel vind, ben ik toch van mening dat deze mogelijkheid wel gehandhaafd moet blijven, zij het als ultimum remedium. In veel gevallen keert een gezagswijziging het probleem alleen maar om. Verder druist de gezagswijziging in tegen een eerder genomen beslissing. Dit middel

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 7

kan in mijn ogen echter wel dienen als een soort stok achter de deur. De rechter moet de mogelijkheid hebben een zwaarder middel op te leggen dan de dwangsom. Slechts in uitzonderlijke gevallen moet door de rechter daadwerkelijk worden overgegaan tot wijziging van het gezag. De rechter zal in gevallen waarin echt niet wordt meegewerkt, een afweging moeten maken tussen de verschillende belangen. Hij moet rekening houden met de belangen van beide ouders en met name het belang van het kind. Wanneer rechters bereid zijn, gelet op de omstandigheden van het geval, daadwerkelijk over te gaan tot wijziging van het gezag kan dit middel een nuttig dreigmiddel zijn. De rechter kan partijen er dan op wijzen dat het niet-meewerken kan leiden tot wijziging van het gezag. Het probleem is dat rechters dan wel de bereidheid moeten hebben om in bijzondere gevallen het gezag te wijzigen. Wanneer zij hiertoe niet bereid zijn, heeft de dreiging geen nut. Bij partijen kan anders immers het idee ontstaan dat deze dreiging niets voorstelt en zij zullen deze waarschuwing gewoon negeren.

De ondertoezichtstelling wordt, zo blijkt uit literatuur, jurisprudentie en het onderzoek, nauwelijks toegepast in het kader van de effectuering van omgangsrecht. Toch is uit mijn onderzoek gebleken dat dit middel wel effectief wordt gevonden. Met name aan de rol die de gezinsvoogd kan spelen, wordt veel waarde toegekend. Deze mogelijkheid wordt echter nauwelijks gebruikt, omdat aan de strenge eis van art. 1:254 BW moet zijn voldaan. Het niet-nakomen van een omgangsregeling is voor het opleggen van een ondertoezichtstelling meestal niet voldoende. Ik heb wel overwogen, op grond van de resultaten van mijn onderzoek, om een suggestie te doen tot uitbreiding van de mogelijkheid van de ondertoezichtstelling met het oog op het niet-nakomen van een omgangsregeling. Er zou dan een speciale omgangsondertoezichtstelling kunnen komen. Het zou echter te ver gaan om de huidige ondertoezichtstelling en de taak van de gezinsvoogd-instellingen zover uit te breiden. De mogelijkheden die door mij genoemd zijn moeten voldoende zijn om een omgangsregeling te effectueren. De omgangsondertoezichtstelling zou hieraan niet wezenlijk iets toe kunnen voegen. Er moeten niet te veel mogelijkheden worden gecreëerd, dan ziet men, wanneer men met de effectuering van omgangsrecht in aanraking komt, door de bomen het bos niet meer. Alleen de middelen die daadwerkelijk effectief kunnen zijn moeten mijns inziens gehandhaafd worden, dan wel worden uitgebreid.

De overige mogelijkheden die we in Nederland nog kennen, vind ik allemaal minder geschikt. De lijfswang gaat in mijn ogen te ver. Het is niet in het belang van het kind om één der ouders gevangen te zetten. Reële executie is evenmin in het belang van het kind. Met name voor kleine kinderen kan het erg beangstigend zijn als zij door een politieman worden opgehaald en naar de niet-gezagdragende ouder worden gebracht. Uit dit onderzoek is voorts gebleken dat de persoon van de bijzondere curator niets toevoegt aan de mogelijkheden die wij momenteel in Nederland kennen. Ook het opschorten van de verplichting om alimentatie te betalen, kan niet als oplossing worden gezien. Ten eerste moeten de verplichting om alimentatie te betalen en het recht op omgang niet op één lijn gesteld worden. Daarnaast is deze mogelijkheid niet in het belang van de kinderen. Deze kunnen benadeeld worden door het schorsen van de alimentatieverplichting in plaats van de ouder tegen wie de maatregel bedoeld is.

Wanneer mensen echt niet mee willen werken, blijven weigeren en er alles aan doen om het contact tussen de ex-partner en de kinderen te voorkomen, is er meestal geen oplossing voor dit probleem. De genoemde middelen zullen in deze gevallen, wanneer men echt blijft weigeren, geen effect hebben. De enige mogelijkheid die de omgangsgerechtigde ouder dan

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

nog heeft is de berusting in het niet hebben van omgang. Immers, in een aantal gevallen is er geen oplossing te vinden die bevredigend is voor alle partijen.

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

Literatuurlijst

- X *Anders scheiden*, Rapport van de commissie Herziening Scheidingsprocedure (Commissie de Ruiter), 2 oktober
- X *De praktijk van het omgangsrecht*, B&A Groep, 1996.
- X M.L.C.C. De Bruijn-Lückers en P. Vlaardingerbroek, *Praktijkboek Scheidingsrecht*, Band 2, Elsevier juridisch, 's
- X Childact; <http://www.fnf.org.uk/childact.htm>.
- X S.M. Cretney and J.M. Masson, *Principles of Family Law*, Sixth edition, London, Sweet& Maxwell 1997.
- X J.E. Doek en P. Vlaardingerbroek, *Jeugdrecht en Jeugdhulpverleningsrecht*, derde herziene druk 1998, Elsevier
- X *Jeugdrecht en Jeugdhulpverleningsrecht in wording, Omgangsrecht*, Wetsvoorstel 18 964.
- X M.J.C. Koens e.a., *Het hedendaagse personen- en familierecht*, tweede druk 1998, W.E.J. Tjeenk Willink,
- X N.V. Lowe and G. Douglas, *Family Law*, Ninth edition, Butterworths London, Edinburgh, Dublin, 1998.
- X S. Mosselmans, Een evolutie op het terrein van het ouderlijk gezag, het omgangsrecht, het hoorrecht van minderjarigen en het recht op informatie van ouders eb hun minderjarige kinderen: Het EVRM. The recommendations on parental responsibilities en het IVRK, *Tijdschrift voor Privaatrecht*, vol. 34 (1997), nr. 2.
- X NACCC; <http://www.naccc.org.uk>.
- X M. Oelkers, Die Reform des Kindschaftsrechts in Deutschland, *FJR* 1998, nr. 10.
- X Th. Rauscher, Das Umgangsrecht im Kindschaftsrechtsreformgesetz, *Zeitschrift für das gesamte Familienrecht*,
- X J. Salzgeber, Gedanken eines psychologischen Sachverständigen zum begleiteten Umgang des Kindes mit einem Elternteil, *Zeitschrift für das gesamte Familienrecht*, vol 46, nr.15, 1999.
- X P. Senaev (ed.), *Co-ouderschap en omgangsrecht*, MAKLU Uitgevers, Antwerpen-
- X Apeldoorn.
- X P. Senaev, *Compendium van het Personen- en Familierecht*, Boekdeel 3, Acco, Leuven, 1996.
- X P.A. Stein, *Compendium van het Burgerlijk Procesrecht*, 11e druk, Kluwer, Deventer, 1997.
- X Tweede Kamer, vergaderjaar 1997-1998, 25 451, nr. 2.
- X C.G.M. van Wamelen, De omgangscurator, *FJR* 1995, nr. 10.
- X Christa Wiertz-Wezenbroek, Mediation, the alternative?, *FJR* 1998, nr. 5.
- X L.H.M. Zonnenberg, *Scheidingsbemiddeling*, Monografieën (echt)scheidingsrecht deel 2, Koninklijke Vermande,

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

Lijst met aangehaalde jurisprudentie

Benelux Gerechtshof

X Benelux Gerechtshof 11 mei 1982, NJ 1983, 613

Europese Hof voor de rechten van de mens

X EHRM 22 juni 1989, NJ 1992, 705

X EHRM 26 mei 1994, NJ 1995, 247

Hoge Raad der Nederlanden

X HR 28 augustus 1939, NJ 1939, 948 m.nt. P. Scholten

X HR 26 juni 1981, NJ 1983, 612

X HR 22 februari 1985, NJ 1986, 3

X HR 5 december 1986, NJ 1987, 527

X HR 5 december 1986, NJ 1987, 957

X HR 20 november 1987, NJ 1988, 281

X HR 10 november 1989, NJ 1990, 628

X HR 2 oktober 1992, NJ 1992, 768

X HR 25 juni 1993, NJ 1993, 628

X HR 3 juni 1994, NJ 1995, 74

X HR 24 januari 1997, NJ 1997, 497

Gerechtshoven

Amsterdam

X Hof Amsterdam 12 juni 1973, NJ 1973, 466

X Hof Amsterdam 29 juni 1977, NJ 1978, 158

Arnhem

X Hof Arnhem 10 april 1973, NJ 1973, 512

X Hof Arnhem 4 februari 1975, NJ 1975, 429

's Hertogenbosch

X Hof 's Hertogenbosch 7 oktober 1991, KG 1991, 370

Leeuwarden

X Hof Leeuwarden 23 oktober 1985, KG 1986, 88

X Hof Leeuwarden 9 oktober 1996, FJR 1997, no. 2, p. 46

President rechtbank

Amsterdam

X Pres. Rb. Amsterdam 6 februari 1997, KG 1997, 70

Alkmaar

X Pres. Rb. Alkmaar 12 juli 1989, KG 1989, 292

Arnhem

De effectuering van een omgangsregeling Hoofdstuk 7

X Pres. Rb. Arnhem 2 februari 1983, KG 1983, 73

X Pres. Rb. Arnhem 6 oktober 1997, KG 1997, 342

Assen

X Pres. Rb. Assen 27 mei 1997, KG 1997, 204 en 314

Rotterdam

X Pres. Rb. Rotterdam 14 april 1992, KG 1992, 188

Rechtbanken

Alkmaar

X Rb Alkmaar 26 juli 1978, NJ 1979, 249

Breda

X Rb. Breda 3 juni 1986, NJ 1987, 262

X Rb. Breda 30 mei 1991, NJ 1992, 451

Rotterdam

X Rb Rotterdam 15 juli 1985, NJ 1986, 564

Utrecht

X Rb Utrecht 25 april 1975, NJ 1975, 430

X Rb Utrecht 23 juli 1980, NJ 1981, 248

X Rb. Utrecht 29 april 1986, NJ 1987, 249

Kantongerecht

Bergen op Zoom

X Ktg. Bergen op Zoom 13 April 1989, PRG 1989, 3115

Bijlagen

Bijlage I:

Vragenlijst voor de Rechterlijke Macht over de effectuering van omgangsrecht.

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

Naam (mag anoniem):

Beroep:

Datum:

Vragen:

1. Als één van de ouders een omgangsregeling tegenwerkt welke van de volgende wettelijke mogelijkheden past U dan toe? (9: aankruisen wat van toepassing is, meerdere antwoorden mogelijk)

9 Dwangsom.

9 Lijfswang/ gijzeling.

9 (dreigen met) gezagswijziging.

9 Ondertoezichtstelling.

9 Benoemen van een bijzondere curator (omgangscurator).

Indien U een methode toepast, hoe vaak doet U dit dan en waarom juist deze?

Indien U een methode niet of nauwelijks toepast, waarom doet U dit dan niet?

Methode:	Hoe vaak?	Waarom past u juist deze methode regelmatig of altijd toe? Of Waarom past U deze methode nooit of een enkele keer toe?
Dwangsom	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	
Lijfswang.	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	
Gezagswijziging.	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	
Ondertoezichtstelling.	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	
Bijzondere curator.	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	

2. Legt U ook wel eens één van de volgende middelen op?

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

- 9 Omgangsbemiddeling en/of omgangsbegeleiding?
- 9 Berusten met eventueel de vermelding hiervan in het proces-verbaal.
- 9 Schorsen van de alimentatieverplichting.

Zo ja, hoe vaak legt U dit op en waarom?

Zo nee, waarom niet?

Middel:	Hoe vaak?	Waarom wel/niet?
Omgangsbemiddeling/ begeleiding.	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	
Berusten met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal.	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	
Schorsen alimentatieverplichting.	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	

3. Vraagt U derden om hulp bij de door U opgelegde middelen (zie vraag 1 en 2)?

- 9 Raad voor de Kinderbescherming.
- 9 Gezinsvoogdij instellingen.
- 9 Maatschappelijk Werk
- 9 Anders, nl.

Wanneer vraagt U deze instellingen om hulp en wanneer niet?

Raad voor de Kinderbescherming:

Gezinsvoogdijinstellingen:

Maatschappelijk Werk:

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

Anders, nl.:

4. Welke problemen ervaart U bij de door U opgelegde middelen?

5. Zijn de huidige middelen in uw ogen effectief? Waarom wel/niet?

Middel:	Waarom wel/niet:
Dwangsom is wel/niet* effectief	
Lijfswang is wel/niet* effectief	
Gezagswijziging is wel/niet* effectief	
Ondertoezichtstelling is wel/niet* effectief	
Benoemen bijzondere curator is wel/niet* effectief	
Omgangsbemiddeling/begeleiding is wel/niet* effectief	

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

Berusten met eventueel vermelding hiervan in het proces verbaal is wel/niet* effectief	
Schorsen alimentatieverplichting is wel/niet* effectief	

(* doorhalen wat niet van toepassing is)

6. Kent U nog andere wettelijke of buitenwettelijke middelen om een omgangsregeling te effectueren?

9 Ja, nl.:

9 Nee.

7. Waarom ziet U dit (deze) als een oplossing(en)?

8. Welke problemen ziet U bij de uitvoering van de door U, onder 6, genoemde mogelijkheden in de praktijk?

9. Wat vindt U van de volgende mogelijkheden?

A. Verplichte bemiddeling (zoals bv. In Noorwegen).

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

B. Strafrechtelijke sanctie (bv. Frankrijk en België).

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

C. Niet mogen scheiden als er kinderen jonger dan 12 jaar zijn.

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

D. Contempt of court (bv. Engeland).

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

E. Omgangshuizen (bv. Engeland en Frankrijk).

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

10. Heeft U verder misschien nog vragen of opmerkingen over dit onderzoek?

Hartelijk dank voor Uw medewerking,
U.Heeffe, Wetenschapswinkel Tilburg.

Bijlage II:

Vragenlijst voor de Raad van de Kinderbescherming over de effectuering van omgangsrecht.

Naam (mag anoniem):

Beroep:

Datum:

Vragen:

1. Wanneer de rechter een middel oplegt om een omgangsregeling te effectueren, wordt U dan bij de uitvoering betrokken? (9= aankruisen wat van toepassing is)

9 Dwangsom.

9 Lijfswang/gijzeling.

9 (dreigen met) gezagswijziging.

9 Ondertoezichtstelling.

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

9 Benoemen van een bijzondere curator (omgangscurator)

Hoe vaak wordt U bij de uitvoering van deze middelen betrokken?

Middel	Hoe vaak?	Waarom een enkele keer of nooit? Waarom regelmatig of bijna altijd?
Dwangsom	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 altijd	
Lijfswang	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 altijd	
(dreigen met) gezagswijziging	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 altijd	
Ondertoezicht- stelling	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 altijd	
Bijzondere curator	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 altijd	

2. Wordt U wel eens om hulp gevraagd bij de uitvoering van de volgende middelen?

- 9 Omgangsbemiddeling en/of omgangsbegeleiding.
- 9 Berusten met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal
- 9 schorsen van de alimentatieverplichting

Middel	Hoe vaak?	Waarom regelmatig of altijd? Of Waarom een enkele keer of nooit?
Omgangsbemid- deling/ begeleiding	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 altijd	
Berusten met eventueel vermelding hiervan in het proces- verbaal	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 altijd	

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

Schorsen van de alimentatieverplichting	☐ nooit ☐ een enkele keer ☐ regelmatig ☐ altijd	
---	--	--

3. Bij welke middelen vindt U dat de Raad een rol bij de uitvoering behoort te spelen?

Waaruit zou deze rol dan bestaan en waarom specifiek bij dit middel?

Middel	Zo ja, waarom en waaruit bestaat deze rol dan? Of Zo nee, waarom niet?
Dwangsom ☐ Ja. ☐ Nee.	
Lijfswang ☐ Ja. ☐ Nee.	
(dreigen met) gezagswijziging ☐ Ja. ☐ Nee.	
Ondertoezichtstelling ☐ Ja. ☐ Nee.	
Bijzondere curator ☐ Ja. ☐ Nee.	
Omgangsbemiddeling ☐ Ja. ☐ Nee.	
Berusten met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal ☐ Ja. ☐ Nee.	
Schorsen alimentatieverplichting ☐ Ja. ☐ Nee.	

4. Welke problemen ervaart U bij de uitvoering van bovengenoemde middelen?

5. Zijn de huidige middelen in uw ogen effectief?

Middel.	Waarom wel/niet?
Dwangsom is wel/niet* effectief	
Lijfswang is wel/niet* effectief	
(dreigen met) gezagswijziging is wel/niet* effectief	
Ondertoezichtstelling is wel/niet* effectief	
Bijzondere curator is wel/niet* effectief	
Omgangsbemiddeling is wel/niet* effectief	
Berusten met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal is wel/niet* effectief	
Schorsen alimentatieverplichting is wel/niet* effectief	

(* doorhalen wat niet van toepassing is)

6. Kent U nog andere wettelijke of buitenwettelijke middelen om een omgangsregeling te effectueren?

9 Ja, nl.:

9 Nee.

7. Waarom ziet U dit (deze) als een oplossing(en)?

8. Welke problemen ziet U bij de uitvoering van de door U, onder 6, genoemde mogelijkheden in de praktijk?

9. Wat vindt U van de volgende mogelijkheden?

A. Verplichte bemiddeling (zoals bv. In Noorwegen).

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

B. Strafrechtelijke sanctie (bv. Frankrijk en België).

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

C. Niet mogen scheiden als er kinderen jonger dan 12 jaar zijn.

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

D. Contempt of court (bv. Engeland).

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

E. Omgangshuizen (bv. Engeland en Frankrijk).

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

10. Heeft U verder misschien nog vragen of opmerkingen over dit onderzoek?

Hartelijk dank voor Uw medewerking,
U. Heffer, Wetenschapswinkel Tilburg.

Bijlage III:

Vragenlijst voor de advocatuur over de effectuering van omgangsrecht.

Naam (mag anoniem):

Beroep:

Datum:

Vragen:

1. Als één van de ouders een omgangsregeling tegenwerkt welke van de volgende wettelijke mogelijkheden verzoekt U dan aan de rechter? (9: aankruisen wat van toepassing is, meerdere antwoorden mogelijk)

- 9 Dwangsom.
- 9 Lijfswang/ gijzeling.
- 9 (dreigen met) gezagswijziging.
- 9 Ondertoezichtstelling.
- 9 Benoemen van een bijzondere curator (omgangscurator).

Indien U een methode verzoekt, hoe vaak doet U dit dan en waarom juist deze?

Indien U een methode niet of nauwelijks verzoekt, waarom doet U dit dan niet?

Methode:	Hoe vaak?	Waarom verzoekt u juist deze methode regelmatig of altijd? Of Waarom verzoekt U deze methode nooit of een enkele keer?
Dwangsom	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	
Lijfswang.	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	
Gezagswijziging.	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	
Ondertoezichtstelling.	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	
Bijzondere curator.	9 nooit 9 een enkele keer 9 regelmatig 9 bijna altijd	

2. Vraagt U ook wel eens om één van de volgende middelen?

- 9 Omgangsbemiddeling en/of omgangsbegeleiding?
- 9 Berusten met eventueel de vermelding hiervan in het proces-verbaal.
- 9 Schorsen van de alimentatieverplichting.

Zo ja, hoe vaak vraagt U hierom en waarom juist dit middel?

Zo nee, waarom niet?

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

Middel:	Hoe vaak?	Waarom wel/niet?
Omgangsbemiddeling/ begeleiding.	☐ nooit ☐ een enkele keer ☐ regelmatig ☐ bijna altijd	
Berusten met eventueel vermelding hiervan in het proces-verbaal.	☐ nooit ☐ een enkele keer ☐ regelmatig ☐ bijna altijd	
Schorsen alimentatieverplichting.	☐ nooit ☐ een enkele keer ☐ regelmatig ☐ bijna altijd	

3. Wanneer een middel wordt opgelegd worden er dan derden bij de uitvoering betrokken?

- Raad voor de Kinderbescherming.
- Gezinsvoogdij instellingen.
- Maatschappelijk Werk
- Anders, nl.

Wanneer wordt aan deze instellingen om hulp gevraagd en wanneer niet?

Raad voor de Kinderbescherming:

Gezinsvoogdijinstellingen:

Maatschappelijk Werk:

Anders, nl.:

4. Zijn er problemen bij de uitvoering van de hierboven (vraag 1 en 2) genoemde middelen? Zo ja, waarin bestaan die problemen dan?

5. Zijn de huidige middelen in uw ogen effectief? Waarom wel/niet?

Middel:	Waarom wel/niet:
Dwangsom is wel/niet* effectief	
Lijfswang is wel/niet* effectief	
Gezagswijziging is wel/niet* effectief	
Ondertoezichtstelling is wel/niet* effectief	
Benoemen bijzondere curator is wel/niet* effectief	
Omgangsbemiddeling/begeleiding is wel/niet* effectief	
Berusten met eventueel vermelding hiervan in het proces verbaal is wel/niet* effectief	

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

Schorsen alimentatieverplichtin g is wel/niet* effectief	
--	--

(* doorhalen wat niet van toepassing is)

6. Kent U nog andere wettelijke of buitenwettelijke middelen om een omgangsregeling te effectueren?

9 Ja, nl.:

9 Nee.

7. Waarom ziet U dit (deze) als een oplossing(en)?

8. Welke problemen ziet U bij de uitvoering van de door U, onder 6, genoemde mogelijkheden in de praktijk?

9. Wat vindt U van de volgende mogelijkheden?

A. Verplichte bemiddeling (zoals bv. In Noorwegen).

9 Uw mening:

De effectuering van een omgangsregeling
Hoofdstuk 7

9 Geen mening.

9 Onbekend.

B. Strafrechtelijke sanctie (bv. Frankrijk en België).

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

C. Niet mogen scheiden als er kinderen jonger dan 12 jaar zijn.

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

D. Contempt of court (bv. Engeland).

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

E. Omgangshuizen (bv. Engeland en Frankrijk).

9 Uw mening:

9 Geen mening.

9 Onbekend.

10. Heeft U verder misschien nog vragen of opmerkingen over dit onderzoek?

Hartelijk dank voor Uw medewerking,
U.Heeffe, Wetenschapswinkel Tilburg.